

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarbog
for Skive og Omegn

Omslaget: Den 15. august 1926 fejrede Skive sit 600 års købstadsjubilæum. Byrådet tog imod gratulanter og gaver på Rådhuset og stillede derefter op til fotografering for det flot udsmykkede Rådhus. Fra venstre står i forreste række: Overportør C. Christensen, direktør V. Johansen, sagfører A. Hastrup, overlærer K. Pedersen, blikkenslager J.M. Sørensen, fabrikant Bodil Jensen, købmand Andr. Andersen, borgmester Michael Nielsen, fisker Niels Thomasen, faktor Frede Holm, branddirektør Eriksen-Noer, lærer N.P. Bjerregaard og redaktør Carl Hansen. I anden række står fra venstre: Slagteriarbejder Christian Andersen, snedker Søren Nørlem, kommunebogholder R. Kroer, bogholder Jens Møllerup og tømrer Jens Christensen. På trappen står: Arrestforvarer P.P. Markussen, journalist H.P. Kristensen, Skive Avis, og redaktør N. Chr. Christensen, Skive Venstreblad. Foto: C. Hadrup.

SKIVEBOGEN 1995

SKIVEBOGEN

HISTORISK ÅRBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

86. bind 1995

SKIVEBOGEN

Udgivet af Historisk Samfund for Skive og Omegn

Redaktion: Bestyrelsen

Redaktør: Rud Kjems i samarbejde med Niels Mortensen

Tryk: Skive Offset, Oddense

Skrift: Times

ISBN 87-87346-02-8

DISTRIBUTION:

Skive byhistoriske Arkiv

Asylgade 5, 7800 Skive

Tlf. 97 52 81 22

MEDLEMSKAB:

Kontingentet for 1995 er 70 kr. (indbefattet Skivebogen) + porto for udsendelse af Skivebogen.

Medlemskab kan tegnes ved henvendelse til et bestyrelsesmedlem eller

Skive byhistoriske Arkiv.

ÆLDRE ÅRGANGE AF SKIVEBOGEN kan købes ved henvendelse til

Skive byhistoriske Arkiv. Pris: 45 kr. + porto.

P.t. er flg. årgange på lager: 1931, 1933-34, 1937-46, 1951, 1954, 1971,

1974, 1976, 1978-80, 1982-87, 1992-94.

HISTORISK SAMFUNDS BESTYRELSE:

Viceskoleinspektør Poul Tolstrup, Jens Laursensvej 10, 7800 Skive (tlf. 97 52 29 40) (Formand)

Fuldmægtig E. Steen Sørensen, Sdr. Thise (kasserer)

Overlærer Aksel Jørgensen, Højslev Kirkeby

Overlærer Rud Kjems, Balling

Seminarielektor Niels Bonnesen, Skive

Sognepræst Henrik Forman, Hjerik

Landmand Henning Borup Svendsen, Lundhede

HISTORISK SAMFUNDS TILLIDSMÆND:

Fur: Fhv. Museumsleder Magne Breiner Jensen

Sundsøre: Arkivar K.E. Jacobsen

Ørslevkloster: Skoleinspektør Steen Bilstrup

Skive bli'r en rød by

Af Niels Mortensen, Skive

Byrådsperioden 1925-1929 er den mest dramatiske i Skives nyere politiske historie.

I løbet af denne periode blev der ændret afgørende i det politiske mønster, som havde præget lokalpolitikken i Skive siden afskaffelsen af den privilegerede valgret (der sikrede de største skatteydere ret til alene at vælge et antal af byrådets medlemmer) og indførelsen af kvindernes stemmeret (ved kommunale valg) før byrådsvalget i 1909: Et trepartisystem med (Det radikale) Venstre som tungen på vægtskålen.

Opbruddet skyldtes ikke den store politiske strid om det saglige indhold i byrådsbeslutningerne. Der var i det store og hele enighed om de væsentligste beslutninger, og var der strid, blev sagerne som regel handlet af i de politiske udvalg, inden de kom i byrådet. Kun spørgsmålet om anlæggelsen af Skive Nordhavn gav anledning til gentagne

debatter i byrådet. Ellers gik det meget fredeligt til: Flere byrådsmøder i løbet af de fire år blev ligefrem afviklet, uden at andre end borgmesteren tog ordet!

Alligevel blev årene fra 1925 til 1929 dramatiske. I løbet af de fire år oplevede borgerne i Skive en lodtrækning om borgmesterposten, en borgmester valgt med tre stemmer, fældningen af to partiledere og splittelse af et af partierne!

Resultatet af disse begivenheder blev en ny epoke i Skive Byråd med et enkelt parti (Socialdemokratiet) siddende sikkert på byrådsflertallet fra 1929 til 1958.

Det konservative Folkeparti

Indtil 1894 sad Højre (fra 1915: Det konservative Folkeparti) på alle pladser i Skive Byråd. I 1880'erne var der ganske vist blevet indvalgt en Venstremand i byrådet, men det var nærmest en fejltagelse, og han røg da også ud, da det blev opdaget.

Byrådsvalgene 1909-29

	1909		1913		1917		1921		1925		1929	
	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M
(Rad.) Venstre	24,9	3	16,6	2	17,0	2	20,3	3	20,0	3	19,2	3
Socialdemokratiet	26,2	4	36,4	5	41,3	5	40,0	5	43,1	8	48,6	9
Højre/konservative	48,9	6	47,0	6	41,7	6	} 39,7	5	26,6	5	16,0	3
Venstre									3,9		3,9	
Indre Mission									6,4	1	5,0	1
Eriksen Noer-listen											7,7	1

Skive Byråd havde 1909-21 13 medlemmer. I forbindelse med indlemmelsen af de bylignende dele af Skive vestre Landsogn i 1925 blev medlemstallet forhøjet til 17.

Fra 1894 til 1909 måtte Højre opleve, at der først blev indvalgt Venstremænd og i 1906 også to socialdemokrater i byrådet, men så længe den privilegerede valgret til byrådene eksisterede, sad Højre sikkert på flertallet.

Efter den privilegerede valgets afskaffelse mistede Højre flertallet, men kunne alligevel besætte borgmesterposten fra 1916-27 takket være stridighederne mellem Venstre og Socialdemokratiet i årene mellem 1914 og 1916, der endte med det berømte »borgmestermord« på den socialdemokratiske borgmester Hjalmar Kjems.

Partiet blev efter 1909 repræsenteret i byrådet af nogle af Skives førende erhvervsmand: Bankdirektørerne V. Müller (borgmestercandidat i 1914) og Fr. Petersen, Skive Bank, overretssagfører og sparekassedirektør H. Siboni (borgmester 1916-21), grosserer Michael Nielsen (borgmester 1921-27) og konsul Andr. Andersen (viceborgmester 1927-29).

(Det radikale) Venstre

Langt op i vort århundrede kaldte Det radikale Venstre i Skive sig stædigt for Venstre, selvom partiforeningen, Skive Venstreforening, i 1920 havde sluttet sig til Det radikale Venstre. Formand for Skive Venstreforening var i 1920'erne redaktør Carl Hansen, Skive Folkeblad, der også repræsenterede partiet i Skive Byråd siden 1921.

Selvom partiet kun kunne samle stemmer nok til tre mandater i byrådet i 1920'erne, havde partiet som »tungen på vægtskålen« og ikke mindst takket være

Carl Hansens usædvanlige gennemslagskraft i Skive Folkeblad (opgørene med borgmester Kjems i 1915-16 og med redaktør H.P. Hansen, Skive Socialdemokrat, i 1922-23 er eksempler på dette) stor indflydelse på lokalpolitikken i Skive. De to opgør er levende skildret af Rud Kjems i Skivebogen 1990 og 1993.

Socialdemokratiet

Den socialdemokratiske partiforening i Skive blev oprettet i 1898. I 1906 lykkedes det partiet at få indvalgt to repræsentanter i byrådet: redaktør Gerhard Nielsen, Skive Socialdemokrat, og lærer Hjalmar Kjems. Red. Nielsen byttede i 1910 avis med redaktør H.P. Hansen, Nordjyllands Socialdemokrat, og herefter blev Socialdemokratiet i byrådsammenhæng tegnet af Kjems og H.P. Hansen.

Ved byrådsvalget i 1909 fik partiet sit »parlamentariske gennembrud«, og det blev hurtigt det største i byrådet, men flertallet var foreløbig langt borte. Det skyldtes bl.a. reglerne om, at vælgere med skatterestancer mistede deres valgret. Denne regel var især et handicap for Socialdemokratiet med de mange arbejdervælgere med små og svingende indtægter, og partiet (og fagforeningerne) gjorde da også, hvad de kunne for at begrænse stemmetabet, - ja, man betalte ligefrem den skyldige skat for nogle arbejdere. Alligevel kunne partiet ikke forhindre, at ca. 600 vælgere ved byrådsvalgene i 1925 og 1929 mistede stemmeretten som følge af skattereglen.

I 1914 blev Hjalmar Kjems valgt til Danmarks første folkevalgte borgmester

takket være et samarbejde mellem Socialdemokratiet og Venstre, men allerede i 1916 trak han sig igen som følge af stridighederne mellem de to partier.

Disse stridigheder (først og fremmest om Venstremanden, formand for Belysningsudvalget, postmester Jørgensens indkøb af billige koks!- jvf. Skivebogen 1990) kostede, udover borgmesterposten, også tillidsforholdet mellem Socialdemokratiet og Venstre.

Det fik følger ved borgmestervalget i 1921, hvor Socialdemokratiet opgav at stille med en kandidat, hvorefter den konservative grosserer Michael Nielsen uden afstemning blev valgt til borgmester. Og det fik følger i 1922-23, hvor det lykkedes Skive Folkeblad efter en månedlang »dyneløfter-kampagne« at få fældet red. H.P. Hansen på hans forvaltning af formandsposten i bestyrelsen for P. Sabroes Børnehjem i Skive.

Skives fire aviser

Det er allerede antydnet, hvilken rolle *avisen* spillede i den politiske debat. Avisens redaktør var partiets førende agitator. Hans opgave var at fremlægge partiets politik på en så overbevisende måde som muligt, og - ligeså vigtigt - at afsløre de andre partiers og deres avisers meriter og tomme tale. Derfor foregik den politiske debat med en hårdhed og i en tone, som vi ikke kender i dag, men den hårde kamp betød samtidig, at det var svært at stikke noget under stolen. Gjorde et parti eller en avis forsøg på dét, skulle de andre nok være der! Det er det, der gør aviserne til den centrale kilde for denne artikel.

Uden at forklejne de andre avisers redaktører, kan det roligt fastslås, at Skives største avis, *Skive Folkeblad* (forkortet SF), i sin redaktør, Carl Hansen, besad en politisk og polemisk begavelse, som ingen af de andre aviser kunne hamle op med. I de godt 25 år, Carl Hansen redigerede *Skive Folkeblad*, var han part i alle de væsentlige politiske slagsmål, og han gik ofte sejrrig ud af dem. Når han tog en sag op, hvor han mente, der var begået uret, var han skånselsløs og forfulgte den, til det endte med hans sejr. Derfor var han frygtet af sine politiske modstandere, men Carl Hansen kæmpede først og fremmest for »sagen«, og derfor kunne det også komme til at gå udover hans egne partifæller. Et eksempel på dette var den radikale sognerådformand i Håsum-Ramsing, der både i 1926 og 1927 måtte stå offentligt til regnskab i Folkebladet for sognerådets behandling af en fattig og syg arbejdsmandsfamilie. Denne »sociale« holdning i Folkebladet var med til at trække læsere og vælgere fra kredse, der andre steder ville læse Socialdemokraten og stemme på Socialdemokratiet. Folkebladets oplagstal lå i 1920'erne på ca. 6.500 - over dobbelt så meget som de andre aviser tilsammen.

Skive Socialdemokrats (SS) redaktør 1910-23, folketingsmand H.P. Hansen var nok den bladmand i Skive, der indtil midten af 1920'erne havde givet Carl Hansen mest modspil. Han blev som nævnt fældet af Carl Hansen og *Skive Folkeblad* i foråret 1923, og Socialdemokraten havde nu skiftende redaktører, indtil posten i 1924 blev besat med N.

Nørhave Nielsen, der fik sin ilddåb ved byrådsvalget i 1925. Socialdemokratens oplagstal var i 1920'erne ca. 850.

Skive Avis (SA) - byens ældste - var blevet genoplivet i 1913 som konservativ avis af redaktør C. Vilhelmsen, der takket være store annonceindtægter under 1. verdenskrig fik den lille avis gjort til en overskudsgivende forretning. I 1920'erne gik det nedad bakke for Avisen, der måtte igennem flere redaktørskift: H. Anthonen (1919-21), Carl Herdahl (1921-24), Chr. Hansen-Dam (1924-1927), Chr. Høisgaard (1927-30). Avisens oplagstal svigede i 1920'erne omkring de 750.

Skive Venstreblad (SV) var det nyeste skud på stammen. Det blev startet i 1919 af en række venstremænd på Skiveegnen, der var utilfredse med Skive Folkeblads radikale Venstre-linie. Venstrebladet var det første år en aflægger af Randers Venstreblad, men fra juni 1920 blev bladet udgivet og trykt i Skive. De første år var økonomisk meget vanskelige for Venstrebladet, men politisk fik bladet hurtigt slagkraft takket være redaktørerne Einar Martin, C. Hendil og Leif B. Hendil, der tog nogle - stort set forgæves - livtag med Skive Folkeblad om bondestemmerne. Den 1. april 1925 blev redaktørposten overtaget af den unge N.Chr. Christensen (redaktør 1925-34), som for alvor fik Venstrebladet placeret på egnen. Venstrebladets oplag lå i 1920'erne på ca. 1400.

Byrådsvalget i 1925

Valget i 1925 skiller sig på to måder ud fra de foregående byrådsvalg.

For det første blev Skive Købstads-kommune pr. 1. april 1925 udvidet med »de bylignende dele« af Skive vestre Landsogn, dvs. området mellem Holstebrovej og Resenvej, Skovbakken og Havnen. Udvidelsen fik befolkningstallet i Skive til at vokse fra 6300 til 8600, og det stigende vælgertal betød, at byrådets medlemstal blev forøget fra 13 til 17.

For det andet blev der anmeldt to nye lister til valget!

Som nævnt oprettede en række Venstremænd, der var utilfredse med Skive Folkeblads radikale Venstre-linie, i 1919 deres egen avis, Skive Venstreblad. Partiforeningen i Skive skrantede og måtte genoprettes den 19. maj 1920 med redaktør Martin som formand. Kommunalpolitisk markerede Venstre sig første gang i 1921, hvor partiet sammen med de konservative opstillede en fælles »Borgerliste«. Listen gav valg til en Venstremand, postmester Hans Jensen, men da han senere samme år blev forflyttet, var partiet igen uden repræsentation i byrådet. Nu var man klar til at stille op selv. Partiet anmeldte en liste på 4 kandidater med lærer N.C. Bøgelev i spidsen.

Den anden liste blev opstillet af Indre Mission i Skive. Tidligere havde missionsfolkene spredt deres stemmer på de tre politiske partier. I 1921 blev der opstillet en missionsmand som nr. 6 på »Borgerlisten«, men pladsen gav lige netop ikke valg. I 1925 opstillede missionsfolkene deres egen, upolitiske liste med bogholder Jens Mellerup som spidskandidat.

Skive Byråd efter valget i 1925.

Fra venstre ses lærer N.P. Bjerregaard, redaktør Carl Hansen, overlærer K. Pedersen, bogholder Jens Møllerup, fisker N. Thomsen, snedker Søren Nørlem, blikkenslager J.M. Sørensen, overportør C. Christensen, skoleinspektør Hj. Kjems, direktør V. Johansen, tømrer Jens Christensen, faktor Frede Holm, borgmester Michael Nielsen, kommunebogholder R. Kroer, købmand Andr. Andersen, sagfører A. Hastrup, fabrikant Bodil Jensen og branddirektør Erik- sen-Noer. Foto: C. Hadrup.

Valgets resultat

Byrådsvalget blev afholdt den 16. marts. Socialdemokraterne fik en beskedent procentuel fremgang, men kom nu tæt på flertallet i byrådet, idet de 43,1% af stemmerne, som partiet fik, gav det 8 ud af de 17 mandater. Byrådsgruppen bestod af: skoleinspektør Hjalmar Kjems, overportør C. Christensen, faktor Frede Holm, tømrer Jens Christensen (alle genvalgte) og snedker Søren Nørlem, direktør Valdemar Johansen, fisker Niels Thomsen og blikkenslager Sørensen.

De radikale bevarede deres position med 20% af stemmerne og 3 mandater. Byrådsmedlemmer blev red. Carl Hansen, lærer N.P. Bjerregaard og overlærer K. Pedersen (nyvalgt). Partiets leder, Carl Hansen, havde sat næsen op efter en fremgang, men forventede på den anden side at miste en del stemmer til Indre Missionslisten - »det er jo ingen hemmelighed, at de fleste missionsfolk er radikale«. (SF 17.3. 1925)

De konservative bevarede deres 5 mandater, men måtte konstatere, at den

rent konservative liste kun fik 26,6% af stemmerne mod »Borgerlistens« 39,7%. Tilbagegangen skyldes formentlig først fremmest de to nye lister, der tog hver sin del af stemmerne fra »Borgerlisten« i 1921. Valgt blev: Grosserer Michael Nielsen, konsul Andr. Andersen, sagfører A. Hastrup, fabrikant Bodil Jensen og branddirektør Eriksen-Noer (de to sidste nyvalgt).

Venstre fik kun 3,9% af stemmerne og ingen mandater, mens Indre Mission med 6,4% af stemmerne kunne indvælge bogholder Jens Mellerup.

Kommunebogholder Kroer udtrækker en borgmester!

Efter valget stod det ret hurtigt klart, at der var to kandidater til borgmesterposten: Borgmester Michael Nielsen og skoleinspektør Hjalmar Kjems.

Og det stod ligeså hurtigt klart, at det blev de radikale, der kunne bestemme, hvem af de to, der blev borgmester. Bogholder Mellerup ville holde sig neutral ved selve borgmestervalget, fordi han betragtede den indremissionske liste som upolitisk.

Der var nu to muligheder:

1. Hvis de radikale pegede på Kjems, blev han borgmester,
2. men hvis de pegede på Michael Nielsen, stod stemmerne lige, og så måtte man gribe til lodtrækning!

Fra radikal side havde man forventet forhandlinger med socialdemokraterne om borgmesterposten, men der kom aldrig nogen henvendelse, sukkede red. Carl

Hansen efter borgmestervalget i en kommentar til et læserbrev fra Hjalmar Kjems:

»De kom ikke, hr. skoleinspektør! Lad os i sandhedens interesse erkende, at De ikke ønskede noget samarbejde med os. Så går jeg da her med min ulykkelige kærlighed til Socialdemokratiet. Og jeg nynner i mit stille sind:

Det var en lørdag aften,
jeg sad og ventede dig, -
jeg tænkte: »Åh, han kommer vist -«
men du kom ej til mig!«
(SF 30.3. 1925)

Socialdemokraterne havde en helt anden version af, hvordan borgmestervalget blev ordnet. Dagen før valget bragte »Socialdemokraten« dette lille »eventyr«:

»Det fortælles i dag for ganske bestemt, at der igår har fundet en forlovelse sted her i vor skønne by. Det er den radikale skønjomfru, som nu har fået sig en elsker.

Det begav sig nok således, at bemeldte skønne dame forgangen aften gik tur i Slotsgade. Som hun gik der, fløjtende stroferne: «Kong Christian stod ved højen mast«, tren der en høj, smuk mand ud fra en gadedør på gadens nordre side [borgmester Michael Nielsen boede i »Børsen«!]. Han var hurtig ved frøkenens side, lagde sin arm ømt om hendes hals og kyssede hende, så det svuppede.

Hvad der derpå blev talt om, ved vi ikke. Men nok er det, at aftenen derpå stod det på et nyt stævnemøde. Og da blev pagten beseglet.

På fredag aften skal brylluppet fejres - på Rådhuset. Det vil sige, det bliver et »polsk« giftermål. Det skal kunne hæves om 4 år...

Vi glæder os af vort ganske hjerte over, at vor kære radikale kusine så hurtigt fandt i en god og sikker havn. Og hvor er det dog en fin familie, hun er kommen ind i. Den nedstammer i lige linie fra Estrup, Scavenius og Ravn.« (SS 26.3. 1925)

Borgmestervalget foregik på et byrådsmøde den 27. marts. De radikale mødte frem med et overraskende udspil: De vil le godt stemme på en socialdemokrat, bare ikke på Hjalmar Kjems!

Red. Carl Hansen gav følgende begrundelse i Folkebladet:

»Jeg har ikke lagt skjul på, at jeg gerne ville støtte valget af en socialdemokratisk borgmester. Men skoleinspektør Kjems kunne jeg ikke stemme på. Hvorfor dog ikke? Er hr. Kjems ikke en flink mand? Jo, hr. Kjems er en meget rar mand, - behagelig og elskværdig i samarbejde, hensynsfuld og saglig i al forhandling. Derfor kunne jeg også i skoleudvalget bringe hans navn på bane som emne til den inspektørplads, som efter min mening er et af de vanskeligste og vigtigste embeder her i byen ...

Nu hævder soc., at en lærer, der ovenikøbet er skoleinspektør, udmærket kan varetage borgmesterembedet tillige. Selvfølgelig kan det lade sig gøre, men ikke uden at skolen lider derunder ... Borgmesterhvervet fordrer, at kommunens anliggender skal være nr. 1. Skolen bliver nr. 2. Det vil jeg ikke give min stemme til, så længe der findes andre tålelige udveje«. (SF 28.3. 1925)

Borgmesterposten var i 1925 ikke et lønnet fuldtidshverv som i dag. Borgmesteren fik et vederlag for sit arbejde, men var nødt til at have arbejde ved siden af. Det var den saglige begrundelse for de radikales holdning, men der er ingen tvivl om, at partiet efter begivenhederne i 1915-16 ikke havde megen tillid til Kjems.

Socialdemokraterne, der ikke ville lade de radikale vælge og vrage mellem de socialdemokratiske byrådsmedlemmer, afviste det radikale »tilbud«, der indebar, at partiet skulle droppe Kjems til fordel for faktor Frede Holm som

Grosserer Michael Nielsen (1870-1957), borgmester i Skive 1921-27, overtog i 1899 P. Hestbeks en gros forretning i Vestergade 10. I 1908 blev forretningen overtaget af A/S Fr.Th. Adolphs Enke med Michael Nielsen som direktør. I 1917 købte han firmaet tilbage og drev det for egen regning, indtil det efter hans betalingsstandsning i 1928 blev overtaget af »A/S Michael Nielsen«, hvori han fortsatte som direktør.

Michael Nielsen var en meget dygtig erhvervsmand, der ved siden af sin forretning varetog en lang række faglige og offentlige hverv, bl.a. som formand for Skive Handelsstandsforening 1913-28 og som konservativt medlem af Skive Byråd 1907-27.

Michael Nielsen var en dygtig borgmester, der forstod at formidle samarbejdet mellem byrådets tre partier. Hans ledelse af byrådsarbejdet skabte stor respekt blandt de andre partier i byrådet, men medførte også kritik i hans eget parti. Foto: C. Hadrup ca. 1920.

borgmester, og derefter gik byrådet over til afstemningen:

»I første omgang faldt stemmerne således: Carl Hansen 3 st, Kjems 8, Mich. Nielsen 5, 1 blank.

Den fung. fmd. [overlærer K. Pedersen]: Da der ikke er kvalificeret flertal for nogen af kandidaterne, må der stemmes igen.

Anden omgang gav følgende resultat: Mich. Nielsen 8 st., Kjems 8, 1 blank.

Da tredje omgang gav samme resultat, måtte der foretages lodtrækning. Hr. Kroer fik det interessante hverv at trække lod. Det blev Mich. Nielsen...

Derpå foretoges valg af næstformand. Red. Carl Hansen valgtes med 8 st., mens 9 var blanke.« (SF 28.3. 1925)

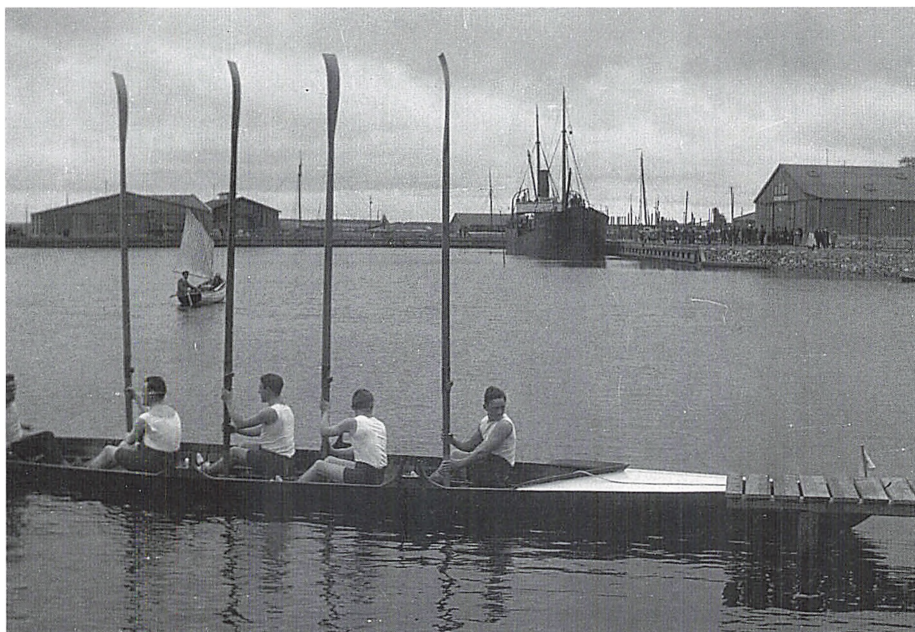
Få dage efter disse dramatiske valg sprang endnu en politisk bombe. På byrådsmødet den 30. marts proklamerede Kjems, at den indremissionske Jens Mellerup indgik i valgsamarbejde med socialdemokraterne om besættelsen af alle udvalgsposter. Ved samarbejdet fik socialdemokraterne alle formandsposter

i byrådsudvalgene, og Jens Mellerup de udvalgsposter, han ønskede.

Samarbejdet udløste et ramaskrig i de borgerlige aviser, der ikke blev mindre, da Jens Mellerup kort tid efter blev ansat som bogholder på Arbejdernes Fællesbageri! Nu var missionsmanden da fuldt og helt i socialisternes vold!

Forsømmer Kjems skolen?

På byrådsmødet den 30. marts fremhævede Kjems polemisk, at efter socialdemokraternes aftale med Jens Mellerup var borgmester Michael Nielsen og hans radikale støtter i mindretal i byrådet, og antydede, at det kunne blive svært for ham at være borgmester på de betingelser.

Anlæggelsen af Skive Nordhavn var 1920'ernes store politiske stridsspørgsmål. Her ses havnen fra nord en sommerdag i 1927. På dette tidspunkt var havnen kun gjort færdig med bolværk i den sydlige ende. I den nordlige ende holdt Skive Roklub til.

Dagen efter fik han svar på tiltale i borgmesterens avis, hvor red. Hansen-Dam bl.a. skrev:

»Han er meget vred over, at han ikke blev borgmester. Og han slog igår om sig med store trusler og fede ord. Men hvorledes kan hr. Kjems forsvarer at være sygemeldt på en for skolen så vigtig dag som ordning af det nye skoleår er, og så om eftermiddagen optræde med sådan brask og bram i byrådsmødet, det er ufatteligt ... Vi synes nu, at det er at tilside-sætte sin pligt overfor skolen. Og hvorledes skolen ville have været stillet, når hr. Kjems var blevet borgmester, kan man efter denne lille forsmag selv dømme om.« (SA 31.3. 1925)

Den historie greb de to andre borgerlige aviser straks, men efter mange skrivelser og en langvarig drøftelse af sagen i Ski-

ve Byråd, stod det klart, at Kjems intet forkert havde gjort.

Hvorfor så alle de hårde angreb? Red. Carl Hansen skrev i Folkebladet:

»Skoleinspektøren gav udtryk for den opfattelse, at det var *hans politiske angreb* [på byrådsmødet den 30.3.] mandag aften, som havde nedkaldt det forfærdelige over hans uskyldige hoved.

På en vis måde har redaktøren ret. I følge vort gamle venskabelige forhold ville jeg utvivlsomt have ringet til hr. Kjems i torsdags, før jeg omtalte sagen her i bladet. Men mandag aften i byrådet afbrød hr. Kjems selv det venskabelige forhold til den radikale byrådsgruppe. Han erklærede krigen, og jeg var derfor afskåret fra at give ham noget råd. Selvom han ikke tælles blandt de faldne, er han dog hårdt såret. Ja, krigen er en væmmelig indretning. Jeg ved ikke, hvorfor den skulle erklæres overfor os efter fire års for-

1920'ernes andet store kommunale anlægsarbejde var opførelsen af »De gamles Hjem« i Ringsgade. Alderdomshjemmet, der var tegnet af konstruktør P. Thomsen, blev opført i 2 etaper i 1925 og 1929. På billedet her, der er taget før opførelsen af anden etape, holder en række Skiveborgere klar til at køre de gamle på udflugt.

nøjeligt samarbejde. Det kan næppe være borgmestervalget alene, som har slået så dybe vunder. Soc. kan umuligt hævde det standpunkt, at når vi ikke ville stemme på *Kjems* til borgmester, var det for at komme ham personlig til livs. .... Hr. *Kjems* har arbejdet nok i sin skolegerning, Soc. har mænd nok, som kunne varetage borgmestervhervet. Hvis dette *ikke* er rigtigt, måtte det i hvert fald blive Arbejderpartiets sag at overbevise os derom. Men det eneste argument d'hr. kunne møde med, var en krigserklæring« (SF 7.4. 1925)

Den ugelange batalje i begyndelsen af den nye byrådsperiode giver et glimrende indtryk af den tone og de metoder, der blev brugt i den lokalpolitiske debat i Skive i 1920'erne.

Men bataljen skulle vise sig blot at være en forpostfægtning!

P. Sabroes Børnehjem igen

Den 10. september 1925 tog Skive Folkeblad fat på forholdene på Sabroes Børnehjem. Bladet skrev:

»Der er atter uro om Sabroes Børnehjem... Den samlede bestyrelse indstiller nu til byrådet, at hjemmets bestyrerinde, Gerda Nielsen får sin afsked. Motiveringen går ud på, at børnehjemmets drift er for dyr....

Foruden dette økonomiske spørgsmål er det en kendt sag her i byen, at der i nogen tid her bestået en spændt forhold mellem formanden, hr. *Kjems* og bestyrerinden frk. Nielsen. Det gav sig blandt andet udslag i afholdelsen af et møde i den socialdemokratiske forening, hvis bestyrelse lovede at undersøge sagen. Hvilket udfald denne undersøgelse fik, véd vi ikke«. (SF 10.9. 1925)

Hermed var bolden offentligt givet op til endnu en holmgang om P. Sabroes Børnehjem, denne gang mellem børnehjemmets formand, skoleinspektør *Kjems* og red. Carl Hansen, Skive Folkeblad. Fol-

Skoleinspektør Hjalmar Kjems (1878-1969), borgmester i Skive 1914-16, kom som ung lærer til Skive i 1902. I 1905 blev han medlem af Socialdemokratiet, og året efter indvalgt i Skive Byråd. I 1914 blev han ved en folkeafstemning valgt til »Danmarks første folkevalgte borgmester«, men trådte allerede tilbage i 1916 som følge af den såkaldte koksaffære. Efter redaktør H.P. Hansens fald i 1923 var Kjems Socialdemokratiets ubestridte leder i Skive byråd, og som sådan partiets borgmestercandidat i 1925. I efteråret 1925 nedlagde han alle sine politiske hverv som følge af opgøret om P. Sabroes Børnehjem. Herefter koncentrerede han sig om arbejdet som skoleinspektør og leder af Skive skolevæsen indtil 1948. Foto ca. 1950.

kebladet var den eneste af byens aviser, der bragte historien - de andre tre havde efter henstilling lovet at tie, indtil afskediggelsessagen havde været i behandlet i byrådet. Men Carl Hansen, der siden det første opgør om børnehjemmet havde fulgt nøje med i, hvad der foregik på hjemmet, var overbevist om, at bestyrel-

sen ikke havde ret i klagerne over Gerda Nielsen, og det kom til at styre Skive Folkeblads dækning af sagen.

Gerda Nielsen, der havde efterfulgt børnehjemmets første bestyrerinde, Louise Guiliam, efter opgøret om børnehjemmet i 1922-23, havde været sygemeldt i et par måneder i foråret 1925. I hendes fravær var hjemmet blevet bestyret af Hjalmar Kjems' søster, Astrid.

Under frk. Niensens fravær var bestyrelsen blevet opmærksom på, at en lang række forhold på hjemmet ikke var efter bestyrelsens ønske. På et bestyrelsesmøde den 3. maj 1925 havde bestyrelsen pålagt Gerda Nielsen at rette en lang række forhold:

»De voksne skal præsidere ved bordenderne under måltiderne og have de mindste ved siden af sig i stedet for at klumpe sig sammen. Havregrøden indtages kl. 7 1/4, og der skal tillige serveres brød med mælk eller the. Aftensmaden må ikke smøres af de store børn om morgenen, og der skal være margarine på maden, - ikke blot marmelade. Børnene skal have mere frihed og ikke ved enhver lejlighed have »lås for mund«, og de skal ud. I det hele taget måtte der tilstræbes mere venlighed over for børnene. De må ikke beordres til sengs om eftermiddagen uden lægens ordre«. (Citat fra børnehjemsbestyrelsens forhandlingsprotokol 3.5. 1925, gengivet i SF 17.11. 1925)

Et eksempel på, hvad bestyrelsen var utilfreds med, blev givet af Hjalmar Kjems i et læserbrev:

»Nogen tid efter, at jeg var kommet i bestyrelsen, gik jeg, så vidt jeg husker, en formiddag ned på hjemmet. Jeg havde sat mig i hovedet, at jeg ville se hjemmets første plejebarn, Svend Aage, som havde fået Sabroes ur foræret.

Da jeg sagde det til forstanderinden blev hun forvirret, og det viste sig, at han var blevet

lagt til sengs som straf. Jeg gjorde hende opmærksom på, at dette ikke måtte finde sted, og at det netop var en af hoveddankerne mod den tidligere forstanderinde, at hun gjorde det.

Imidlertid blev der sendt bud efter Svend Aage, og jeg glemmer aldrig det, som nu skete. Hun ville tage ham ind til sig, men han strakte afværgende sine hænder op mod hendes ansigt, mens rædslen lyste ud af hans øjne og fik hele hans spinkle krop til at skælve. Jeg har set mange skrækslagne børn, men aldrig en så rystende angst som den, Svend Aage viste overfor sin plejemor.« (SS 16.11. 1925)

Det var bestyrelsens opfattelse, at Gerda Nielsen ikke i tilstrækkelig grad efterkom de pålæg, der blev givet den 3. maj 1925, og derfor havde den på et nyt bestyrelsesmøde den 9. september 1925 vedtaget at anmode byrådet om, at Gerda Nielsen blev afskediget.

På byrådsmødet den 14. september redegjorde bestyrelsesformanden, skoleinspektør Hjalmar Kjems for bestyrelsens opfattelse af forholdene på børnehjemmet. Bestyrelsen ønskede Gerda Nielsen afskediget pr. 1. januar 1926:

»Udvalget motiverer afskedigelsen med, at samarbejdet med bestyrerinden ikke er godt, idet frk. Nielsen ikke vil indordne sig under bestyrelsens anvisninger og ordrer« (SF 15.9. 1928)

Kjems' redegørelse og debatten om den foregik på byrådets lukkede møde, men efter Kjems' ønske under overværelse af avisernes referenter. Efter debatten nedsatte byrådet et tre mands udvalg, bestående af byrådsmedlemmerne sagfører Hastrup (kons.), bogholder Jens Mellerup (Indr. Miss.) og red. Carl Hansen (rad.) til at undersøge forholdene på hjemmet.

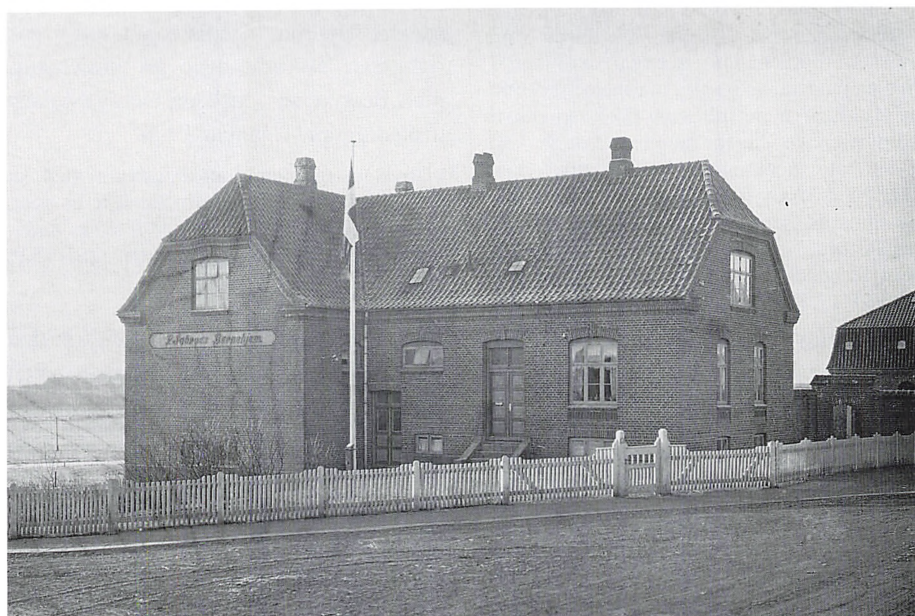
Som nævnt i Skive Folkeblads første artikel om børnehjemmet, havde socialdemokraterne på et partimøde søgt at løse problemerne på hjemmet. Der er ingen tvivl om, at man i partiet frygtede en gentagelse af opgøret i 1922-23. Det får man et glimrende indtryk i denne lille stemningsreportage fra byrådsmødet:

»Der kan være sager, der synes ganske næsten at dø hen, inden de er begyndt, og så pludselig skyder de op, vælter alt. Således nu også med sagen om Sabroes børnehjem. Først var der intet andet end rygter ... Men så pludselig skyder sagen op, og truer ikke alene med at vælte selve hr. Kjems, men spreder skræk blandt samtlige socialdemokratiske byrådsmedlemmer. Det så vi aftes. De var kendetligt nervøse, sad med angst og bæven og ventede på sagen«. (SA 15.9. 1925)

Det var der sandelig også god grund til: Det var ikke tilladt at referere udtalelser-

ne på det lukkede byrådsmøde, men alligevel kunne Skive Folkeblad ikke dy sig for at tilføje en kommentar i bladets omtale af byrådsmødet, der nok har fået læserne til at spærre øjnene op og skærpet nysgerrigheden gevaldigt efter at få at vide, hvad Kjems havde sagt om børnehjemmets bestyrerinde på det lukkede byrådsmøde:

»Som hovedresultat tør det siges, at anklagerne mod frk. Nielsen er så mangfoldige og så graverende, så man må undre på, at bestyrelsen eller Værgerådet ikke for lang tid siden har ført sagen frem for byrådet. Sammenlignet med frk. Nielsen forekommer røverer Bulotti os at være en ren engel. Men desuagtet vil bestyrelsen for Sabroes Børnehjem lade hende beholde pladsen indtil 1. januar 1926. Sig så, at bestyrelsen savner langmodighed. Nej, så nænsom var formanden, hr. Kjems, overfor bestyrerinden, at han i højeste grad måtte beklage Skive Folke-

Det nyopførte P. Sabroes Børnehjem i Fredensgade 1920. Foto: C. Hadrup.

blads meddelelse om den forestående afskedigelse.« (SF 15.9. 1925).

Idag er det vel utænkeligt, at nogen byrådsmedlemmer ville referere andres udtalelser på lukkede byrådsmøder, men i en tid, hvor der som regel sad et par redaktører fra byens aviser i byrådet, var det ikke helt ualmindeligt. Som eksempel kan nævnes et lukket byrådsmøde i 1913, hvor byrådet diskuterede besættelsen af kæmnerembedet. Red. H.P. Hansen, Skive Socialdemokrat, der netop var blevet valgt ind i byrådet, havde refereret debatten på det lukkede møde i sin avis, og det gav anledning til flg. ordveksling på næste byrådsmøde mellem den daværende borgmester Hastrup og Hjalmar Kjems:

Borgmesteren »udtalte sin beklagelse over, at et af byrådets medlemmer havde benyttet sin viden til i et herværende blad at referere et af byrådets lukkede møder og anbefalede medlemmerne, såfremt sligt skulle gentage sig, da at træffe foranstaltninger til at hindre noget lignende. Hidtil havde det ikke været nødvendigt, men at dømme efter ovennævnte indiskretion vil det blive nødvendigt for fremtiden.

Kjems fandt ikke, der kunne være anledning til at holde byrådets forhandlinger hemmelige, det havde dog sin interesse for publikum at vide, hvad der foregik, også ved de lukkede møder.

Formanden [Hastrup] havde heller ikke noget imod, at resultaterne af disse blev kundgjort for offentligheden, men når der var noget, der hed *lukkede møder*, var det for at give medlemmerne lejlighed til at udtale sig frit og uforbeholdent om en sag.« (SA 17.6. 1913)

Der er ingen tvivl om, at Kjems i 1925 var villig til at give borgmester Hastrup helt ret, men det var for sent: Nu rullede

debatten i Skiveaviserne som under det første opgør om børnehjemmet i 1922-23.

Folkebladet bragte mere frem fra det lukkede byrådsmøde i en artikel af Carl Hansen den 16.9. I artiklen refererede Carl Hansen en samtale, han havde haft med et af bestyrelsesmedlemmerne, fru Camilla Nielsen. I samtalen afviste han at afskedige frk. Nielsen p.g.a. hendes økonomiske dispositioner:

»Der måtte foreligge anderledes vægtige grunde, hvis han skulle gå med til en afskedigelse af denne art. Nu skal det ikke nægtes, at disse andre vægtige grunde er til stede, i fald blot *en tiendedel af de anklager*, som skoleinspektør Kjems fremsatte i det lukkede møde, viser sig at være rigtige.« (SF 16.9. 1925).

Allerede på byrådets næste møde den 28. september var børnehjemmet igen på dagsordenen, denne gang som to punkter på det åbne møde.

For det første havde den fhv. borgmester Siboni bedt om at få lov til at træde ud af børnehjemmets bestyrelse - sagen blev udsat til undersøgelsesudvalget havde afleveret sin rapport.

Samme skæbne overgik et forslag fra red. Carl Hansen om at sælge børnehjemmet til Socialdemokratiet eller evt. til staten. Carl Hansens forslag gav anledning til en ny langvarig debat om forholdene på børnehjemmet, en debat, der selvfølgelig fortsatte i aviserne de følgende dage.

Undersøgelsesudvalgets betænkning

På byrådsmødet den 9. november forelå undersøgelsesudvalgets betænkning.

To af medlemmerne, sagfører Hastrup og redaktør Carl Hansen, afgav følgende indstilling:

»Udvalget beklager, at hr. Kjems fandt anledning til at rette ærerørigge angreb på frk. Nielsen personlig, og at han ikke holdt sig til bestyrelsens saglige indstilling [på det lukkede byrådsmøde den 14. september]. Det må indrømmes, at samarbejdet siden den 3. maj d.å. har været elendigt, og at frk. Nielsen i visse tilfælde har undladt at efterkomme de givne pålæg. Udvalget indstiller derfor, at bestyrerinden afskediges straks med 3 måneders gage, hvis den gamle bestyrelse bliver siddende, hvorhos det tilkendegives hende, at byrådet beklager, at skoleinspektør Kjems ikke holdt sig til indstillingens saglige begrundelse«. (SF 10. 11. 1925).

Det tredje medlem af udvalget, Jens Mellerup, afgav en særudtalelse, der ikke var slet så skrap som udvalgets flertal, men i det væsentlige helt på linie med flertallet.

Efter en kort debat - red. Carl Hansen havde meldt afbud til byrådsmødet! - vedtog byrådet - uden egentlig afstemning - på forslag af socialdemokraten, direktør V. Johansen

- at tage udvalgets indstillinger til efterretning,

- at afskedige Gerda Nielsen og

- at nedsætte et femmandsudvalg til at undersøge mulighederne for at afhænde hjemmet til en selvejende institution og i modsat tilfælde fremkomme med forslag til hjemmets fremtidige beståen eller afhændelse.

Denne udgang på sagen, der indebar, at børnehjemmets bestyrelse fortsatte, gav anledning til fornyede angreb på børnehjemsbestyrelsen og især skoleinspektør

Kjems i Skive Folkeblad i de følgende uger:

»Vi protesterer mod, at de 5 bestyrelsesmedlemmer får med børnehjemssager at gøre i fremtiden. Vi protesterer mod hr. Kjems som indehaver af offentligt hverv eller embede, så længe han ikke har sonet sin brøde ærligt og forligt sig med den kvinde, hvis ære han skændede i den tale, han holdt til byrådet den 14. septbr. d.å. i pressens nærværelse.« (SF 10.11. 1925).

Angrebene blev fulgt op på et møde i Skive Venstreforening den 13. november, der mundede ud i en henvendelse til staten om nedsættelse af en undersøgelseskommission til at gennemgå forholdene på børnehjemmet.

Hjalmar Kjems fældes

Skoleinspektør Kjems forsvarede sine og bestyrelsens synspunkter i en række artikler i Skive Socialdemokrat, hvor han gentog nogle af sine vurderinger af Gerda Nielsen.

Artiklerien - og udtalelserne på det lukkede byrådsmøde - fik Gerda Nielsen til, nu hvor det stod klart, at byrådets flertal bakkede op bag børnehjemsbestyrelsen, at hyre en sagfører med henblik på at anlægge injurie- og erstatningssag mod Kjems.

Samtidig kunne Socialdemokraten meddele, at der nu »fra ganske neutral side« var grebet ind for at få forligsforhandlinger igang mellem Kjems og frk. Nielsen. Den 19. november kl. 18 blev der holdt »en sammenkomst mellem frk. Gerda Nielsen og skoleinspektør Kjems.« I mødet deltog de to parter sagførere og sagfører Hastrup som forligsleder.

På mødet strakte Kjems våben og indgik et forlig med Gerda Nielsen, hvori det bl.a. hed:

»Jeg, Hjalmar Kjems, erklærer herved, at jeg på det dybeste beklager at have fremsat en række æresfornærmelser mod frk. Gerda Nielsen i byrådets møde den 14. september d.å., at jeg har savnet enhver føje til at fremkomme med dem, og at der ikke mod frk. Niensens ledelse af Sabroes Børnehjem i Skive kan rejses den mindste indvending af ærerørig art« (SF 20.11. 1925).

I Socialdemokraten fik man den 21. november en forklaring på, hvorfor Kjems nu gav op:

Vi har »ikke lagt skjul på, at vor opfattelse var den, at Kjems gik for vidt den aften i byrådet.... Kjems kunne blot have forelagt

indstillingen og ladet være med at føje de forskellige kommentarer til. Det gjorde han ikke, og derved fik han sagt forskellige ting, som han ved en eventuel rettergang ville få vanskeligt ved at bevise....

Det er jo nemt at se, at det er en dreven sagfører, der har givet erklæringen indhold. At Kjems så skrev under, må også ses på baggrund af den enestående hårde kamp, som han har været ude i den sidste tid. Han var simpelthen kørt træt. Og kan man undres over, at det var således?

Dertil kom, at samme dag som forligssammenkomsten fandt sted, havde Kjems' hustru gennemgået en meget svær operation, og henlå på sygehuset i febevildelse.

Man kan forstå, om Kjems under sådanne omstændigheder var et alt for let bytte for en dreven og tilpås hensynsløs overretssagfører.« (SS 21.11. 1925)

På byrådsmødet den 23. november gentog Kjems forligserklæringen, hvorefter

Først med ansættelsen af Laura Øther (siddende til højre for stolpen) som bestyrerinde på P. Sabroes Børnehjem den 1. december 1925 blev der ro om børnehjemmet. Her ses »plejemor«, som hun blev kaldt, med personale og børn i spisestuen ca. 1926. Foto: C. Hadrup

han nedlagde alle sine kommunale erhverv:

»Jeg indrømmer, at det er en personlig ydmygelse for mig, ... den er så stor, at jeg ikke ønsker at være medlem hverken af byrådet eller af børnehjemmets bestyrelse. Jeg tror, at det er den eneste måde, hvorpå der kan blive ro om denne sag, idet jeg pointerer, at det er et personspørgsmål, det drejer sig om. Jeg gør det også af hensyn til min gruppe, der til en vis grad ville være kompromitteret sammen med mig, og det ønsker jeg ikke.« (SF 24.11. 1925)

Red. Carl Hansen, der havde rejst hele sagen, var den eneste, der tog ordet ud over Kjems:

»Jeg yder skoleinspektør Kjems den fuldeste anerkendelse for dette skridt, han her har taget. Han og hele bestyrelsen har fejlet, og bør tage hensyn dertil. Det ligger fjernt fra mig at fælde nogen personlig dom over hr. Kjems. Jeg er den sidste til at angribe mennesket Kjems. Jeg har selv stået i en nær sådan situation og jeg véd, hvilke lidelser det medfører. Jeg måtte søge oprejsning i en trofast vennekreds, og det kan Kjems vel også. Jeg vil sige ham tak for, at han tog den fulde konsekvens«. (SA 24.11. 1925)

Hverken før eller siden har man oplevet noget lignende i Skive Byråd!

I sin avis var Carl Hansen - »dagen derpå« - ikke slet så venlig:

»Vi har fra den første dag advaret hr. Kjems mod at spænde buen for højt.

Hvem kan beregne udgangen på en krig? Hvem turde, den 14. september, da hr. Kjems åbnede krigen, have spået den udgang, der skulle koste så mange mandater. Den 23. november forlod hr. Kjems byrådsalen som en slagen mand.

Det er forøvrig hændt ham engang før, nemlig da han *som borgmester* gjorde sig skyldig i en fejlurdering af sin magt.« (SF 24.11. 1925)

Med den sidste bemærkning fik Carl Hansen endelig - 10 år efter - sagt »tak for sidst« for opgøret om borgmesterposten i 1915/16.

Udover Kjems fik også de øvrige lokale medlemmer af børnehjemsbestyrelsen den 23. november lov til at udtræde, og der blev valgt tre nye - de to socialdemokrater dir. Johansen og overportør Christensen samt red. Carl Hansen. Carl Hansens plads tilkom egentlig de konservative, men de valgte altså at give afkald på at besætte pladsen.

Den nye bestyrelse valgte straks dir. Johansen til ny formand for børnehjemmet, og på et efterfølgende byrådsmøde overtog Johansen også Kjems' plads i det vigtige kasse- og regnskabsudvalg.

Efterdønninger

På byrådsmødet den 23. november vedtog byrådet også at rette henvendelse til socialminister Borgbjerg om at nedsætte en undersøgelseskommission til at undersøge forholdene på børnehjemmet.

Kommissionens betænkning blev forelagt for byrådet den 17. maj 1926. Hovedkonklusionen var, at:

»Selvom der kan være et og andet at indvende mod den daværende bestyrelses optræden overfor frk. Nielsen, kan det ikke med føje bebrejdes bestyrelsen, at den, som sagen lå, og henset til frk. Niensens holdning overfor bestyrelsen og hele hendes forhold, indstillede hende til afsked«. (Citeret efter Skive Venstreblad 18.5. 1926, der rummer en udmærket gennemgang af betænkningen.)

Rapporten blev taget til efterretning af byrådet med 9 stemmer (Soc. og Indr. Miss.) mod 8 (Kons. og Rad.), og der

fulgte nu en ny langvarig debat i aviserne sommeren over.

Samtidig lykkedes det for socialdemokraterne at få oprettet en forening, der fra den 1. april 1926 overtog driften af børnehjemmet. Dir. V. Johansen blev formand for foreningens bestyrelse, og med ham som formand og frk. Laura Øther som bestyrerinde (siden 1. december 1925) blev der ro om børnehjemmet.

Borgmester Michael Nielsen går af

I januar 1927 bekendtgjorde borgmester Michael Nielsen, at han ville gå af som borgmester den 1. april for at hellige sig sin store grossistforretning.

»Vi har længe vidst, at borgmesteren havde for meget at bestille, og at han i længden ikke kunne holde til det. Den store forretning krævede meget arbejde, og også borgmesterstillingen skulle jo passes«

skrev hans partiavis. (SA 22.1. 1927). Til Skive Venstreblad fortalte Michael Nielsen, at han havde været til undersøgelse hos en hjertespecialist, og der fået besked på at indskrænke sit arbejde så meget som muligt (SV 22.1. 1927).

Efter forpostfægtningerne i aviserne stod det klart, at hverken socialdemokraterne eller de konservative ville opstille en borgmesterkandidat! Socialdemokraterne ønskede ikke, at en socialdemokratisk borgmester skulle fungere som »prügelknabe« for byrådets ikke-socialistiske flertal, og de konservative ønskede at stå mere frit i byrådet end hvis de måtte tage hensyn til en borgmester.

Dermed var der lagt op til et borgmestervalg, der var endnu mere ejendommeligt end lodtrækningen i 1925.

Redaktør Carl Hansen (1870-1940), borgmester i Skive 1927-29, er nok den mest interessante person i Skives politiske historie. Efter en lang karriere i andelsbevægelsen og en periode som folketingsmedlem (1902-09) blev han i 1911 redaktør af Skive Folkeblad, som under hans ledelse bevægede sig fra Venstre til Det radikale Venstre. Med Folkebladet som udgangspunkt fik han i de følgende årtier afgørende indflydelse på hele Skiveegnens udvikling. Han var hensynsløs overfor sine politiske modstandere, men samtidig en mand med et stort hjerte for småkårsfolk, som han gik meget langt for at hjælpe i deres kamp mod myndighederne. Denne sociale indstilling var med til at trække en del stemmer til de radikale, som ellers ville være gået til Socialdemokraterne.

»Lykke på rejsen, gamle dreng!«

Byrådsalen var stuvende fuld, da byrådet samledes den 28. marts 1927 for at vælge borgmester.

Byrådets næstformand, red. Carl Hansen, ledede valget:

»Hvis ingen begærer ordet, vil stemmesedlerne straks blive omdelt.«

Dette skete.

Byrådssekretæren, hr. Kroer, indsamlede derefter stemmesedlerne i sin sorte stive hat!

Sedlerne læstes op.

Den første lyder på Carl Hansen, så følger der en række blanke, så en, der bærer påskriften: »Lykke på rejsen, gamle dreng!«

Resultatet af denne første afstemning blev, at Carl Hansen fik 3 stemmer (den radikale gruppes), 13 var blanke og en ugyldig...

Så begærer Andr. Andersen mødet suspenderet, og de 5 konservative går ud på gangen og forhandler et par minutter, hvorefter de vender tilbage til deres pladser, og 2. valgøng begynder. Den bliver en tro kopi af 1. øngang, bortset fra, at byrådet's »vittige« hoved denne gang havde skrevet: »Kun tre måneders kursus i kommunal regnskabsføring giver kvalifikation som borgmester!« (SF 29.3. 1927)

Den »vittige« bemærkning var en finte til Carl Hansen, der i en polemik med Skive Avis om årsagerne til forskellen mellem Skive kommunes budgetter og regnskaber havde skrevet:

»Det vil koste redaktøren af «Skive Avis» mindst 3 måneders arbejde at vinde klarhed over årsagerne. Men gør han dette, vil han også, hvad indsigt angår, være kvalificeret til at blive borgmester her i staden!« (SF 2.2. 1927)

Efter den anden afstemning var redaktør Carl Hansen valgt til borgmester med tre stemmer!

I sin avis skrev den nyalgte borgmester en træffende kommentar om borgmestervalget:

»Redaktør Carl Hansen blev formand for byrådet, nærmest fordi ingen anden ville være det....

Partierne kæmpede for at blive fri for et hverv, som man andre steder kæmper drabeligt for at erobre.

Ja, Skive er stadig noget for sig selv!« (SF 29.3. 1927)

»2 års slaveri venter dig«

Valget af Carl Hansens efterfølger som viceborgmester blev lige så mærkværdigt som borgmestervalget.

»I første øngang faldt stemmerne således: Andr. Andersen 2, Hastrup 1, Jens Møllerup 1. Resten blanke. I anden øngang fik Andr. Andersen 3 og Møllerup 1. I tredje øngang valgtes Andr. Andersen med 4 st.« (SF 29.3.1927)

Ved denne afstemning var der påny en ugyldig stemmeseddel. Byrådet's vittige hoved skrev denne gang: »2 års slaveri venter dig«.

»Socialdemokraten« kunne afsløre, at manden bag de »vittige« kommentarer var den konservative branddirektør Eriksen-Noer!

Eriksen-Noer var så utilfreds med de andre medlemmer af den konservative byrådsgruppe, at han end ikke ville stemme for en konservativ viceborgmester.

Afstemningen var i virkeligheden det første glimt af en dybtgående splittelse i den konservative byrådsgruppe, som først kom til offentlighedens kundskab halvandet år senere i forbindelse med et af de hårdeste opgør i Skives nyere historie.

Og det var også først i forbindelse med dette opgør, at det kom frem, hvorfor Michael Nielsen *også* måtte gå af som borgmester.

Her og nu fik offentligheden kun en antydning i »Socialdemokraten«:

»Det er jo også Eriksen-Noer, der har fremkaldt denne situation, der nødvendiggjorde et

I 1928 aflagde kong Christian den 10. og dronning Alexandrine (til højre) besøg i Skive. På havnen blev kongeparret bl.a. modtaget af viceborgmester Andr. Andersen (i midten). Borgmester Carl Hansen var sygemeldt, men ifølge Skive Venstreblad gik han tur med sin kone i Torvegade, da kongen kom til Skive. Bladet var ikke i tvivl om, at Carl Hansen boycottede kongen på grund af hans afskedigelse af den radikale regering Zahle i 1920!

borgmestervalg nu midt i perioden, og da han så stod ved sine ønskers mål, at se hr. Mich. Nielsens hæl i byrådets dør, forestillede han, han var til karneval.« (SS 29.3. 1927)

Skive Bank lukker

Da de første kunder gik op ad trappen til den imponerende bankbygning på hjørnet af Nørregade og Østergade mandag den 1. oktober 1928, måtte de til deres forbløffelse konstatere, at banken var lukket!

Skive Bank havde i årene under og efter 1. verdenskrig haft store udlån til en række kunder på Skiveegnen. I løbet af første halvdel af 1920'erne viste det sig, at en række af dem ikke kunne klare

deres forpligtelser, og banken blev spændt ret hårdt for. I 1925 gennemtvang Banktilsynet, at der blev foretaget store afskrivninger på de største engagementer. Efter disse afskrivninger håbede bankledelsen, at faren var drevet over.

I sommeren 1928 gennemgik Banktilsynet igen Skive Banks udlån og forlangte nye, store afskrivninger. Efter en sidste gennemgang den 28. september vurderede Banktilsynets vurderingsmand, at alle bankens reserver og hele aktiekapitalen var tabt.

Den 29. september forsøgte bankrådet at redde banken ved at tegne ny aktiekapital. Det var måske også lykkedes, men

så trådte bankens hovedforbindelse, Privatbanken i København, i betalingsstandsning. De andre store Københavnerbanker med Nationalbanken i spidsen ønskede ikke at garantere Skive Bank de nødvendige kreditter - og så måtte banken lukke (Om baggrunden for bank-sammenbruddet, se Skiveaviserne 17.10. 1928). Bankens lukning tvang også den største debitor, grosserer Michael Nielsen, til at standse sine betalinger.

Bankens betalingsstandsning betød, at indskyderne i Skive Bank ikke kunne hæve deres indestående foreløbig, ja, ingen vidste, hvor stor en del af indskuddene, der overhovedet kunne udbetales. Den usikkerhed, som indskyderne måtte lide under, var en væsentlig del af bag-

grunden for det hårde opgør med Skive Banks mænd i de følgende måneder.

Opgøret med Skive Banks mænd

Banksammenbruddet sendte et chok gennem hele Skiveegnen! Ingen kunne fatte, at den gamle bank (oprettet i 1857) måtte lukke. Den blev jo ledet af mænd, som nød almen tillid og som havde haft et hav af offentlige tillidsposter, bl.a. sagfører Chr. Bøttern (formand for bankrådet), sparekassedirektør, overretssagfører H. Siboni (konservativt byråds-medlem 1913-16, borgmester 1916-21), sparekassedirektør Jens Christensen og grosserer Michael Nielsen (konservativt byrådsmedlem 1907-27, borgmester 1921-27). Bankens revisorer var konsul

Skive Banks imponerende bygning på hjørnet af Østergade og Nørregade var opført 1911-13 med Erik V. Lind, Skive, som arkitekt. Bemærk bankens initialer i det flotte smedjernsgitter.

Skive Diskontobanks stiftere og medlemmerne af bankens første repræsentantskab, fotograferet foran Hotel Royals indgang i Torvegade i oktober 1928.

Fra venstre står i forreste række bl.a. borgmester Carl Hansen (nr. 4), direktør J.P. Andsager (5), brøndborer Christiansen, Højslev (7), faktor Frede Holm (8) og konstruktør P. Thomsen (9). I anden række: konsul Andr. Andersen (6). I tredje række: Sagfører A. Hastrup (1), direktør V. Johansen (5), købmand Bernhard Fogh (6), fhv. Branddirektør Eriksen-Noer (7), arkitekt H. Toft Hansen (8) og lærer N.P. Bjerregård (11). Foto: C. Hadrup.

Andr. Andersen (konservativt byrådsmedlem siden 1916 og viceborgmester siden 1927) og konsul Albert Dige. Bankens direktion bestod af Fr. Petersen (konservativt byrådsmedlem 1913-21) og M. Mortensen, der netop var udnævnt til direktør. Desuden havde V. Müller (konservativt byrådsmedlem 1903-13 og borgmestercandidat i 1914) været direktør i banken i årene 1888-1927.

Byens aviser var - med undtagelse af Skive Avis og til dels Skive Venstreblad - fyldt med kritik af bankledelsen, og det stod hurtigt klart, at det måtte komme til et opgør med de mænd, der havde ansvaret for banken. Det var især sagførerne Bøttern og Siboni, der havde udgjort bankrådets forretningsudvalg, bankdir.

Fr. Petersen og bankrådsmedlem, grosserer Michael Nielsen, der stod for skud.

En ny bank på 50 dage!

Samtidig med, at opgøret med den gamle banks mænd gik igang, tog en kreds af borgere med Skive Byråds kasse- og regnskabsudvalg (borgmester Carl Hansen, dir. V. Johansen, faktor F. Holm, konsul Andr. Andersen og sagfører Hastrup) i spidsen initiativ til oprettelse af en ny bank. Allerede den 2. oktober - dagen efter Skive Banks lukning - holdt initiativtagerne det første møde og 3 dage efter blev banken - »Skive Diskontobank« - stiftet ved at initiativtagerne tegnede de første aktier. Den 24. oktober kunne man holde stiftende generalfor-

samling med en aktiekapital på 500.000 kr. Den 6. november ansattes bankbestyrer B.Z. Huusom fra Tørring som direktør for Diskontobanken og den 20. november kl. 14 åbnede den nye bank i Skive Banks lokaler, som den havde lejet sig ind i.

Skive Banks generalforsamling den 17. oktober

Hotel Royals store sal var stuvende fuld, da formanden for Skive Banks bankråd, sagfører Chr. Bøttern, åbnede bankens ekstraordinære generalforsamling. Generalforsamlingen skulle afgøre, om banken skulle forsøges rekonstrueret eller om den skulle likvideres. I sidste tilfælde skulle aktionærerne vælge et likvidationsudvalg til at forestå likvidationen.

Bøttern og bankdir. Fr. Petersen gav

deres version af, hvorfor det var gået galt for banken, og så tog kritikerne ellers fat - med det konservative byrådsmedlem, fhv. branddirektør Eriksen-Noer i spidsen.

Eriksen-Noer rejste straks skyldspørgsmålet:

»Bankrådet .. vidste allerede i 1925, hvilken stor risiko, der eksisterede. Mens der låntes ud til de store lånere, nægtede man lån til mellemstanden og andre i lignende stillinger. Man siger at alle havde spillet. Nej hele den store mellemstand har ikke spillet, men den har tabt derved, at storspekulanterne har spillet vore penge bort.« (SF 18.10. 1928)

Hvorfor Michael Nielsen også gik som borgmester

Derefter rettede Eriksen-Noer et hårdt personligt angreb på sin partifælle, tidl. borgmester Michael Nielsen. Eriksen-

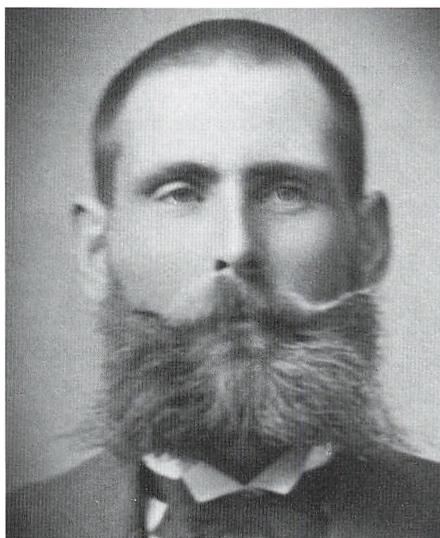
Grosserer Michael Nielsen drev i mange år en af Skives største en gros kolonialforretninger i Skive. Her ses han (stående ved vognen til højre) med sit personale i gården til Nørregade 42, hvor forretningen havde sine store pakhuse. Foto: C. Hadrup ca. 1920.

Noer havde nemlig, som det allerede var kommet til udtryk ved valget af konsul Andr. Andersen til viceborgmester i 1927, længe været utilfreds med forholdene i den konservative byrådsgruppe og især med borgmester Michael Nielsen.

Michael Nielsen drev en meget stor grossistforretning og var i årene efter 1. verdenskrig Skives største skatteyder, men siden begyndelsen af 20'erne var det gået tilbage for ham rent økonomisk som for så mange andre. Han havde måttet optage store banklån i Skive Bank for at klare sig igennem, og hans økonomiske situation blev forværret som følge af store kautionsforpligtelser, som han blev tvunget til at indfri. I 1925 fik han endog afskrevet en del af gælden til banken.

Eriksen-Noer var stærkt kritisk overfor disse forhold og skrev i vinteren 1927 et læserbrev om Michael Niensens økonomiske forhold til deres fælles partiavis, »Skive Avis«. I brevet, hvis indhold i »Skive Folkeblad« fik karakteren »betydelig skrap«, rettede Eriksen-Noer et meget hårdt angreb på borgmesteren, som han bl.a. kaldte »spiller og lykkeridder«, som kun kunne vælges som borgmester, »fordi samfundet er sygt, åndeligt sygt«. I læserbrevet forklarede han også, at han aldrig ville have stemt på Michael Nielsen ved borgmestervalget i 1925, hvis han havde kendt hans økonomiske forhold.

Men det var nu ikke alene borgmesterens privatøkonomi, Eriksen-Noer var utilfreds med. Han var også utilfreds med Michael Niensens politiske standpunkter. Michael Nielsen var som »mindretals«borgmester tvunget til at

Branddirektør Laust Eriksen-Noer (1875-1963) var 1913-27 branddirektør i Skive og Salling. Ved byrådsvalget i 1925 blev han valgt til byrådet af Det konservative Folkeparti. I byrådet markerede han sig hurtigt som en mand med sine helt egne meget konservative meninger, og han stødte ofte sammen med sin partifelle, borgmester Michael Nielsen, der som formand for byrådet var mere kompromissøgende end Eriksen-Noer brød sig om. Eriksen-Noer kom mere og mere i opposition til de øvrige konservative byrådsmedlemmer, indtil han i forbindelse med opgøret om Skive Bank i december 1928 meldte sig ud af Det konservative Folkeparti. Han blev den hårdeste kritiker af »Skive Banks mænd«, og på det grundlag blev han opstillet og indvalgt i byrådet i 1929 på en upolitisk særliste. Han genopstillede ikke ved byrådsvalget i 1933.

føre en kompromissøgende politik. Det indbragte ham megen ros fra byrådets andre partier, men skabte samtidig utilfredshed hos den ultrakonservative Eriksen-Noer:

»...jeg har i et lukket partimøde rettet stærke angreb på borgmesteren for hans stilling til

flere sagers afgørelse i byrådet, jeg nægtede der bestemt at gå til de konservative byrådsmedlemmers partimøde, jeg ventede derefter, at borgmesteren måtte forstå, at hans stilling var uholdbar, og at han trak sig tilbage i stilhed, det ønskede han ikke, så tager vi kampen, det må borgmesteren selv om.« (SF 18.10. 1928)

Borgmesteren tog ingen kamp, og læserbrevet blev ikke trykt. På et møde mellem Eriksen-Noer og Michael Nielsen med konsul Andr. Andersen, dommerfuldmægtig Østergaard (formand for Skive konservative forening) og bankdirektør Fr. Petersen, Skive Bank, som bisiddere lovede Michael Nielsen at nedlægge alle sine offentlige hverv, herunder også sit medlemskab af Skive Banks bankråd (d.v.s. bestyrelse).

Som vi har set, gik Michael Nielsen som borgmester, men han bevarede en række af sine tillidshverv, bl.a. medlemskabet af havneudvalget, og han forblev som bankrådsmedlem i Skive Bank - efter hårdt pres fra bankens ledelse, der var bange for, at hans afgang som bankrådsmedlem ville give anledning til uheldige rygter.

Eriksen-Noer forklarede:

»Han [Eriksen-Noer] havde skrevet en artikel, hvori han krævede, at Mich. Nielsen skulle nedlægge sine offentlige hverv, og bankdirektør Fr. Petersen erklærede, at hvis den artikel kom i bladene, måtte banken lukke. Allerede da var banken langt ude. Mich. Nielsen gik af som borgmester, men blev siddende i bankrådet. Jeg skrev til Bøttern, men denne svarede ikke. Jeg skrev senere en artikel, som jeg sendte til Skive Avis, men dagen efter fik jeg artiklen tilbage med den motivering, at den ville virke ødelæggende for store dele af Skives indbyggere (SF 18.10. 1925)

Dir. Fr. Petersen afviste, at banken var i fare for at lukke i 1925:

»Men jeg var meget betænkelig ved de artikler, hr. E.-N. havde skrevet til bladene .... De har påtaget Dem et stort ansvar ved forsøget på at slå banken i stykker på et tidligt tidspunkt. De er kraftig i Deres udtalelser, De lægger ikke fingrene imellem, og når De skrev disse artikler, da ville det - hvis de var kommet frem - sikkert have gjort meget mere skade, end De måske selv troede.« (SF 18.10. 1928).

Eriksen-Noer:

»Mine artikler var ikke beregnede på at slå banken i stykker, men blot at flytte personer«. (SF 18.10. 1928)

Som led i sit opgør med bankens mænd offentliggjorde Eriksen-Noer derefter en del af sit afviste læserbrev i Skive Folkeblad den 18. oktober 1928 - næsten to år efter, at det var skrevet.

Likvidationsudvalg og indskyderråd

Forslaget om at likvidere banken blev vedtaget med alle stemmer, og et forslag fra borgmester Carl Hansen om at vælge et indskyderråd på 7 mand til »i visse tilfælde at bistå likvidatorerne« fik også tilslutning.

Likvatorer blev: Sagfører Rosenthal, amtsrådsmedlem og gårdejer Jens Dalsgaard, Roslev, og købmand Aage Selchau.

Det rådgivende 7-mandsråd kom til at bestå af: Fhv. branddirektør Eriksen-Noer, borgmester Carl Hansen, auktionholder Ingvor Bruun, fhv. købmand Johan Jepsen, gårdejer Jens Møller Lidegaard, Brøndum, proprietær M. Henriksen, Vium Mølle og gårdejer Mikkel Madsen, Jebjerg. Blandt rådets medlem-

mer var især Eriksen-Noer og auktionsholder Bruun skarpe kritikere af Skive Banks mænd, og deres kritiske holdning fik opbakning fra Carl Hansen i Skive Folkeblad.

De tre blev talsmænd for de mange indskydere og mindre aktionærer, der var utilfredse med valget af likvidatorer. Likvidatorerne blev jo valgt af aktionærerne - og ikke af indskyderne! Bankrådet og de store debitorer rådede over størstedelen af de ganske vist værdiløse aktier, og da de havde flertallet, kunne de indsætte »deres folk« som likvidatorer. Der var blandt indskyderne en vis bekymring for, at likvidatorerne ville

tage for meget hensyn til Skive Banks mænd, og det medførte en månedlang kamp for at få dem fjernet til fordel for mænd, der repræsenterede indskyderne.

Eriksen-Noer rejser til København

En gruppe indskydere og aktionærer med Eriksen-Noer i spidsen indbød til et indskyder- og aktionærmøde den 26. oktober for at få undersøgt interessen for en retslig undersøgelse af bankens forhold og mulighederne for at rejse erstatningsansvar overfor bankrådet.

På mødet, der endnu engang fyldte »Royal« til sidste plads, blev det vedtaget at rette henvendelse til Justitsmini-

Skives Banks indre var ikke mindre imponerende end dens ydre. På dette billede fra 1912 ses fra venstre kasserer E. Dahl, arkitekt Erik V. Lind (ved søjlen) i samtale med bankdirektør Fr. Petersen og til højre bankassistent C. Møller Hansen (»Kilometer-Hansen«) og bankdirektør V. Müller. Foto: C. Hadrup.

steriet om sagen. Den 2. november fik Eriksen-Noer et møde med justitsminister Svenning Rytter, som også Skivekredsens radikale folketingsmand, Bertel Dahlgaard deltog i. Eriksen-Noer holdt også møder med handelsminister Stensballe og Banktilsynet. Resultatet af møderne blev, at ministrene, Banktilsynet og evt. statsadvokaten ville »konferere om sagen.« Midt i november overgav handelsministeren sagen til Justitsministeriet med anmodning om

»en undersøgelse til konstatering af, hvorvidt og i bekræftende fald i hvilket omfang medlemmer af Skive Banks direktion, bestyrelse og revision må antages at have gjort sig skyldig i overtrædelse af bank- eller aktieselskabslovens eller den øvrige lovgivnings bestemmelser.« (SF 15.11. 1928)

BANKBOG

med

Tegningen af Skive Bank, der prydede bankens bankbøger, fik banken til at se endnu mere imponerende ud end i virkeligheden. Desværre var banken ikke helt så solid, som tegningen foregøglede. De indskydere, der havde penge i banken, fik kun udbetalt 90,1% af deres indestående.

Midt i november fik politimester P. Volkersen, Skive, overdraget sagen, men samtidig tog opgøret med Skive Banks mænd en dramatisk vending.

Et sidste forsøg på forsoning

Efter Skive Banks generalforsamling udarbejdede 7-mandsrådet et forslag til rekonstruktion af Skive Bank. Planen indebar en nytægning af aktiekapital, og her forlangte 7-mandsrådet, at det gamle bankråd skulle gå i spidsen og tegne aktier for et betydeligt beløb. Det var måske også lykkedes for 7-mandsrådet og bankrådet at blive enige om dette på et møde den 29. oktober, men så fremførte Eriksen-Noer, at hvis bankrådets medlemmer tegnende aktier for et antageligt beløb, ville de kunne undgå retsforfølgelse. Det fik bankrådets formand, sagfører Bøttern, til at nægte at tegne så meget som en aktie:

»Enhver må da kunne forstå, at efter de hasarderede angreb, der i den senere tid er rettet mod os, kan vi ikke være med i en aktietægning. Vi udskrives jo nu i alle landets blade som falsknere og bedragerere ...

... men eet er givet, at vi på den ene eller den anden måde må renses. Inden det er sket, kan vi ikke give os til at tegne aktier eller gå ud med klingbeutelen til vore venner. Det vil af mange blive udlagt, som om vi ikke havde rent mel i posen, og at vi nu ville til at købe os fri for ansvaret .. Og *det* vil vi ikke...« (SV 30.10. 1928)

Ny generalforsamling i Skive Bank

Spørgsmålet om *ansvaret* for bankens lukning og deraf følgende *erstatningspligt* forhindrede altså en rekonstruktion af den gamle bank, og godt tre uger senere stødte 7-mandsrådet sammen med

Karikaturtegning af fhv. branddirektør Eriksen-Noer, bragt i Skive Venstreblad den 26.10.1928.

likvidatorerne om de samme spørgsmål. Den 23. november kunne aviserne meddele, at der skulle være ny generalforsamling i Skive Bank den 6. december:

»Hovedpunktet på dagsordenen bliver *erstatningsspørgsmålet*, om hvilket der er dyb uenighed mellem syvmandsrådet og likvida-

torerne. I fald generalforsamlingen her går likvidatorerne imod, vil der blive foretaget nyt valg. I modsat fald vil syvmandsrådet forsvinde«. (SF 23.11.1928)

Likvidatorerne mente, at 7-mandsrådet var gået udenfor den ramme, som det burde holde sig indenfor, ved at insistere på, at der skulle rejses krav om erstatning, mens 7-mandsrådet ikke turde at

»lade dette betydningsfulde erstatningsspørgsmål falde. Vi mener, at aktionærerne har grund til at forlange et kraftigt arbejde af os for at skaffe dem og indskyderne fuld erstatning for det tabte. .... Kun et er sikkert, at i fald vi ikke selv kræver vor ret, så gør andre det heller ikke« (SF 6.12.1928)

Likvidatorerne stillede følgende forslag på generalforsamlingen:

»Syvmandsudvalgets virksomhed begrænses til - som oprindeligt vedtaget - at være til bistand for likvidatorerne, når disse ønsker det«. (SF 7.12.1928)

For forslaget stemte 57 aktionærer med 218 stemmer, mens 77 aktionærer med 165 stemmer stemte imod.

Derefter meddelte 7-mandsrådets formand, Carl Hansen, at rådet trak sig.

Eriksen-Noer begærer Skive Bank konkurs!

I utilfredshed med, at Skive Banks mænd fortsat bevarede kontrollen med bankens likvidation, foretog Eriksen-Noer et drastisk skridt - som han dog allerede en måned før havde truet med:

»Hr. Eriksen-Noer henvendte sig i går eftermiddags i banken med sin bankbog og forlangte sine penge. Bankassistenten så lidt forvirret på ham, men han gentog kravet! Assistenten henviste så kravet til likvidato-

terne, der på dette tidspunkt var forsamlede i det gamle direktionsværelse. Her fremførte Eriksen-Noer på ny sit krav. Også blandt likvidatorerne vakte det nogen forundring. Hr. Rosenthal mindede Eriksen-Noer om, at banken jo var i likvidation og derfor ikke kunne udbetale pengene. Eriksen-Noer svarede, at han enten ville have sine penge eller en skriftlig erklæring på, at han ikke kunne få dem. Efter nogen parlamentaren blev der i hans bankbog indført en erklæring om, at bogen var forevist, men at banken ikke så sig i stand til at honorere kravet. Dette blev så underskrevet af likvidatorerne, og Eriksen-Noer bød farvel!

Denne bankbog sendte han derefter til skifteretten tillige med den begæring om konkurs, der i dag til morgen vakte så stor opsigt overalt, hvor rygtet nåede frem.« (SF 8.12. 1928)

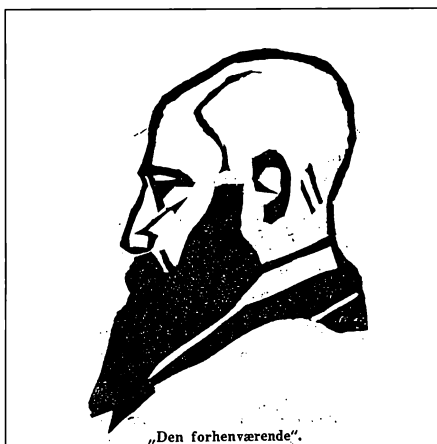
Baggrunden for Eriksen-Noers konkursbegæring var, at han, med red. Carl Hansens ord, ikke ville

»finde sig i det gamle bankråds og de store debitors herskermagt over indskydernes penge. De burde have holdt sig borte fra generalforsamlingen, og når de ikke havde så megen takt, må de finde sig i, at magten bliver dem berøvet gennem en konkursbegæring«. (SF 8.12. 1928)

Eriksen-Noer bryder med de konservative

Eriksen-Noer brød samtidig alle broer til de konservative. Allerede i begyndelsen af november havde han udmeldt sig af Det konservative Folkeparti, men umiddelbart efter generalforsamlingen i Skive Bank den 6. december udmeldte han sig også af den konservative byrådsgruppe og blev i stedet løsgænger i byrådet.

Samtidig stillede han forslag om, at Skive Byråd skulle rejse selvstændigt erstatningsansvar overfor bankens mænd. Skive kommune havde ved bankens luk-

„Den forhenværende“.

Allerede for en Maanedstid siden har fhv. Branddirektør Eriksen-Noer meldt sig ud af det konservative Folkeparti, samtidig med, at han begyndte en livlig Skribentvirksomhed ved „Skive Folkeblad“ — uden at lade sit tidligere Partiblad nyde godt af Produkterne. I Aftes har Hr. Eriksen-Noer — efter hvad vi erfarer — taget det afgørende Brud med sit gamle Parti, idet han har meddelt den konservative Byraadsgruppe, at han betragter sig som udtraadt af denne.

Eriksen-Noer er derefter paa alle Maader „forhenværende“. Han er forhenværende Branddirektør, forhenværende Venstremand (paastaar han selv, uden at det dog nogensinde er konstateret) og nu forhenværende Konservativ og forhenværende Medlem af det berømmelige Syvmands-Raad.

Skive Venstreblads omtale den 7. december 1928 af Eriksen-Noers udtræden af sit parti giver et godt indtryk af den polemiske tone, der prægede 1920'ernes aviser.

ning et samlet indestående på en halv million.

Eriksen-Noers forslag blev behandlet på byrådsmødet den 10 december. Der var nok stemning i byrådet for at rejse sag mod Skive Banks mænd, men byrådet valgte alligevel at udsætte spørgsmå-

let, indtil det blev klart, hvordan konkurssagen udviklede sig.

Reaktionen på konkursen

»Nogle er vrede, andre tilfredse, ingen ligegyldige« skrev Skive Folkeblad om reaktionen på Eriksen-Noers konkursbegæring.

Skive Folkeblad tog konkursbegæringen temmelig roligt, mens f.eks. Skive Venstreblad havde de store typer fremme. Under overskriften: »*Et ødelæggende slag mod by og egn*« skrev bladet bl.a.:

»Eriksen-Noer har selvfølgelig sine tilhængere - det har desperate mennesker altid - men blandt byens næringsdrivende og af ansvarsbevidste og besindige folk kommer der kun en mening til orde: *den stærkeste fordømmelse af Eriksen-Noers handlemåde*«. (SV 8.12. 1928)

Eriksen-Noers fredsbetingelser

Venstrebladet tog nok fejl i, at Eriksen-Noer var desperat. I følge det ham nærtstående Skive Folkeblad vidste Eriksen-Noer udmærket, hvad han gjorde. Bladet mente ligefrem, at han under sine drøftelser i København i begyndelsen af november havde fået at vide, hvordan han skulle gribe sagen an.

Er der mulighed for konkursbegæringens tilbagekaldelse?, spurgte Skive Folkeblad sagens hovedperson, Eriksen-Noer.

Han svarede:

»Jeg ser ingen mulighed. Det, der skete i torsdags [på generalforsamlingen den 6.12], viser, at det gamle bankråd intet har lært af begivenhederne, og så var der ikke anden udvej for mig at gå end at indgive konkursbegæring, der vil føre til, at Justitsministeren

udnævner en kommission til at afvikle banken, og det tror jeg er bedre end at lade de nuværende likvidatorer fortsætte ...

... hvis man overlader alt til indskyderne ... så kunne der måske være tale om forlig. Det er indskydernes penge - og deres alene - det drejer sig om. Det bør derfor overlades til dem at vælge nye likvidatorer ... Men det kan slet ikke nytte at tænke på forlig. De gamle klynger sig til den magt, deres tabte aktiekapital endnu giver dem, og før de helt og fuldt har givet afkald derpå, er der jo ikke noget at snakke om« (SF 10.12. 1928)

De sidste indskydermøder

Den 10. december var der møde i skifte retten, og her blev konkursbegæringen udsat i 14 dage til den 25. december.

Dagen efter - den 11. december - var der påny indskydermøde, denne gang indkaldt af likvidatorerne.

Likvidatorerne foreslog, for »at undgå konkurs og skaffe ro om banken«, at

Karikaturtegning af borgmester Carl Hansen, bragt i Skive Venstreblad 22. februar 1929. Tegningen er lavet af »Meise« - en af Skive Venstreblads journalister.

samarbejde med et indskyder-repræsentantskab om likvidationen,

»på betingelse af, at likvidatorerne i enhver henseende er ansvarsfri i anledning af beslutninger og afgørelser, de effektuerer efter repræsentantskabets beslutning, uagtet de ikke selv kan tiltræde« (SF 11.12.1928)

Indskyderne tog mod likvidatorernes forslag - med visse ændringer, og valgte med det samme en del af indskyderrepræsentanterne.

Resten - repræsentanterne for indskyderne i Skive - skulle vælges på et møde den 14. december. Teatersalen var næsten fuld, da mødet begyndte. Første mand på talerstolen var Eriksen-Noer, hvis tale »påhørtes med megen interesse«.

Eriksen-Noer nægtede at trække sin konkursbegæring tilbage, før likvidatorerne, der med hans ord var »valgt på aktier, der ikke er så meget værd, at de kan anvendes på W.C.« (SV 15.12.1928), var trådt tilbage. Han ville have gjort op med »de gamle«:

»De har haft deres besøgstid, hvor de kunne have afgjort sagen i mindelighed ... Men nu er det ikke alene penge, det gælder. Og det er retfærdigt, thi der er ikke alene lavet økonomisk fortræd for by og egn med denne sag; den har også betydet en ødelæggelse af moralen«. (SF 15.12.1928)

Likvidatorernes talsmand, sagfører Rosenthal, svarede:

»Hele den bevægelse, der fra første færd er rejst mod Skive Banks afvikling, bunder i det syn, at det er indskyderne, der skal have magten. Jeg forstår det godt - men det er udenfor loven! Vi har været kede af dette fra første færd, og vi har søgt at lempe os efter indskydernes ønsker, da vi dog fandt, at det

var rimeligt, at de fik nogen indflydelse. Vi gik altså med, endskønt vi var klare over, at det var udenfor loven« (SF 15.12.1928)

På mødet bebudede Rosenthal, at likvidatorerne ikke ville fortsætte længere end nødvendigt, og under ingen omstændigheder længere end til marts 1929. Mødet sluttede med, at repræsentanterne for Skive blev valgt.

Regeringen griber ind

Den 17. december holdt indskyderrepræsentanterne møde, hvor de bl.a. valgte red. og borgmester Carl Hansen til formand.

Indskyderrepræsentanterne valgte også et tremandsudvalg, bestående af borgmester Carl Hansen, auktionsholder Ingvor Bruun og gårdejer Gert Johnsen, Grove, til at rejse til København for at forhandle med myndighederne om Skive Banks skæbne.

Sagfører Rosenthal opfordrede de tre udsendinge til at arbejde for, at der blev gennemført en lov, der sikrede Skive Bank mod konkurs. Det var sket tidligere i 1925, da Andelsbanken måtte lukke.

Nu gik det hurtigt. Allerede en halv time efter repræsentantskabsmødet kom der besked om, at de tre udsendinge skulle mødes med handelsminister Stensballe i København næste morgen kl. 9.30. De tre rejste straks, og på mødet næste formiddag præsenterede ministeren dem for følgende forslag: Regeringen ville forelægge et lovforslag om Skive Bank, hvis Rigsdagens gruppeformænd ville sikre en hurtig sagsbehandling, og hvis de tre ville stå inde for, at »de interesserede

parter også fandt sig fuldt tilfredsstillede derved.«

Det gjorde de tre, og gruppeformændene lovede at føre loven hurtigt gennem Rigsdagens to ting, Folketinget og Landstinget.

Samme aften kl. 18.30 var lovforslaget færdigt. Forslaget indebar, at der blev nedsat et likvidationsudvalg på 5, tre udpeget af ministeren og to valgt af indskyderne, og at Eriksen-Noers konkursbegæring ikke kunne tages til følge, så længe likvidationen varede.

Den 19. december blev lovforslaget vedtaget i de to ting. Det skete i rekordtempo!

»Politiken« noterer, at vedtagelsen af loven om Skive Banks likvidation i Folketinget gennem 4 møder - tog ca. 29 min. I Landstinget, som kun behøvede tre møder gennemførtes loven på et kvarter. Den blev forelagt i Folketinget kl. 1 og var gennemført i Landstinget kl. 1.52.

I Landstinget var der overhovedet intet medlem, som begærede ordet. Til forklaring tjener, at Tinget skulle have juleferie, og de vestenbæltiske medlemmer skulle rejse hjem med eksprestoget kl. 2.20» (SF 21.12. 1928)

Det var ikke bare Rigsdagen, der nu holdt juleferien. Julefreden sænkede sig også over Skive Bank! Og den lokale presse fik hurtigt andre ting at kaste sig over.

Få dage efter lovens vedtagelse udnævnte handelsminister Stensballe tre af de fem likvidatorer: Landsdommer J. Hørring, Viborg, bankdirektør Oluf Bech, Århus og gårdejer Esper Jepsen, Brøddinggård pr. Jøbjerg.

I januar 1929 blev der valgt to repræsentanter for indskyderne - selvfølgelig

efter en hård valgkamp i aviserne. Sejrherren blev med stort flertal to af Skive Banks skarpeste kritikere: Auktionsholder Ingvor Bruun og Eriksen-Noer.

Byrådsvalget 1929

Der var en trykket stemning, da Skive Byråd den 14. januar 1929 behandlede Skive kommunes budget for 1929/30.

Der var enighed om, at Skive Banks lukning ville komme til at spille en stor rolle for kommunens økonomi i de kommende år.

»... den katastrofe, der ramte vor by den 1. oktober ved Skive Banks lukning .. mærkes allerede på det budget, der her er forelagt, og det vil sætte sine spor i kommunens økonomi langt ud i fremtiden...

Den misrøgt af indskydernes penge, den finansiering af enkelte mænd og enkelte virksomheder ud over alle rimelighedens grænser og finansieringen af vilde spekulationsforretninger påfører kommunen direkte tab ved det beløb vi har indestående i banken, og indirekte ved, at der påføres kommunens indbyggere tab og beredes dem unødvendige vanskeligheder i en tid, der i sig selv kunne være vanskelig nok.« (Socialdemokraternes ordfører, dir. V. Johansen) (SF 15.1. 1929)

»Som de økonomiske forhold er her i byen, navnlig efter bankens sammenbrud, opfordrer de os alle til at stå sammen uden partihensyn, og det tror jeg også, vi kan. Før bankens standsning syntes jeg, det bar mod lysere tider, men nu vil det tage tid - lang tid - at overvinde det slag, som ramte os.« (De konservatives ordfører, konsul Andr. Andersen) (SF 15.1. 1929)

Det var på baggrund af disse mørke udsigter, der skulle føres valgkamp op til byrådsvalget den 2. marts.

Socialdemokraterne opstillede efter en del besvær en liste med direktør V. Johansen i spidsen. Johansen havde i

løbet af byrådsperioden placeret sig som en af de ledende i byrådet, og den almindelige tillid, som han nød, kom bl.a. til udtryk i, at han blev medlem af bestyrelsen for Skive Diskontobank. Men der skulle en del overtalelse til: På det socialdemokratiske opstillingsmøde den 7. februar 1929 sagde fem af partiets otte byrådsmedlemmer nej til at genopstille, og kun efter pres indvilgede Johansen, og kun efter pres indvilgede Johansen, faktor F. Holm og tømrer J. Christensen i at genopstille. De to sidstnævnte ville kun genopstille, hvis Johansen også gjorde det. Det gjorde Johansen så efter at have indhentet tilladelse fra bestyrelsen for Gammelgårds Dampmølle.

De radikale mødte selvfølgelig med redaktør og borgmester Carl Hansen som spidskandidat. De to andre byråds-

medlemmer, lærerne Bjerregaard og Pedersen, genopstillede ikke, men til gengæld rummede listen en af de skarpeste kritikere af Skive Banks mænd, auktionholder Ingvor Bruun, der stod på listens 10. og sidste plads.

De konservative genopstillede kun et byrådsmedlem, nemlig købmand Johs. Pedersen, der overtog Michael Nielsens plads i 1927. Skive Banks mænd var der ingen af på listen.

Medlemmer af Indre Mission genopstillede bogholder Jens Mellerup som spidskandidat på en liste med i alt 7 kandidater.

Venstre mødte igen med en liste på 5 kandidater - denne gang med red. N. Chr. Christensen, Skive Venstreblad, som spidskandidat.

Vi Faarehoveder!

Skive-Borgmesteren, der efter Banksammenbruddet stemplede sig selv og alle, der havde haft med Skive Bank at gøre, som Faarehoveder!

Som led i valgkampen før byrådsvalget i 1929 bragte Skive Venstreblad 26. februar 1929 denne tegning af borgmester Carl Hansen. Tegningen hentyder til en artikel i Skive Folkeblad 8. oktober 1928, hvor Carl Hansen beskrev sig selv og bankens andre aktionærer og indskydere som nogle godtroende fårehoveder. Carl Hansen blev meget fornærmet over tegningen, der var lavet af Venstrebladets journalist »Meise«.

Og så opstillede en række utilfredse borgerlige vælgere - i det væsentlige konservative - en liste med Skive Banks skarpeste kritiker, fhv. branddirektør Eriksen-Noer, i spidsen.

Skive bli'r en rød by

Valgkampens store spørgsmål var, om det denne gang ville lykkes for socialdemokraterne at tage det niende mandat i byrådet, der gav flertal, eller om det i stedet blev de radikale, der nød godt af en »borgmestereffekt« og fik et fjerde mandat?

At valgets taber ville blive de konservative, var ingen i tvivl om - heller ikke partiet selv. Det var hårdt ramt af partisplittelsen og af den hårde kamp mellem Skive Banks mænd og Eriksen-Noer, og det gavnede vel ikke partiet, at det måtte møde med en næsten helt ny liste. Det er næppe for meget at sige, at partiet nærmest gav op på forhånd. »Skive Avis« agiterede meget spagfærdigt for listen: Avisen rummer kun en halv snes artikler om byrådsvalget, og det var ikke nok mod tre aviser, der var fulde af valgkamp!

Valget, hvis resultat kan ses på side 5, blev da også en alvorlig øretæve for de konservative, der tabte over tofemtedele af deres stemmer og to af de fem mandater.

De radikale nød ikke godt af borgmestereffekten. Partiet gik knap en procent tilbage, selvom borgmester Carl Hansen fik mange personlige stemmer. I byrådet fik han følgeskab af farver Chr. Dahl, og en af valgets sensationer, auktionsholder Ingvor Bruun. Den skarpe kritiker af

Skive Banks mænd, der som nævnt stod på listens sidsteplads, sprængte listen og fik partiets tredje mandat.

Eriksen-Noer listen fik 7,7 % af stemmerne og et mandat, der selvfølgelig tilfaldt Eriksen-Noer himself.

Indre Mission gik lidt tilbage, men bevarede Jens Mellerups mandat.

Socialdemokraterne blev valgets store sejrherre. Partiet gik frem fra 43,1 % til 48,6 %, og det var nok til at få det niende mandat og dermed erobre flertallet i byrådet.

En af valgets overraskelser fik hurtigt nok af sin valgsejr. Auktionsholder Ingvor Bruun udtrådte af byrådet inden det overhovedet var trådt sammen! Han havde ikke tid for sin forretning og arbejdet som likvidator i Skive Bank, og - forklarede borgmester Carl Hansen i byrådet:

»da han sagde ja til at opstille som nr. 10 på en liste, der kun kunne regne med tre medlemmer, drømte han ikke om, at det kunne give valg.« (SV 19.3. 1929)

Den forklaring var selvfølgelig en foræring til de andre aviser i Skive. I Skive Venstreblad gav Bruuns hurtige tilbagetræden redaktør N.Chr. Christensen lejlighed til at skrive en veloplagt kommentar:

»Der er ingen, der efter denne komedie er i tvivl om, at den radikale liste var en spekulationsliste ... på tiendepladsen [stod] en af byens fejrede »bankmænd«, auktionsholder Ingvor Bruun. Dag ind og dag ud skrev Carl Hansen: Stem personligt! Og de radikale agitatorer supplerede: Lad os få et »karlfolk« ind. Stem på Bruun! De ved ham, der vil skaffe indskyderne de i banken indefrosne penge! Og folk stemte på Bruun... Der var sikkert adskillige sparere i Skive Bank - folk, som ellers ikke er radikale - der lod sig bluf-

fe. De stemte på Bruun. I dag ligger den radikale svindel afsløret. Det var slet ikke meningen, at Bruun skulle i byrådet. Han skulle kun være lokkedue for godtroende vælgere. Nu er duen fløjet ...

Vi tror såmænd ikke, at der er nogen grund til for byen at være ked af, at auktionsholder Bruun ikke fik lejlighed til at vise sine egenskaber i byrådet som en af de 10 »håndfaste karle«. Men de grunde, han har givet for sin udtræden, gælder til Vandsbæk - og det uværdige ved hele komedien falder tilbage på en gruppe, der først har draget fordel af en konjunkturstemning om »indskyder-redningsmændene« - og bagefter snyder de folk, der i god tro stemte på personen Bruun.« (SV 19.3. 1929)

Den svada havde Skive Folkeblad for gangs skyld ikke noget svar på!

En ny epoke i Skive

Efter den socialdemokratiske valgsejr blev direktør Valdemar Johansen valgt til ny borgmester i Skive.

Socialdemokraterne fortsatte den samarbejdslinie (eller »samstyre«, som red. Carl Hansen har kaldt det), som havde præget arbejdet i Skive Byråd i de foregående perioder under konservativ og radikal ledelse, og selvom der selvfølgelig med fire aviser i byen og to-tre redaktører som byrådsmedlemmer i 1930'erne let kunne opstå »krige«, var det slut med så dramatiske lokalpolitiske opgør som de, der er skildret her.

Ved byrådsvalget i 1933 var de spændende spørgsmål, om socialdemokraterne kunne fastholde deres flertal, og om de konservative kunne hente stemmerne tilbage fra Eriksen-Noer-listen og Indre Mission, der ikke længere opstillede til byrådet.

Valgets resultat blev, at socialdemokraterne og de radikale stort set delte de »ledige« stemmer, mens de konservative

Byrådsvalgene 1933-1966

	1933		1937		1943		1946		1950		1954		1958		1962		1966	
	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M
Soc.	52,7	10	56,7	10	55,3	10	52,6	10	49,1	9	48,4	9	43,0	8	46,4	8	42,8	8
Rad.	24,7	4	18,2	3	19,4	3	14,6	2	17,9	3	21,0	4	21,8	4	19,9	4	19,0	3
Kons.	17,3	3	}21,6	4	19,6	3	15,3	3	15,2	3	14,2	2	13,4	2	15,6	3	17,7	3
V	5,3				5,7	1	5,7	1	8,6	1	11,5	2	10,5	2	9,2	2	13,0	2
Retsforb.							0,5		5,0	1	1,8		1,4		0,9		0,5	
DKP			3,5				9,3	1	4,2		3,1		3,1		0,9		0,8	
SF															4,9		6,2	1
Dansk Saml.							2,1											
Borgerlisten													6,0	1	2,2			
Bråruplisten													0,8					

NB. I 1950 blev Skive Købstad udvidet med Skive søndre Landsogn og yderligere en del af Skive vestre Landsogn.

I 1966 blev Lund-Vinde-Resen kommune (d.v.s. resten af den gamle Skive Landsogn-Resen kommune) sammenlagt med Skive Købstad.

Valdemar Johansen (1889-1948), borgmester i Skive 1929-36, blev i 1922 udnævnt til direktør for Gammelgårds Dampmølle. I 1925 blev han valgt til byrådet, hvor han straks markerede sig som en af de ledende socialdemokrater. Efter Hjalmar Kjems' fald i efteråret 1925 overtog han flere af Kjems' poster, bl.a. formandsskabet for P. Sabroes Børnehjem. Han vandt hurtigt almindelig respekt, og da Socialdemokratiet i 1929 fik flertal i byrådet, blev han borgmester. I 1936 blev han valgt til formand for Det kooperative Fællesforbund i Danmark, hvorefter han nedlagde borgmesterposten.

og Venstre kun kunne tage en mindre del.

Det politiske mønster i Skive efter 1929 blev: et socialdemokratisk byrådsflertal på 9-10 af byrådets 17 mandater, de radikale som byrådets største borgerlige parti med 3-4 mandater, de konservative på tredjepladsen med 2-3 mandater og Venstre som det mindste med 1-2

mandater (fra 1943). Og bortset fra valgene i 1958 og 1966 var Skive en »rød by«: Socialdemokratiet og venstrefløjen (DKP og efter 1960 SF) havde tilsammen et stemmetal på over 50 %.

Dette mønster holdt i virkeligheden indtil kommunesammenlægningen i 1970, selv om socialdemokraterne i 1958 tabte flertallet i byrådet.

Det betød ikke alverden, for da var borgmesteren den uhyre vellidte Woldhardt Madsen, som ingen kunne drømme om at vælte. Woldhardt Madsen havde haft 20 år til at nå den position - han var nemlig blandt de nyvalgte byrådsmedlemmer ved det epokegørende valg i 1929!

PS!

Artiklen her beskæftiger sig med lokalpolitikken i Skive - ikke med P. Sabroes Børnehjem eller Skive Bank. Derfor har jeg i artiklen kun berørt de dele af de to »sager«, som har betydning for den politiske udvikling i Skive.

Opgøret om børnehjemmet fortsatte i lang tid efter, at Hjalmar Kjems var blevet fældet - faktisk helt hen på eftersommeren 1926. Det er ikke skildret her, selvom der ligger meget spændende stof om forholdene på børnehjemmet og venter på at blive taget op.

Opgøret om Skive Bank sluttede først den 28. januar 1932, hvor Højesteret afsagde de endelige domme i retssagerne mod Skive Banks mænd - som stort set blev frifundet - og først i 1934 foregik den sidste udlodning til bankens indskydere, der endte med at få i alt 90,1% af deres indestående udbetalt af likvidati-

onsboet. Indskyderne mistede kun 10% af deres indskud, og det rejser selvfølgelig spørgsmålet, om ikke Skive Banks mænd havde ret i, at banken kunne have redet stormen af, hvis den ikke var blevet revet med af Privatbankens fald. Men dette interessante spørgsmål er heller ikke behandlet her, for det spillede ingen rolle i lokalpolitikken midt i 1930'erne.

Her morede/undrede/forargede man sig i stedet over sager som »Brårupsagen«, hvor redaktørerne Carl Hansen, Nørhave-Nielsen og C.A. Hansen (der efterfulgte N. Chr. Christensen som redaktør af Skive Venstreblad i 1934) tog nogle gevaldige livtag med den »nye mand« i Skive, sagfører H.R. Brøcker (han åbnede forretning i Skive i 1929!), under brug af metoder, der ikke lod 1920'ernes opgør noget efter.

Litteratur:

Danmarks kommunale Forvaltning. Viborg Amt - Randers Amt.

Forhandlinger og Vedtægter vedrørende Skive Købstads kommunale Styrelse 1925-29.

Kjems, Hjalmar: Erindringer. I: Skivebogen 1976 s. 68-74.

Kjems, Rud, og Mortensen, Niels (red): Et almindeligt hjem - bare større. P. Sabroes Børnehjem i Skive 1920-1991. 1991

Kjems, Rud: Borgmestermordet i Skive. I: Skivebogen 1990 s. 5-38.

Kjems, Rud: Hansen contra Hansen. I: Skivebogen 1993 s. 5-47.

Søllinge, Jette og Thomsen, Niels: De danske aviser 1634-1991. Bind II-III. 1989-91.

Skive Avis (SA)

Skive Folkeblad (SF)

Skive Socialdemokrat (SS)

Skive Venstreblad (SV)

De Unges Idræt 1932

DUI-Leg og Virke 1995

Af Eigil Christensen, Skive

»De Unges Idræt« (D.U.I.) blev stiftet i 1905 af A.C. Meyer og Louis Florin som en frisindet børneorganisation for arbejderbørn, fri for ethvert kristent og militærisk præg. I 1906 stiftedes »Det sportslige pigeforbund«, men det blev en skuffelse. I 1915 begyndte D.U.I. derfor at optage piger, så det blev en børneorganisation for begge køn. Man dyrkede gymnastik, boksning, fodbold og svømning. Om sommeren arrangeredes marchture, man dyrkede musik og oprettede orkestre.

Det var formålet at lære børnene disciplin og respekt for sig selv og andre.

Uniformen bestod af en hvid matrosbluse med tilhørende hue. Lederne havde ingen uniform, men bar en kasket.

Den 13. januar 1918 blev den første afdeling udenfor København startet i Horsens og senere samme år fulgte afdelinger i Århus, Hedehusene, Aalborg og Bogense. Landsforbundet blev oprettet i 1919 og bestod da af 19 afdelinger i København og 12 i provinsen.

I 1923 blev lejrspor taget på programmet. I 1926 vedtog man på en kongres, at D.U.I. skulle være et naturligt led i den danske arbejderbevægelse og ledes i overensstemmelse med Socialdemokratiets program.

I 1929 blev det besluttet at ombytte den hvide bluse med en blå og dertil et rødt tørklæde.

I 1931 startede man et tæt samarbejde med Danmarks socialdemokratiske Ungdom (D.S.U.). Samarbejdet fortsatte indtil 1937, hvor man på en kongres i Odense lagde roret om og fjernede alt politisk samarbejde med D.S.U.

Således fungerede D.U.I. til 1968, hvor man igen lavede om på strukturen. Man afskaffede uniformen og kaldte organisationen »D.U.I.-Leg og Virke«. På landsmødet i 1974 blev det besluttet, at man igen ville vedkende sig tilhørsforholdet til arbejderbevægelsen og Socialdemokratiet. Indtil 1968 havde man haft en falk som medlemssymbol. Den blev afskaffet, og istedet blev det nu fire dansende børn, der blev symbolet.

Starten i 1932

I 1932 havde Krabbesholm Højskole en præparandeleve ved navn Edvin Dose. Dose var københavner og stærkt optaget af arbejdet i den socialdemokratiske bevægelse. Opholdet på Krabbesholm Højskole skulle være forberedelse til en senere optagelse på et seminarium. Dose blev imidlertid aldrig lærer, men helligede sig istedet det politiske arbejde. Under sit ophold i Skive kunne han heller ikke lade partiarbejdet ligge, og han var initiativtager til, at der i februar 1932 blev sendt en meddelelse ud til medlemmer af den lokale socialdemokratiske

forening og Arbejdernes Fællesorganisation.

»Vi opfordrer til oprettelse af en socialdemokratisk børneorganisation D.U.I. her i Skive. Alle vegne fra søger man på forskellig måde at drage arbejderbørn ind i borgerlige børneorganisationer. Dette må forhindres. Arbejderbørn skal ind i vore egne organisationer til opdragelse i arbejderklassens ånd. Vi byder til møde herom til alle interesserede fredag d. 20. marts i Hotel Royals store sal, hvor D.U.I.s [lands-]sekretær Ernst Drosthede vil tale.

For D.S.U. Edvin Dose,
Henry Poulsen, Skive
For Socialdemokratisk Forening og
Arbejdernes Fællesorganisation:
Kristian Nielsen, Skive
Carl Jensen, Skive
Woldhardt Madsen, Skive
Med soc. hilsen.«

Af uransagelige grunde blev mødet imidlertid rykket frem til den 4. marts, og den 5. marts kunne der i Skive Socialdemokrat læses et fyldigt referat fra mødet.

Landssekretær Ernst Drosthede havde fortalt om D.U.I., hvis arbejde lagde hovedvægten på lejr- og friluftsliv og sport. Om vinteren kunne frimærkemøder, knobbinding, fotomontage, løvsavsarbejde, sang og små foredrag komme på tale.

Det blev vedtaget at oprette en D.U.I. afdeling i Skive. Til formand valgtes portør Peter Olsen, og til bestyrelsen valgtes typograf N.J. Jacobsen, chauffør Martin Pedersen, typograf Henry Poulsen og fru journalist Kümmel.

Allerede den 9. marts afholdtes det første bestyrelsesmøde, hvor man enedes om at indkalde til stiftende møde i Logen på Nørre Alle den 16. marts.

Man blev ligeledes enige om at indkøbe 50 D.U.I. sangbøger, 30 D.U.I. bluser, 25 emblemsnåle foruden andet forskelligt materiale.

Den 16. marts 1932 er altså D.U.I. Skiveafdelingens fødselsdag. På det stiftende møde, hvor både forældre og børn deltog med stor tilslutning, blev 50 børn indmeldt i D.U.I. Edvin Dose redegjorde overfor forældrene for, hvad D.U.I. stod for, og hvori arbejdet bestod. Der blev sunget nogle sange, og Edvin Dose læste nogle noveller af Jeppe Aakjær.

I de første måneder var der stor aktivitet med bl.a. vandreture, tur med indkvartering i Holstebro og 1. maj demonstration i fællesskab med D.S.U.

Der var desuden blevet indkøbt en tromme og fire fløjter, der skulle danne grundlaget for et senere orkester.

På et bestyrelsesmøde oplyste tømrermester Jens Christensen, der var indbudt som gæst, at han havde fået lavet tegninger til et feriehus. På grund af økonomien blev planerne om feriehus imidlertid henlagt til senere.

Fra landsforbundet var der kommet en invitation om at deltage i en landslejr på Okseøerne i Flensborg Fjord, hvor også tyske D.U.I.ere skulle deltage. Fra Skiveafdelingen deltog et antal D.U.I.ere, men af protokollerne fremgår ikke hvor mange.

Organisationen havde problemer med kommunikationen og lokaleplads. Kommunikationsproblemet blev løst ved, at D.U.I. fik en fast rubrik i Skive Socialdemokrat, hvor meddelelser om arrangementer kunne indrykkes. Desuden blev

D.U.I'ere på scenen i teatersalen ca. 1935. Lederne er Marie Andersen (gift Probansky) og Ejnar Probansky.

der opsat et skab i Torvegade, hvor meddelelser kunne læses.

Lokaleproblemet var sværere at løse. Bestyrelsen var utilfreds med, at spejderorganisationerne havde fået anvist lokaler af kommunen, hvorimod D.U.I måtte leje sig ind rundt omkring i byen. Afholdslogen på Nørre Alle blev benyttet til større arrangementer, og til de mindre kunne man ved forstanderinde Laura Øthers velvilje låne lokaler på Sabroes Børnehjem.

Den 7. oktober kunne formanden imidlertid meddele, at trængslerne var slut. Byrådet havde stillet lokaler til rådighed på Skivehus Skole (senere Nordre Skole og nu Voksen Uddannelses

Center), og derudover stillede frk. Øther også børnehjemets sløjdelokale til rådighed.

På Skivehus Skole indrettede man således den første falkerede, som var betegnelsen for D.U.I.ernes mødelokaler. Der blev indkøbt gardiner, stole, borde og bænke - forældrene malede, og snart stod det hele klart til indflytning.

Foruden de sædvanlige ledere blev nu frk. Margrethe Hansen fra Sabroes Børnehjem tilknyttet lederstaben. Hun skulle undervise pigerne i gymnastik. Frk. Hansen blev i en årrække en stor arbejdskraft i D.U.I. og senere gift med redaktør Jens Eriksen på Skive Socialdemokrat.

Den 30. november 1932 afholdtes foreningens første generalforsamling, og her skete en stor udskiftning af bestyrelsens medlemmer. Der var på kort tid gjort et stort arbejde - nu var foreningen startet, og nogle af pionererne ville gerne aflastes.

Ud gik Martin Pedersen, N.J. Jacobsen, fru Kümmel og Henry Poulsen, og de nyvalgte blev Margrethe Hansen, Harrits, blikkenslager Sørensen og snedker Sørensen-Klim. På generalforsamlingen blev det meddelt af formanden, at D.U.I. var blevet tildelt 20 kroner af Socialdemokratisk Afholdtsforening. Beløbets størrelse fortæller lidt om, hvad pengene var værd dengang, og hvor lidt man havde at arbejde med.

Det blev vedtaget at oprette et elevråd som kontaktled mellem børn og ledere, og i stedet for en juletræsfest skulle der afholdes solhvervsfest. Ligeledes blev

det diskuteret, om børnene skulle sige De eller du til lederne. Socialdemokratisk forening og Fællesorganisationen havde anmodet om, at D.U.I. medvirkede ved foreningernes juletræsfester med et talekor og en sketch. Sidstnævnte blev vedtaget, men mod formandens stemme. Formand Peter Olsen blev så fortørnet over at være kommet i mindretal, at han truede med at nedlægge sit mandat. Efter nogen diskussion blev man enige, og formanden trak sine udtalelser om at nedlægge sit mandat tilbage.

Ved samme møde overrakte Sørensen Klim D.U.I. 64 kroner. De 60 kroner var fra Arbejdernes Brændselforening og de 4 kroner var en gave fra ham selv.

På et senere bestyrelsesmøde mente typograf Th. Larsen, at det var forkert, at D.U.I. købte varer i Nørregades Varehus, hvis ejer, Bernhard Fogh, var leder af spejderbevægelsen i Skive. Heri gav

Karl Marx gruppen klar til at drage afsted fra Nordre skole på tur til Daugbjerg ca. 1935. De to voksne er pedel Chr. Christensen og elektriker N.K. Thuesen.

man Th. Larsen ret, og man vedtog fremover at handle hos C. Møller.

På samme bestyrelsesmøde vedtog man at afholde en 1 års stiftelsesfest og at invitere enten landssekretær Ernst Drosthede eller formanden for D.S.U.s landsorganisation (senere statsminister) H.C. Hansen som taler.

200 medlemmer på ét år

På et bestyrelsesmøde den 19. februar 1933 diskuterede man afholdelse af en mindefest for Karl Marx med H.C. Hansen som taler. - Man vedtog at indkøbe 1 tromme, 3 fløjter, 1 forbindingskasse og at arrangere et samariterkursus.

Nu kastede de tyske nazisters magtovertagelse skygger over D.U.I.s arbejde: På generalforsamlingen den 9. april 1933 oplyste formanden, at på grund af den politiske situation i Tyskland havde den danske regering udstedt uniformsforbud for alle politiske foreninger.

Det blev ligeledes oplyst, at D.U.I. var officielt løsrevet fra Socialdemokratiet, således at organisationen udadtil fremtrådte som en upolitisk børneorganisation. Dermed kunne D.U.I.erne beholde den blå bluse og det røde tørklæde - D.U.I.'s uniform.

Også på grund af situationen i Tyskland blev mindefesten for Karl Marx aflyst, og generalforsamlingen bemyndigede bestyrelsen til at indkøbe 2 telte og 1 primus til brug for lejrture i den tilstundende sommer.

Formanden oplyste i sin beretning, at D.U.I. nu havde 200 børn som medlemmer og 110 passive voksenmedlemmer.

Af organisationens protokoller fremgår det, at udgifterne havde været kr. 919,14 (intet om indtægterne), og at kassebeholdningen var på kr. 646,74.

Det fremgår, at der udspandt sig en diskussion omkring generationsspørgsmålet. De unge syntes, at de nuværende ledere var for gamle og Ove Hove foreslog typograf Thorvald Larsen som ny formand. Ved den efterfølgende afstemning fik Thorvald Larsen 26 stemmer og den siddende formand 23.

Set i bakspejlet er det mærkeligt at vælte en formand, der havde fået en børneorganisation op at stå på kun et år med ca. 200 medlemmer. De unge ville have magten, og de fik den!

Bestyrelsesmøde, 24. april 1933: Man blev enige om at rette henvendelse til byrådet med anmodning om at give børnene fri den 1. maj. - Det blev dog afslået.

Der skulle også købes noder, nodestativ og en Czarkanfløjte. Desuden skulle der indkøbes endnu 2 telte med henblik på en lejr tur til Fur.

Det blev oplyst, at D.U.I. havde fået adgang til en boldplads på Brårup skole en gang om ugen. Der var fra landsforbundet kommet meddelelse om, at uniformsforbudet kun gjaldt for personer over 16 år. I praksis betød det, at D.U.I.ere måtte bære uniform, men ikke lederne.

Udover Furlejren blev der arrangeret en lejr i Sallingsund på en plads ved siden af en skole for arbejdsløse (det nuværende »Pinenhus«) - 69 deltog i lejren. Skolen leverede morgenmad, frokost og middag for 50 øre om dagen.

Den 20. juni afholdt Socialdemokratisk Forening, Fællesorganisationen, D.S.U. og D.U.I. et stævne i det gamle anlæg (1 dag Børnenes Paradis) med forskellig underholdning og justitsminister K.K. Steincke som taler. Til stævnet solgtes lodsedler, hvor man kunne vinde en herrecykel, 1 damecykel og 3 store rygsække med spisebestik. Det gav et overskud på kr. 73.- hvoraf D.U.I. fik 40%. Det var stadig små penge, man regnede med, men der var dog ved at komme lidt mere storhed over arrangementerne.

»Stalden«

På trods af mange ud- og indmeldelser var der ved at komme en fast kreds af medlemmer, der kunne arbejdes ud fra. Også mange ledere blev udskiftet. Nogle flyttede til andre byer for at arbejde, andre var kørt træt eller havde mistet interessen, og en gruppe var gået ind i arbejde i D.S.U., Socialdemokratisk Forening eller fagbevægelsen.

I 1934 var D.U.I.s ledere: Børstenbinder Ejner Probansky, fru Sørensen Klim, former Aage Sørensen, Sigfred Sørensen, Elna Sørensen, Anna Jensen, typograf Henry Poulsen, typograf Ejvind Nørhave, Alfred Jensen, Merethe Jensen og Katrine Sørensen.

Børstenbinder Ejner Probansky havde afløst typograf Thorvald Larsen på formandsposten, og formanden kunne på et møde den 30. juni 1934 bringe den glædelige meddelelse, at D.U.I. og D.S.U. havde fået rådighed over den øverste etage i »Stalden«. »Stalden« var en gammel, nu nedrevet bygning i forbindelse

med Nordre Skole.. Lokalerne bestod af en stor sal, to mindre lokaler, et køkken og en gang. Her blev der nu indrettet ungdomshjem, og der blev nedsat et Ungdomsudvalg med lige mange repræsentanter fra D.S.U. og D.U.I.

På samme møde var feriehustanken fremme igen med Sørensen Klim som fortaler, men med modstand fra bl.a. Ejvind Nørhave, der mente, det var for tidligt.

På mødet udspandt der sig en kedelig diskussion mellem D.S.U.s repræsentanter i bestyrelsen og den øvrige bestyrelse. Diskussionen drejede sig om, hvem der skulle gøre rent og hvornår. Nu havde man fået de eftertragtede lokaler, og så kunne man ikke blive enige om det praktiske.

I vinteren 1934 var aktiviteterne følgende: Gymnastik for piger ved Marie Probansky, gymnastik for drenge ved lærer Valdemar Andersen. Musikundervisning ved Ole Tønsberg. Herudover var der ugentlige gruppemøder med forskellige aktiviteter.

På bestyrelsesmødet den 16. oktober 1934 kunne formanden oplyse, at der nu var 145 børnemedlemmer. I sommerens løb havde der været afholdt 13 aftenture, 2 heldagsture, 5 cykelture, 3 lejre samt ugentlige boldspilsaftener.

Formanden kunne ligeledes oplyse, at kommunen havde bekostet istandsættelsen af Ungdomshjemmet, hvortil isenkræmmer Ladefoged og Skive Brugsforening havde givet tilskud til møbler.

Der havde også været afholdt en bazar, og der var almindelig enighed om, at forløbet havde været godt - også rent

På vej hjem fra pinseløbet ved Holstebro 1942. I spidsen pedel Chr. Christensen.

økonomisk. Journalist Kümmel, Skive Socialdemokrat, mente dog, at bazaren havde været for neutral: Offentligheden havde ikke fået indtryk af, at det var børn fra arbejderbevægelsen, der havde afholdt bazaren.

Anden halvdel af 1930'erne

På et bestyrelsesmøde den 25. maj 1935 fortalte Edwin Dose, der var gæst ved mødet, om en forestående landslejr i Aarhus. Han advarede ved denne lejlighed D.U.I.erne mod at deltage i politiske demonstrationer i uniform.

På samme møde nedlagde Sørensen Klim sit bestyrelsesmandat. Han havde været en god mand for D.U.I. bl.a. gennem sit arbejde med at skaffe tilskud fra forskellige foreninger og organisationer.

Han havde været ivrig fortaler for et feriehjem, og da spørgsmålet endnu ikke var afklaret, følte han sig modarbejdet i bestyrelsen og valgte derfor at gå af.

Den 26. februar 1936 blev grunden til feriehjemmet imidlertid købt. Grunden lå ved Grønningøre Strand i en smuk natur. På generalforsamlingen den 25. marts 1936 forelå en tegning til hjemmet udarbejdet af arkitekt Rasmussen, Krabbesholm.

Det har ikke været muligt at dokumentere, hvornår og på hvilken baggrund Ejner Probansky forlod posten som formand for D.U.I. Af protokollerne fremgår det imidlertid, at en anden formand: Valdemar Andersen, nedlagde sit mandat på generalforsamlingen den 25. marts, og det viste sig umuligt at finde en af-

løser. Allerede den 31. marts afholdtes et bestyrelsesmøde, men det var stadig ikke muligt at finde en formand.

I 1935 var børstenbinder Frederik Kühl flyttet til Skive. Han arbejdede på Skive Børstefabrik. Kühl havde tidligere været børneleder for D.U.I. i Randers, og ham overtalte man nu til at overtage formandsposten i Skiveafdelingen. Den 28. april 1936 blev han officielt valgt til formand og børneleder. Til bestyrelsen valgtes Ejnar Andersen, Anna Jensen, Sigfred Sørensen og elektriker N. Thuesen.

Med Kühls tiltræden kom der igen stabilitet og fremgang i arbejdet. Bl.a. fik han med tilskud fra Fællesorganisationen og Socialdemokratisk Forening købt instrumenter til et orkester. Der blev afholdt et svømmestævne ved Resen Strand, og børnene i organisationen fik deres egen bestyrelse og generalforsam-

ling. Desuden blev der oprettet danseskole, samariterkurser og afholdt lejre.

Om sommeren blev der afholdt landslejr i Aalborg med 12 deltagere fra Skive. Deltagerne fik en uforglemmelig oplevelse, idet lejren druknede i regn. Teltene stod under vand, hvilket bevirkede, at lejren blev lukket og alle børnene indkvarteret i Aalborghallen.

Uroen blandt ledere og i bestyrelsen fortsatte imidlertid. På et bestyrelsesmøde den 15. december 1936 beklagede Kühl sig over illoyalitet fra visse medlemmer (ingen navne i protokollen). Kühl fik dog opbakning til sit arbejde fra hele bestyrelsen, og stridsøksen blev begravet i denne omgang.

Den 24. februar 1937 fik D.U.I. en fane af Danmarkssamfundet, og pedel Schønning lovede at lave en fanetop.

På et bestyrelsesmøde den 8. april 1937 gav formanden orientering om bl.a.

Deltagerne i Grønningøre-lejren 1942 fotograferet foran D.U.I.s hytte.

det forestående byrådsvalg, hvor D.U.I.-erne ikke skulle dele valgmateriale ud. D.U.I. i Herning havde forespurgt, om Skiveafdelingen kunne modtage 25 falke på en sommerlejr. Der var på landsplan arrangeret en tur til Prag, hvor 2 fra Skive skulle med. På dette bestyrelsesmøde deltog falkene for første gang.

Der skulle i sommerens løb være landsstævne i Sønderjylland. Her havde 25 meldt sig som deltagere. De fleste D.U.I.ere blev indkvarteret i Sønderborg, mens andre boede ved Egersund. Til dette landsstævne skrev forfatteren Harald Bergstedt sangen »Danmarks børn lad sangen klinge«. Den blev sunget første gang mellem de gamle skanser på Dybbøl Banker.

Sangen giver en lille forståelse af, hvorfor Bergsted senere blev nazist. Han var af overbevisning internationalist,

Cirkusforestilling i Grønningøre 1942. Inger Kjeldgaard optræder.

men kom efterhånden til at betvivle mulighederne for internationalismens gennemførelse via socialismen. Fejlagtigt troede han, at man gennem nazismen kunne nå det mål. Dette kom han senere til at betale dyrt for.

Bestyrelsesmøde den 4. maj 1937: Det blev oplyst, at D.U.I. i Skive nu havde 250 børn som medlemmer, og at indøvelse af et hornorkester var igang. Der arrangeredes et svømmestævne i Skive Nordhavn den 17. juni. Det var meningen, at den mangedobbelte verdensrekordindehaver Ragnild Hveger skulle deltage - hun var D.U.I.er i Helsingør. Hun meldte dog afbud i sidste øjeblik, men stævnet blev en meget stor succes.

På bestyrelsesmødet den 2. marts 1938 blev der rejst kritik af Kühl, idet man mente, han disponerede for diktatorisk og udenom bestyrelsen. Kühl tog konsekvensen af kritikken og nedlagde sit mandat. Snedker Ejnar Andersen blev herefter valgt til formand og børneleder. En epoke var hermed forbi.

Aktiviteterne gik dog ikke i stå. Man havde fået tilladelse til at bruge Nordre Skoles sportspladser til træning. Denne organiserede træning var sikkert grunden til, at Skiveafdelingen ved et senere kredsstævne i Holstebro vandt næsten alle discipliner.

Der blev dette år afholdt en lejr på Fur. I februar 1939 afholdtes solhvervsfest, hvortil lærer Carl Wiinberg havde skrevet en sketch. Om sommeren blev der afholdt 2 lejre ved Grønningøre, og kredssportsstævnet blev afholdt på Skive Stadion på Dyrskuepladsen, der dengang lå ved Aakjærvej.

Der var nu kommet mange nye ansigter i bestyrelsen. Det var borgmester Woldhardt Madsen, skoleinspektør Kjems, lærer Wiinberg, direktør Valdemar Johansen, snedker Ejner Andersen, snedker Alfred Jensen, Sigfred Sørensen, pedel Christian Christensen, Kristian Søndergaard, smed Karl Pedersen, trykker Liebetau Hansen, typograf Peder Bjerregaard, Duval Klim, Marie Andersen, Marie Jensen, Holger Jensen og Bertel Andersen.

Den 5. juni kom der meddelelse fra politiet om, at det ikke mere var lovligt at arrangere lejrture på mere end 2 dage.

Under Besættelsen

Efter den 9. april 1940 blev alle arrangementer aflyst, men allerede den 6. maj kom der igen gang i aktiviteterne.

Arbejdet i organisationerne fik dog en lidt anden karakter end før besættelsen. I samarbejde med spejderkorpsene og Dansk Kvindesamfund blev der samlet bær og hvide klude ind, og der blev afholdt gasmaskeøvelser og oprettet samariterkurser.

Fra landsforbundet kom der instruktion om, hvordan D.U.I. skulle forholde sig i dagligdagen: Man skulle undgå samarbejde med organisationer med politisk islæt (altså D.S.U.), men man måtte gerne samarbejde med andre børneorganisationer. Det blev ligeledes anbefalet, at man ikke brugte D.U.I.-uniformen til andet end egne arrangementer. Opkrævning af kontingent blev igen sat i system, og hornorkestret begyndte igen at øve sig under ledelse af musiker P. Fogh.

Fem D.U.I.'ere i selskab med vilde dyr i Aarhus Zoo ca. 1940. Fra venstre ses Poul Poulsen, Erling Andersen, Ejnar Christensen, Eigil Christensen og Carl Johan Petersen.

Det var imidlertid ugunstige vilkår at arbejde under. Danskernes dagligdag var i høj grad præget af den tyske besættelse. Forældrene var bange for at sende børnene til aftenmøder, efter at der var indført mørklægningstvang, og gaderne vrimlede med tyske soldater. Spejderne var selvsagt i samme situation, og et vist samarbejde blev etableret. Bl.a. afholdt man i fællesskab en natøvelse ved Grønningøre.

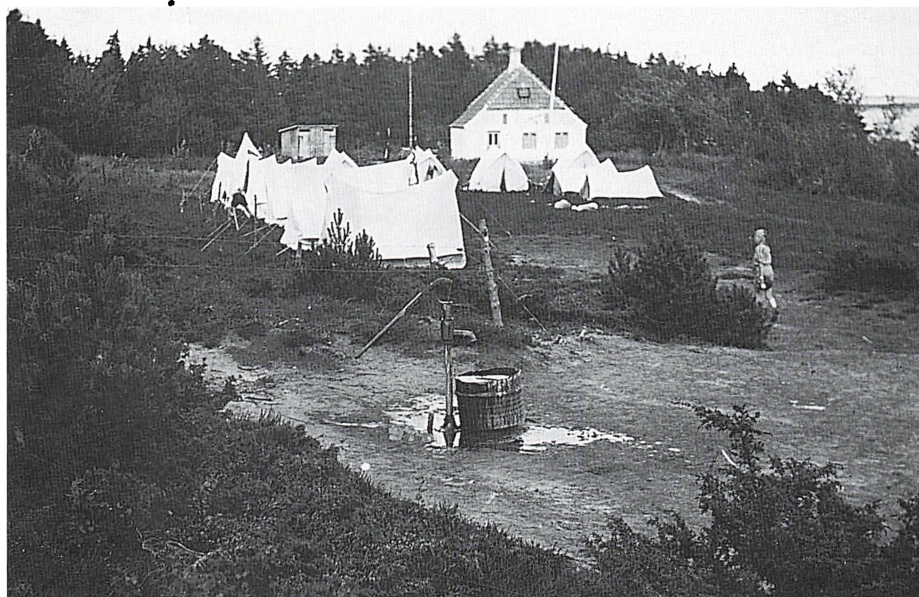
Istedet for aftenmøderne blev der på søndage arrangeret cykelture, men også dette blev efterhånden problematisk, fordi cykeldækkene hurtigt blev slidt ned - og nye kunne ikke købes.

Der blev afholdt virksomhedsbesøg på bl.a. Gammelgårds Dampmølle, Arbejdernes Fællesbageri, Elværket og Vandværket.

D.U.I. havde i besættelsens første år 333 medlemmer.

På trods af restriktionerne blev der fra politiet givet dispensation til at afholde en 8 dages lejr ved Grønningøre fra den 8.-15. juli. På denne lejr deltog 80 falke, så både feriehem og telte måtte tages i brug. Et problem ved at arrangere en lejr under disse forhold var behovet for rationsmærker til indkøb af madvarer. Disse var svære at undvære hjemme i husholdningen.

I juli 1941 deltog 11 ungfalke i en unglederlejr ved Skæring Strand ved Aarhus. Turen derved foregik pr. cykel, og det blev en begivenhedsrig tur. Cyklerne var i en elendig forfatning, og der var mange punkteringer undervejs. Dækkene var tyndslidte med snor bundet om de værste steder.

Aalborglejren ved Grønningøre 1943.

Under lejren afholdt Aarhus by 500 års jubilæum, og det blev bl.a. fejret med en fest på Rådhuspladsen. Her var lejrens deltagere sammen med mange andre børneorganisationer fra Aarhus by.

I efteråret 1941 skete der en lille revolution i D.U.I. Forbundet havde hidtil modsat sig enhver form for brug af due-lighedstegn og andre ærmemærker. D.U.I. skulle ikke minde om militæret eller andre spejderorganisationer. Forbundet gav imidlertid efter for det pres, der længe havde været fra lokalafdelingerne og indførte for børnelederen en hvid snor ned om nakken på uniformens røde tørklæde, afsluttende med en fløjte i brystlommen. Gruppelederne fik en tilsvarende rød snor og unglederne en blå. Samtidig blev det muligt at oprette patruljer. Ovennævnte ændringer viste sig at være praktiske især ved større arrangementer.

Den 2. januar 1942 deltog D.U.I. med orkester sammen med byens øvrige børneorganisationer i en nytårsparade. Det

blev en storslået manifestation overfor tyskerne, men alt forløb roligt. Paraden afsluttedes med en gudstjeneste i Skive kirke.

I marts 1942 kunne man afholde 10 års stiftelsesfest, og sommerens program bød på en kredslejr ved Grønningøre med deltagelse fra Holstebro, Viborg, Struer, Stoholm og naturligvis Skive. Der var 250 børn med på lejren.

Senere på sommeren var der en ungle-lejr ved Tvis sø nær Holstebro. Det blev en sælsom oplevelse. En eftermiddag trak sorte skyer pludselig op på himlen. Der blev udløst en skypumpe, og de få minutter, det varede, blev telte, cykler, gryder og meget andet blæst ud i søen. Lejrpladsen var rent kaos, men alle tog det med godt humør, og ingen kom noget til.

D.U.I. fik også denne sommer en ny fane af Danmarkssamfundet. Det første søm på Dannebrog blev slået i af overlærer A.L. Andersen, der var formand for Danmarkssamfundet i Skive. Det

D.U.I. basaren 1942 i Teatersalen i Skive.

andet søm var tildelt børnelederen Ejnar Andersen, og det tredje søm blev slået i af en menig D.U.I.er. Ejnar Andersen holdt en tale, hvori han opfordrede til et opbyggeligt arbejde under Dannebrog. Jo, der var sket en holdningsændring i de 10 år, D.U.I. havde eksisteret.

Unglederne havde indenfor D.U.I.s rammer stiftet en forening og krævede større medindflydelse. De fik en repræsentant i bestyrelsen. Til dette hverv blev valgt Eigil Christensen, og han blev samtidig indvalgt i D.S.U.s bestyrelse.

Nogle af medlemmerne var efterhånden blevet lidt »satte« efter ungedernes mening. Unglederne foreslog nu, at lederne skulle møde i uniform til alle arrangementer, og at der ikke måtte ryges i uniformen. Meningen var, at nogle derved ville nedlægge mandatet. Aktionen mislykkedes dog.

I 1943 beslaglagde tyskerne »Falkereden«, og aktiviteterne måtte nu forlægges til klasseværelser på Nordre Skole og til Logen på Nørre Alle. Aktivitetsniveauet blev sat ned, idet der nu skulle betales for leje og rengøring.

Senere samme år beslaglagde tyskerne imidlertid både Logen og D.U.I.s andre lokaler i Skive, og så var det helt slut med vinterarrangementer.

Det blev svære tider at drive børneorganisation i, men man haltede sig igennem. Der var på dette tidspunkt mellem 4 og 500 medlemmer, som skulle beskæftiges. Arrangementerne blev afholdt med velvilje fra flere sider. Bl.a. viste Frk. Øther sig meget imødekommende og stillede Sabroes Børnehjem til rådighed for aftenmøderne.

Nye aktiviteter blev taget op. Bl.a. lærte pigerne at stoppe strømper og lap-

Under 2. Verdenskrig fungerede D.U.I'ere - ligesom medlemmer af byens spejderkorps - som frivillige i Statens civile Luftværn. Her ses nogle D.U.I.'ere (til højre) med gasmasker under en øvelse ved Nordre Skole. Til venstre står medlemmer af Røde Kors.

pe tøj, der var samlet ind til uddeling mellem mindre bemidlede.

Fester var næsten umulige at afholde på grund af lokalemangel og diverse forbud. Der måtte ikke vises amerikanske film, og på grund af vareknaphed kunne der sjældent skaffes sodavand og brød til disse fester.

På vandreture blev der advaret mod at samle metalgenstande op, idet det kunne være henkastede våbenrester. Om vinteren fulgte lederne børnene hjem, hvis der havde været luftalarm. En sommerlejr blev dog afholdt i Grønningøre med Christian Christensen som lejrleder.

Den 10.12. 1943 fik man Falkereden tilbage, og på et bestyrelsesmøde kunne formanden oplyse, at der trods besværlighederne havde været 196 arrangementer for ca. 6000 deltagere.

I 1944 deltog D.U.I. i Sallingturneringen i håndbold og fodbold. Til disse sportsarrangementer cyklede man, og ofte blev der på en aften kørt 50 km. Man deltog også i den første Børnehjælpsdag i Skive.

I Grønningøre købte man nabohuset til feriehuset.

På grund af papirmangel ophørte D.U.I.s blad »Rødfalken« med at udkomme.

For orkesteret skete der det kedelige, at musiker Fogh blev syg, og i hans sted indtrådte musikdirektør Rusbjerg, men orkesteret kom aldrig rigtig til at fungere under hans ledelse.

Danmarks største D.U.I. afdeling

I 1945 indledte D.U.I et samarbejde med samtlige børneorganisationer i Danmark.

Man forpligtede sig til at meddele hinanden om dårlige ledere. På nudansk vil det sige, at organisationerne skulle meddele, hvis der var ledere, der var kommet lidt for tæt på tyskerne enten ved direkte samkvem eller gennem samhandel.

Allerede den 7.5. 1945 - to dage efter befrielsen - blev der afholdt et bestyrelsesmøde. Det er forunderligt nu bagefter at konstatere, at befrielsen efter protokollen at dømme overhovedet ikke bliver nævnt på dette møde.

Man fortsætter med at diskutere planer for fremtiden. Der var indløbet en skrivelse fra hovedforbundet om, at D.U.I. også efter befrielsen skulle være upolitisk. Dannebrog var forbundets fane, og stormfanernes tid var nu forbi. Nye ledere skulle gøres forståeligt, at D.U.I. var en demokratisk organisation.

I sommeren 1945 deltog D.U.I. i en indsamling til fordel for den hollandske befolkning, der led af hungersnød. Man deltog i 100 km stafetløb sammen med kredsens andre afdelinger.

Man imødekom en anmodning fra Børnehjælpskomiteen om at lade D.U.I. orkesteret spille til Børnehjælpsdagene. Dette var dog nær blevet forhindret af Skive Orkesterforening, der mente, at Børnehjælpsdagskomiteen skulle bruge organiserede musikere. Sagen blev dog ordnet af fhv. borgmester, direktør V. Johansen, således at D.U.I.s orkester kom til at spille som planlagt.

I december 1945 truede børneleder Ejnar Andersen med at gå af. Han havde været udsat for kritik, fordi han havde ladet D.U.I.s orkester spille til D.S.U.s fakkeltog uden at have indhentet besty-

relsens godkendelse - stik mod direktiverne fra hovedforbundet. Efter nogen diskussion indvilgede Ejnar Andersen dog i at fortsætte.

På generalforsamlingen kunne formanden i sin beretning fortælle, at D.U.I. Skiveafdeling stadig var den største, men at Randersafdelingen var tæt på at overhale.

Der havde været afholdt 40 gymnastikaftener med i alt 760 deltagere samt 128 fod- og håndboldsaftener med 1461 deltagere. Sløjde- og modelaftener løb op i 79 med 855 deltagere, og man havde afholdt vandre- og lejrture med i alt 1244 deltagere. Desuden var der afholdt 82 gruppemøder med 5270 delta-

gere. I alt 643 arrangementer med 24.064 deltagere. - Det var flot.

Af det lidt kedelige, som da heller ikke fremgår af protokollerne, kan nævnes, at D.U.I. i en af krigssommerne mistede en mindre dreng ved en drukneulykke. Under en vandretur til Resen Strand havde man spillet bold på pladsen ved stranden. Alle havde fået besked om ikke at gå ned til stranden. Dette forbud trodsede den lille Kaj Ove Nielsen. Han var gået på stranden og havde der deltaget i en leg med en båd. Båden kæntrede, og Kaj Ove druknede. På trods af ulykkens alvorlige karakter blev lederne dog ikke draget til ansvar hverken dengang eller senere.

Køkkenholdet i fuld gang under et lejrophold i Grønningøre i 1940'erne. Blandt køkkenpersonalet ses bl.a. maskinarbejder Sigfred Sørensen og pedel Tage Schøning.

*D.U.I.'s orkester fotograferet under vandre-
dagen fra Skive til Højslev 1942. Til venstre
går trompetist Poul Poulsen.*

Omkring disse år skrev en af gruppe-
lederne typograf Peder Bjerregaard tekst
og melodi til Grønningøres Pris om det
elskede udflugtssted. Sangen blev tileg-
net Inger Nielsen.

I 1946 kom der rigtig gang i arbejdet
igen. Krig og besættelse var nu fortid, og
der kunne tænkes på lang sigt.

I sommeren 1946 var der stor lejrakti-
vit. Der var landslejr i Himmelev ved
Roskilde, pinselejr i Højslev, sommerlejr
i Struer og weekendljere ved Grønning-
øre. Om vinteren havde man de sæd-
vanlige aktiviteter, men foreningen
manglede penge, hvorfor det blev vedta-
get at afholde en bazar i »Haandværker-

foreningen«. Den blev vellykket, og
overskuddet lukkede for en tid hullet i
pengekassen.

I 1947 blev Poul Poulsen leder af
orkestret. På generalforsamlingen kunne
formanden oplyse, at D.U.I. nu havde
429 medlemmer og stadig var landets
største afdeling. Der havde været 306
arrangementer med 19200 deltagere.
Bazaren havde givet 4300 kr. i overskud,
og der var blevet købt instrumenter til
orkesteret.

Den 10.6. 1947 gik Ejner Andersen af
som børneleder. Grunden hertil er ikke
nævnt i protokollen, men det var klart i
utide, da der lige var afholdt generalfor-
samling. I stedet valgtes pedel Christian
Christensen.

Den 16.6. 1947 indledtes et samarbej-
de med andre børneorganisationer i
byen, og der oprettedes et fællesudvalg.

På et landsidrætsstævne i Odense blev
Jytte Pedersen danmarksmester i fri
idræt, og både pigerne og drengene blev
danmarksmestre i håndbold.

I 1948 døde formanden, forhenværende
borgmester Valdemar Johansen, og ved
begravelsen strøede D.U.I. piger blom-
ster foran ligtoget. Johansen havde været
D.U.I. en fremragende formand. Hans
efterfølger på posten blev byens borg-
mester, Woldhardt Madsen, der blev
valgt 15.6. 1948.

I 1949 oprettedes en D.U.I.-afdeling i
Braarup. Skiveafdelingen var efterhån-
den for stor at håndtere. Der blev give
koncert i Anlæget med deltagelse af
orkestre fra Skive, Nykøbing Mors og
Viborg. Dette år blev drengene Salling-
mestre i håndbold, og pigerne blev nr. 2.

Den mindste (John Ankjær Christensen) og den største (Carl Johan Petersen) D.U.I.'er ca. 1945.

Op- og nedgangstider i 1950'erne

D.U.I.s orkester havde de senere år haft forskellige ledere, men i 1951 kom Poul Poulsen til igen. Han bestred posten som leder indtil 1953, og orkestret var nu definitivt uden leder. Man forsøgte at fortsætte med privatundervisning for musikerne, men det kostede 4 kr. pr. time, og det var mere end kassen kunne holde til. I det hele taget var det et stort problem at skaffe kvalificerede ledere.

I 1953 købte Landsforbundet en ejendom i Brønshøj for 75.000 kr., og Skiveafdelingen fik 6.400 kr. af tipsmidlerne med klausul om, at pengene skulle bruges til orkestret og feriekolonien. I 1954 blev der således indlagt elektricitet i

huset i Grønningøre, men vandet skulle stadig hentes ind fra brønden.

Der oprettedes en »humørpatrulje« - en gruppe til underholdning på bl.a. alderdomshjemmene.

På generalforsamlingen i 1955 udtaltes der mindeord over foreningens mangeårige kasserer Gunner Kristensen, der var død.

To nye aktiviteter var taget på programmet: Studiekredsarbejde og vævning. I årets løb havde der været 422 arrangementer med 14300 deltagere. Man havde deltaget i en 50 års musik- og jubilæumslejr med repræsentanter fra 10 europæiske lande.

Der var indkøbt nye instrumenter for 6000 kr., men det gik stadig dårligt for orkestret. Det var svært at lokke nye musikere til, og så var der stadigvæk lederproblemet. Lærer Stokholm, der var børneleder i Stokholm, overtog dog ledelsen om efteråret.

Et andet stort problem var lokaleman-gel. Den bygning, den gamle »Falkerede« lå i, var revet ned, og en erstatning havde ikke vist sig.

Christian Christensen gik af som børneleder, og i hans sted valgtes Bent Christensen, dog således at Christian Christensen stadig skulle tage sig af det administrative.

Det lille hus i Grønningøre blev solgt for 2000 kr., og D.U.I. købte i stedet D.S.U.s part i det store feriehus for samme pris. Dette år blev der desuden indkøbt en duplikator.

Den 30.11. 1955 fik D.U.I. igen en »Falkerede«, idet man fik overdraget et nedlagt fyrrum på Nordre Skole.

Pedel Christian Christensen (1903-70) var aktiv som leder i D.U.I i næsten tyve år som bestyrelsesmedlem og børneleder fra slutningen af 1930'erne til 1955.

På generalforsamlingen 6.3. 1956 var det en lidet optimistisk beretning, der blev afgivet. Der havde været afholdt 277 arrangementer med ca. 1000 deltagere - altså en meget markant nedgang.

Ledere var der stadig mangel på. Aage Jensen gik af som kasserer, og i hans sted valgtes vejformand Hansen. Christian Christensen blev valgt ind i Børnehjælpsdagskomiteen.

Lederne og bestyrelsen er på dette tidspunkt: Bent Christensen, Ole Klim Dahlgaard, Jens Rasmussen, Aage Hansen, Per Sørensen, Fritz Sørensen, Karen Sørensen, Jørgen Stengaard Jensen og

Hakon Smith. Desuden optræder en Elo og en Anker uden efternavne i protokollen.

Forældrekrederen var død, og huset i Grønningøre trængte til vedligeholdelse. På grund af den dårlige økonomi var man nødt til at leje huset ud for at skaffe penge.

Den 26.2. 1957 afholdtes 25 års jubilæumsfest, og med denne dato ophører optegnelserne i protokollen.

Interviews med daværende medlemmer bekræfter, at D.U.I. Skiveafdelingen langsomt smuldrede væk på grund af manglende tilslutning. Hvis der har været aktiviteter, er de ikke dokumenteret skriftligt.

En ny start

I 1963 forsøgte man at få afdelingen igang igen. Der foreligger et referat fra en generalforsamling den 12.6. dette år, men mødet blev udsat, idet ikke hele bestyrelsen mødte op.

Den 26.8. forsøgte man igen at puste liv i afdelingen, men af referatet fremgår det, at man havde problemer, og at man bl.a. ville hente hjælp fra Landsforbundet, hvorfra Erik Nielsen skulle komme og give råd og vejledning.

Den 27.11. 1963 afholdtes et møde med Erik Nielsen, og man blev her enige om, at Skiveafdelingens administration skulle overgå til Nordvestjyllandskredsen. Afdelingen skulle arbejde videre med nye initiativer under ledelse af Jørgen Stengaard, Fritz Sørensen og Karen Sørensen. Lederne var Arne Christensen, Karen S. Pedersen, Ellen M. Christiansen og Nanna Christensen.

Formanden for P. Sabroes Børnehjem, dir. Valdemar Johansen (formand 1925-48) og bestyrerinde Laura Øther (bestyrerinde 1925-60) var meget interesserede i D.U.I.'s børne- og ungdomsarbejde. D.U.I. brugte lokaler på børnehjemmet, og mange af børnene på hjemmet var medlemmer af D.U.I. I 1940'erne kunne hjemmet stille med en hel gruppe!

Initiativet mislykkedes imidlertid, og først i 1974 skete der noget igen. Fra Nykøbing Mors var Helene Thøgersen flyttet til Skive. Efter opfordring fra Landsforbundet ved Erik Nielsen gav Knud Erik og Helene Thøgersen sig i kast med at genskabe D.U.I. i Skive.

I den mellemliggende tid var D.U.I. blevet omstruktureret. Foreningen havde igen fået tilknytning til Socialdemokratiet, uniformerne var afskaffet, og som foreningens symbol anvendtes nu legende børn istedet for falken. Også organisationens navn var ændret til D.U.I. Leg og Virke.

Der blev indkaldt til stiftende generalforsamling på fritidshjemmet på H.C. Årstedvej den 25.3. 1974. Tilstede var landsformand Erik Sørensen. Vinteren forinden var der gjort et stort forarbejde med møder for interesserede børn og voksne. Ved disse møder kunne man mønstre op til 100 deltagere. Et stort problem var nu som tidligere lokale-spørgsmålet. Hvor skulle man være?

På mødet var der ikke stort fremmøde, men man nedsatte en såkaldt forretningsgruppe med Helene Thøgersen som formand, Knud Erik Thøgersen som kasserer og Jette Kiraly som sekretær. For-

manden for Socialdemokratisk Forening, Ole Nielsen, lovede også sin assistance.

Til udvalget for feriehjemmet i Grønningøre blev Knud Erik og Helene Thøgersen samt Bent Christensen valgt. På mødet fortalte forretningsfører Svend Fjord fra Landsforbundet om D.U.I. på landsbasis.

På generalforsamlingen i 1975 mødte meget få op, hvilket var meget skuffende, da afdelingen nu havde 100 børn som medlemmer. Der blev dog valgt en bestyrelse, der kom til at bestå af Ole Nielsen, Niels Jørgen Villadsen, Hans Jørgen Thøgersen, Jette Kiraly, Knud Erik Thøgersen og Helene Thøgersen.

Der var nu gang i afdelingen, der blev dygtigt ledet af Helene Thøgersen, og på generalforsamlingen 17.2. 1977 kunne Helene Thøgersen i sin beretning fortælle, at man havde deltaget i et sportsstævne i Struer og vundet 4 pokaler ud af 9 mulige. Der havde været pinselejr med 35 deltagere. Vinterarbejdet bestod af folkedans, førstehjælpskurser, bordtennis samt sange og lege. Julefesten havde 65 deltagere.

I de kommende år gik arbejdet fortsat godt, men på generalforsamlingen den 18.2. 1981 var det en bitter Helene Thøgersen, der aflagde beretning:

»Det kneb af forskellige grunde med at få startet op i efteråret: Vore unge ledere var enten inde som soldat, under uddannelse eller flyttet fra byen.

Vi mærker en tydelig træthed over, at vi ikke har fået stillet egne lokaler til rådighed og det med en socialdemokratisk borgmester og et næsten flertal i byrådet. Vi arbejder i et kvarter, hvor problemerne for børn er store og mange lavtlønnede familier bor. Det er temmelig skuffende.«

På generalforsamlingen i 1982 kunne Helene Thøgersen fortælle, at der var 100 medlemmer. Til jazzballet dette år havde der været 50 deltagere, og der havde været afholdt onsdagsaftenture til Grønningøre med ca. 30 deltagere pr. gang. Pinselejren dette år havde 30 deltagere, og sommerlejren var arrangeret i samarbejde med afdelingerne i Aabenraa og Brøndby.

Bestyrelsen kom til at bestå af Helene Thøgersen, Ole Nielsen, Poul Larsen, Bo Nielsen, Per Lauritsen, Lizzi Nielsen og Helge Stavnsbjerg.

I 1984 var 12 D.U.I. Leg og Virke børn på forsiden af Skive Folkeblad med folkedans. 12 deltog i en lejr i Finland, men ellers var aktiviteterne de samme som de tidligere år. Helene Thøgersen efterlyste da også nye ideer i sin beretning. Hun frygtede, at foreningen ellers ville stå i stampe.

Ved foreningens 10 års jubilæum i 1984 havde man spillet teater, og man havde stået for underholdningen ved Socialdemokratiets fest for pensionister. Som noget nyt havde man taget hockey og dukketeater på programmet.

I 1987 kunne Helene Thøgersen berette, at Skive havde været repræsenteret på en landssommerlejr, hvor i alt 1200 børn deltog.

I 1989 deltog børnene fra D.U.I. Leg og Virke i Børnehjælpsdagsoptøget iført kæmpe kondomer som et led i oplysningskampagnen mod AIDS. Et godt og dristigt initiativ.

På generalforsamlingen den 21.2. 1990 afgik Helene Thøgersen som formand efter 16 års godt og flittigt arbejde.

Der blev ikke valgt en ny formand, men et udvalg bestående af Per Lauritsen, Kirsten Kristiansen og Jan Kristiansen ville prøve at få valgt en ny formand på et senere tidspunkt. Det har åbenbart ikke været muligt, da jeg ikke har fundet flere referater i protokollen.

I dag er det Solvejg Lund, der står i spidsen for arbejdet. Hun kommer fra Roskilde og har der haft med D.U.I. Leg og Virke at gøre. Under hendes ledelse er D.U.I. Leg og Virke i Skive atter blomstret op. I 1994 kunne foreningen ligefrem »sætte foden under eget bord«, idet den købte en ejendom på Brårupvej, bl.a. for at få plads til de musiske aktiviteter, der spiller en stor rolle i arbejdet i D.U.I. idag.

En kærlighedshistorie fra Vestsalling

Erindringer af Laurs Laursen, Rødding

Laurs Laursen blev født 7. september 1850 som søn af lærer i Ejstrup, Laust Madsen (Wilsgaard) (ca. 1802-1850) og Ane Cecilie Jacobsdatter (1813-78). Laust Madsen blev uddannet til lærer af præsten i Rødding og fungerede som lærer ved Ejstrup Skole (Rødding sogn) 1819-50.

Laurs Laursen blev i 1873 gårdejer i Rødding og fik efterhånden en lang række tilidshverv: sognerådsformand i 12 år, sognefoged og lægdsmand i 22 år og med i bestyrelsen for brugsforening, sparekasse, mejeri, bageri, forsamlingshus, valgmenighed... ja, »i ledelsen af praktisk talt alle de økonomiske og folkelig sammenslutninger, som udviklingen førte med indenfor sognet», fortæller Skive Folkeblad ved hans 80 års fødselsdag i 1930, og bladet tilføjer: »og altid var han at finde på frihedens og fremskridtets veje. En jævn og bramfri bonde, hvis færd tør fremhæves som et godt eksempel for andre.« (Skive Folkeblad 5.9. 1930). Laurs Laursen var nemlig fra første færd blandt de ledende radikale venstre-mænd i Salling - som stiller for folketingsmændene Carl Hansen og Hans Nielsen. Og han forblev en god Salling-radikal: I et interview i anledning af 80-årsdagen kritiserede han bl.a. den tvungne værnepligt, udenadslæren i skolen og de stærke drikke. For sin store indsats i det offentlige tjeneste blev han udnævnt til Dannebrogsmænd. Laurs Laursen døde den 17. marts 1938, 87 år gammel.

I 1873 blev Laurs Laursen gift med Ane Marie Kristensen fra Andrup. Hun døde i 1923. Efter hendes død nedskrev Laurs Laursen sine erindringer om deres møde og giftermål:

Min moder er indfødt Morsingbo fra den nordlige del af øen. Hun kom til Rødding at tjene, da hun var 10 år, og har ikke siden trådt på Morsøes jord. Hun kom til at tjene i den gård, som Iver Pedersen beboer. Hvorlænge hun var der, ved jeg ikke. Hun var der, til hun var konfirmeret og nok nogle år efter. Det var 1823, hun flyttede til Rødding, 10 år gammel og har, såvidt jeg ved, ikke set hverken far eller mor siden og fra den tid sørget selv for livets ophold.

Min fader var skolelærer uden examen. Han døde kort tid før, jeg blev født, så jeg kender ham ikke, men fik hans navn. Han holdt skole i Ejstrup i en gårdmands dagligstue, og konen og pigen sad ved deres håndarbejde i samme stue. Min moder tjente der som pige og har hørt på hans undervisning. Han blev lærer, da han var 17 år gammel og til han ægtede min moder vistnok i 1845 [skal være 11.2. 1848, red.] Han døde i april 1850, 48 år gammel.

Gårdejer Laurs Laursen (7.9. 1850 - 17.3. 1938), fotograferet i anledning af sin 80 års fødselsdag i 1930.

Min farfar [fæstehusmand Mads Wils-gaard] var dyrlæge også uden examen. Ham husker jeg, han var hos min moder. Jeg var vistnok 5-6 år, da han døde.

Mine forældre var vistnok ret vel-stående folk. Jeg har ikke talt deres pen-ge - dertil var jeg for lille - og heller ingen har sagt mig noget derom, men jeg ved, da min moder giftede sig igen [med Henrik Johan Pedersen, red.] og holdt skifte, fik min søster og jeg 1000 rigsdaler, og jeg tænker, min moder beholdt den største part. Min moder har fortalt, at min fader ville have haft en gård købt. Det var i den tid, alle Røddingboere blev

selvejere. De bedste gårde kostede 800 specier = 1600 rigsdaler, de ringeste meget under. Så døde han, og så var den gårdhandel forbi. Jeg kan ikke huske, at min moder blev gift, men jeg kan huske, at min stedfader byggede gården der, hvor Jens Villadsen nu bor, og husker, at min farfar gik i vejen syd for gården med min søster ved den ene hånd og mig ved den anden.

Nu begynder tiden, jeg tydelig kan huske, da jeg var 6 1/2 år og begyndte at gå i skole. Det var 1ste maj, jeg gik i skole derfra, og hertil, da jeg gik hjem. Mine forældre havde flyttet den dag.

Skolegangen var ikke så slem. Vor skolelærer [Ole Mortensen, lærer i Ej-strup 1850-91, red.] havde ikke gået i anden skole end hos min fader og jeg kom ikke i anden skole end hos ham.

Vi havde Balles Lærebog og Birks Bibelshistorie, og det skulle læres uden-ad. Jeg kom let over det. Min moder sagde, jeg var lærenem. Min søster var det hårdere ved. Jeg tror, jeg havde fordel ved, at min søster var ældre end jeg. Hun læste højt på lektierne om aftenen, når vi kom hjem fra skole. Hun læste det over måske 100 gange. Jeg sad og hørte derpå, det var en pæn aftensmusik. Jeg kunne det næsten før hende, så da jeg kom såvidt, kunne jeg det forud.

Biskop Balle troede nok, da han havde skrevet denne bog, at han havde gjort en god gerning, og læreren troede det måske med, men det var en landeplage for børn, især for tungnemme. Den var inddelt i kapitler. I 8. kapitel var en sort side - det var 2 store stykker. Jeg husker, det ene begyndte således: »På sottesen-

gen levnes kun liden tid.« Det var 2 slemme stykker. Derom havde han ikke haft behov at skrive, for det ved ethvert menneske, at døden kan komme uden varsel. Det var ikke sært, om børnene var glade, når de blev konfirmerede og blev fri for det plageri. Jeg for mit vedkommende har aldrig set dem siden, ved ikke, hvor de blev af, og har heller aldrig savnet dem siden. Et glædeligt tegn er det også, at lærerne er ved at ændre det. Regning, skrivning og indenadslæsning er børn glade for, og også for, hvad læreren fortæller. Børn er lutter øjen og øren.

Jeg har også nogle gode minder fra 2 somre, jeg tjente som hyrdedreng. Den første sommer var i Krejbjerg. Jeg holdt af min husbond og madmoder, for de holdt af mig. Jeg blev der til jul, og vi besøgte altid hinanden siden, så længe de levede. Det andet år var hos forpagteren i Rødding præstegård. Der var det særlig konen, jeg holdt af, og så lærte jeg præstefamilien at kende. Jeg husker endnu, når præstens kusk holdt for døren. Præsten [J.B. Brix, præst 1865-77, red.] kom altid først til vognen. Når fru'en så kom i døren, sagde præsten »Kom nu, søde mor!«

Nu begynder de kærester minder for mig. Jeg husker ikke, om jeg var 19 år eller lidt mere (tiden har jeg aldrig kunnet følge), da skulle pastor Glud [kapellan Niels Krestjan Glud, præst i Jebjerg-Lyby 1862-1920, red.] prædike hos min nabo, Ole Bak. Jeg gik derop. Da var stuerne fulde, gangen ligeså, jeg kom lige inden for døren.

Så kom der to piger. Jeg skubbede mig lidt til side, så de kom indenfor. Den ene

kendte jeg - det var Peder Nielsens kone, dengang sy pige - den anden kendte jeg ikke. Jeg syntes, det var en pæn pige. Hun så så glad og fornøjet ud. Jeg fik lyst til at eje hende. Da mødet var forbi, gik jeg hjem, men fik dog først at vide, hvor hun hørte hjemme.

Der gik dage, og hun vedblev stadig at være i mine tanker. Jeg kunne stadig ikke regne ud, hvorledes jeg skulle bære mig ad, jeg kunne ikke således gå til fremmede, jeg havde ingen kendskab med hendes broder. Det hele var mig fremmed, og jeg kunne heller ikke vide, at hun brød sig om mig. Så bad jeg Vorherre om at hjælpe mig dermed - I ved jo nok, at der går vi ikke forgæves. Han ordnede det med det samme.

Ole Baks karl og jeg skulle følge en arrestant til Skive Arrest. Vi fik mellem-mader i vor lomme og kom afsted. Det var ikke skik, at folk blev kørt omkring. Vi kom til Skive, gik ind på et værtshus og spiste mellem-maderne sammen med arrestanten - han sad imellem - og vi fik nok også en kop kaffe. Så rejste vi på Rådhuset og afleverede ham.

Nu var vi færdige, men syntes, vi skulle se os lidt om i byen, inden vi rejste hjem, gik over Torvet hen til Adelgade. Der traf vi 3 piger. Den ene var søsken-debarn til Ole Baks karl, de 2 andre var Else og den pige, jeg holdt af. Vi hilste på hverandre.

Så havde Ane Marie det som mig. Det vidste jeg ikke, og hun vidste ikke mine tanker. Pigerne kunne være kommet op at køre i fjedervogn til Balling, men Ane Marie foreslog, at de skulle spadserere med os. Vi fulgtes ad til Andrup. Der

Laur Laursen fik en orden som tak for sin indsats i det offentlige tjeneste. I et interview ved sin 80 års fødselsdag sagde han: »Ja, jeg fik jo Dannebrogskorset, men fortjent det har jeg ikke, - det ligger i skuffen, og der kan de hente det, når jeg er borte. Men den mand, der kunne skaffe os af med de stærke drikke og den tvungne værnepligt, synes jeg havde fortjent Dannebrogskorset.«

sagde vi farvel til pigerne og rejste hjem lige over køret.

Da jeg var kommen hjem, syntes jeg, jeg var kommen hende et skridt nærmere. Når jeg nu traf hende, kunne jeg tale til hende som en bekendt. Havde vi ikke andet at tale om, kunne vi tale om vor rejse hjem fra Skive. Det fik jeg ikke behov. Nu kunne vore veje mødes, nu trak det fra begge sider.

Jeg var til aftensgudstjeneste i Lem kirke. Da jeg havde fået sæde i kirken - præsten var ikke kommen - ville jeg se over til kvindestolen, om Ane Marie var der. Jeg fik hende at se, men fik også at se, at hun vidste, hvor jeg var. Vore øjne mødtes og kunne godt tåle at se hverandre. Da vi skulle ud af kirken, gik kvinderne først ud, så gjaldt det om at finde hende. Det var aften, men månen lyste. Det kom jeg let over. Ane Marie stod, hvor hun vidste, jeg ville komme. Vi hilste på hverandre.

Jeg spurgte, om vi skulle følges ad. Hun svarede ja, og jeg fulgte hende over i nærheden af hendes hjem, så ville hun ikke have mig med længere.

Hvorfor ved jeg ikke, jeg tænkte, der måtte ingen se det.

Engang var ungdommen fra Andrup med nogle unge fra Nørre Lem. De skiltes ad i Vejby, så satte de kursen om ad min dør. Det var noget sent, jeg lå i sengen. Om jeg havde sovet, ved jeg ikke jeg var da vågen, da de kom ind til mig. De spurgte, om jeg ville med ud at spadsere. Jeg svarede ja! Så sagde Niels: »Så kan Ane Marie vente dig, og vi går foran.« Dem så vi ikke mere til den aften, jeg fulgte Ane Marie hjem.

Engang havde jeg bedt Ane Marie om at besøge mig. Det lovede hun og kom også. Når jeg var øst på i Balling eller længere, så gik jeg altid ad Andrup, når jeg gik hjem for at få et passiar med hende. Jeg gik ikke ind, for jeg var ukendt, men hun var sommetider ude. Engang jeg gik hjem ad den vej, havde Niels set mig komme østfra. Han løb ind til Ane Marie og hviskede til hende, at når hun

gik ud ad den vestre port, så ville der komme en bekendt af hende. Da jeg kom forbi laden, stod Ane Marie der og ventede på mig.

Vore veje faldt tit sammen. Folk troede, vi var kærester, hvad vi på en måde også var, men vi havde aldrig talt derom.

Så kom der en stor dag. Der var marked i Skive. Hans Lavrsen kørte med ungdommen fra Andrup. Jeg kørte også, men husker ikke med hvem. Hans Lavrsen nåede os og kørte forbi. Da vi kom til Skive og havde fået hestene fra, ville jeg finde Ane Marie. Jeg fandt hende; hun var inviteret af nogle karle på kaffe. Da hun så mig, holdt hun sig tilbage. Jeg sagde til hende: »Du må hellere følge med mig en tur i byen.« Vi gik over Torvet og ind i en beværtning. Skønt det var markedsdag var der ikke et menneske derinde; det var måske nærmest et foreningslokale. Jeg gik til køkkenet og bad om 2 kopper kaffe. En kone kom med dem, så gik hun igen.

Vi sad i en sofa ved et bord og drak kaffen. Det var vort forlovelsesgilde. Med det samme jeg spurgte, svarede hun ja. Vi spurgte ingen om lov, endskønt vi var for unge begge to.

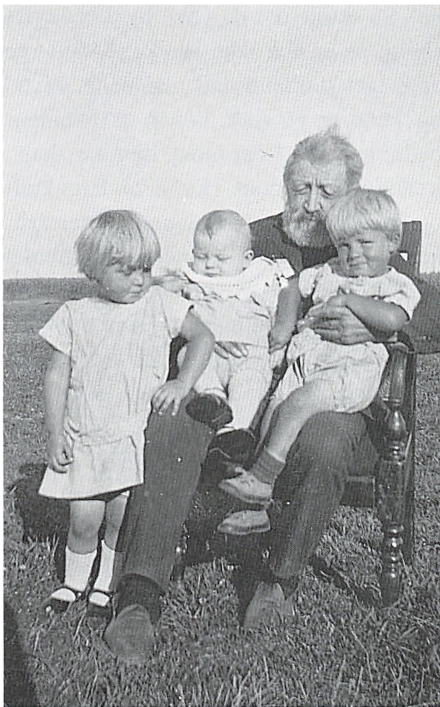
Den aften kunne Ane Marie fortælle hendes forældre nyt, at hun havde fået sig en markedskæreste. Jeg tror ikke, hun gjorde det. Alligevel fik hendes forældre det at vide. Måske havde hun senere fortalt hendes moder det og hun igen faderen. En dag han sad og hvilede sig uden for gården, kom Ane Marie forbi ham. Han spurgte da, om det var sandt, hun havde fået sig en kæreste? Hun sagde ja. Om hun havde en ring?

Ja! Den ville han gerne se. Hun måtte ind at hente den, så blev den siddende på fingeren.

Jeg kom snart over at besøge dem. Hendes forældre og brødre tog godt imod mig, og jeg blev snart som hjemme der. Vi holdt aldrig stævnemøder andre steder end i sovekammeret hos hendes forældre. Det gjorde ingenting, om de var i seng - vi kunne godt være der for det.

Så kom der en tid, jeg skulle være militær i Viborg. Da besøgte Ane Marie mig et par gange. Vi kunne ingen orlov få, så jeg kunne ikke besøge hende, men brevene gik flittig. Brevene blev dengang liggende på brevsamlingsstedet, til folk hentede dem eller de ved lejlighed kunne blive sendt. Der var en ung karl, Kr. Vestergaard, der havde jævnlig ærinde til brevsamlingsstedet. Hun vidste, når han kom, var der nyt. Det var der nu alligevel ikke meget af, for vort liv var ensformigt. Alligevel var det jo et brev, hun gerne modtog.

Vi kunne ingen orlov få, men de fra sognene omkring Viborg kunne rejse en tur hjem om søndagen. De måtte ikke, men det gik altid godt. Vi skulle stille morgen og aften, men dagen var lang om sommeren, så tænkte jeg, om jeg ikke også kunne rejse en tur hjem. Jeg gik til en løjtnant, der skulle se os om søndag morgen. Jeg fortalte ham, at der ville komme fremmede at besøge mig. De kom med toget den tid, vi skulle møde, og jeg ville gerne være fri den morgen. Han var grumme flink. Han sagde, at det kunne han ikke, men han ville gøre mig færdig allerførst, og jeg måtte også kom-

Laur Laursen med børnebørnene Anne Marie, Hans og Lavrs ca. 1930.

me bagefter. Jeg sagde, jeg ville helst være helt fri. Endelig fik jeg lov at blive borte. En korporal og en oversergent sagde jeg sandheden og de gav mig fri, men det blev på mit eget ansvar, om det blev opdaget. Jeg fortrød næsten, jeg havde givet løjtnanten en løgn. Det kunne være, om jeg havde sagt ham sandheden, han alligevel havde givet mig fri. Giv mig lov til at rejse kunne han jo heller ikke.

Jeg var på banegården i god tid. Toget var lidt forsinket. Der gik flere officerer dernede og det blev ved den tid, den

slags folk, jeg var af, skulle søge deres kvarter. Da toget holdt, var jeg strax inde i en vogn, at ingen skulle se mig. Jeg kom snart til Skive, det gik rask efter Sdr. Andrup, jeg var vant til at bruge ben. Da jeg kom, var lysene slukket det var over midnat. Dørene var ikke låsede, og jeg var huskendt. Ane Marie og hendes forældre var ene hjemme, de andre var til fest i forsamlingshuset. Ane Marie havde på fornemmelsen, at hun skulle blive hjemme den aften. Der går bud mellem dem, der er sammenknyttede med usynlige bånd. Hun kom snart af sengen og lavede kaffe, som vi drak inde i sovekammeret hos hendes forældre. Vi talte sammen en lille tid, så fulgte Ane Marie med mig lidt på vejen efter Rødding. Næste formiddag kom Ane Marie til mig i mit hjem. Vi fulgtes så ad til Andrup om eftermiddagen og Niels og Ane Marie kørte mig til Hem, således at jeg havde god tid til at nå toget. Jeg kom til Viborg i god behold og ingen fik noget at vide om den tur.

Jeg kom hjem ved novembertide og fik gården 1873. Da var Ane Marie 19 år og jeg 23. Der blev lyst til ægteskab og der blev stort bryllup, endskønt hverken Ane Marie eller jeg brød os om det store gilde, men hendes fader sagde, han havde kun en datter; hun skulle have et ordentligt bryllup. Der var 27 vogne til kirken. Da vi sad ved gildesbordet, var der 2 glade, Ane Marie og jeg. Der skulle danses. Det havde jeg ikke fået lært, så jeg måtte have Niels til at danse brudedansen. Det gjorde ingen skår i vor glæde. Ane Marie dansede så godt som aldrig siden.

Brylluppet varede hele natten. Vor befordring stod i Andrup, og da gæsterne var rejst, fik jeg hestene for vognen. Ane Marie fulgte med og holdt sit indtog i hendes nye hjem lidt før solen stod op - det hjem, der blev hendes i næsten 49 år.

Der er forskel på dagene i et menneskes liv. Den dag, hun holdt sit indtog, da var der glæde og ingen sorg, og den dag, hun blev kørt til kirkegården, da var der sorg og nu er der savn for mig. Kunne jeg leve mit liv om igen, skulle meget være anderledes, dog ikke, at jeg giftede mig, det skulle da være, at jeg skulle have spurgt Ane Marie noget før. Ægteskabet er det bedste, Vor Herre har givet menneskene af jordiske ting.

Det viste Han i skabelsens morgen, at der skal en mand og en kvinde til et helt menneske. Der er ingenting, der kan sammenlignes dermed. Venner kan være gode, naboer ligeledes, men den enhed og kærlighed, der er mellem en mand og hans hustru, har ingen ting lige. Derfor vil jeg råde alle til at gifte sig. En enkelt mand eller kvinde har intet tilhold og går glip af de bedste gaver, der er givet os på denne jord. Ægteskabet har en opdragende magt.

Nu lever jeg på alle disse minder, der står levende for mig. Jeg har også gode minder og måske bedre fra de 49 år, der gik, men ungdomskærligheden, det er den, der holder i alle de mange år. Den kan og må vi ikke glemme.

Det skrives, at kvinden er det svage køn. Jeg tror ikke, det passer. Når vi pakker glas ind, skrives der uden på pakken »forsigtig«. Mon det er nødvendigt at sætte sådan en etikette uden på kvinder-

ne? Så skulle det da være for klædernes skyld; de er nok ikke stærke. Kvinderne er meget stærkere end mændene. Mand og kone er et, men konen er mandens bedre halvdel. I det hjem, hun har skabt, hviler manden godt. Hun giver ham kraft og styrke, råd og trøst, hun sletter rynkerne i hans pande. Kvinden er symbolet på kærlighed. Kærligheden tåler alt, hun opofrer sig for sin mand og sine børn.

Minder har jeg mange af. Jeg husker, jeg engang sagde til hende, jeg kunne vel snart have tiet forlænge, inden jeg spurgte dig. Hun svarede: »Nej, såmæn kund do et, får A gjør regning derpå og de gjør do vel åsså.« Hun kunne jo også have spurgt mig. Jeg kunne godt have spurgt hende før og havde god lejlighed dertil, når vi fulgtes ad ene to i nattens timer og vidste nok, at hun ville svare ja, men jeg var undseelig og kunne ikke få det sagt. Der var en, der fortalte mig, at min nabo, Jens Mølgaard, fortalte, at nu havde Ane Marie 3 kærester, så kom det an på, hvem der fanger sejr. Jeg kunne godt have sagt ham, at hun kun havde en kæreste, og det var mig. Det var mig, hun søgte, det var mig, hun fulgtes med, det var mig, hun havde givet sin kærlighed.

Oddense-Otting Ungdomsforening 1915-65

Af Jens Ejsing, Silkeborg

Baggrunden

Realiseringen af det folkestyre, som blev indført med grundloven af 1849, fandt sted i lyset af først 3-årskrigen i 1848-1851, hvis heldige udfald hos mange førte til en overvurdering af Danmarks muligheder i forbindelse med udenrigspolitikken, og dernæst det totale og ydmygende nederlag i 1864, symboliseret ved slaget ved Dybbøl.

Den sidste begivenhed og det smertelige tab af Sønderjylland førte til den genopbygning af de indre linier, som kom til at præge de næste mange år. Allerede i året 1844 startede den første højskole i Rødding, med baggrund i Grundtvigs tanker om almindannende skoler for voksne. I 1851 oprettede Christen Kold Ryslinge Højskole, og i 1855 oprettedes under mere beskedne former, men med stor lokal opbakning fra hele Sallingområdet, Oddense Højskole. I 60-erne og 70-erne oprettedes der skyttekredse overalt i landet, med Danmarks forsvar som mål og vel ikke helt uden forbindelse med revanchetanken over for Tyskland. Som et stort fælles mål for alle aktiviteterne stod efter 1864 dette: Sønderjylland Hjem Til Danmark! I 1868 oprettedes skyttekredsen i Jebjerg, hvortil der også kom folk fra Oddense og Otting.

Skytteforeningerne, de mange nye højskoler og den lingske gymnastiks ind-

førelse i Danmark med start på Vallekilde Højskole i 1884 førte til, hvad man vist uden overdrivelse kan kalde en åndelig vækkelse, især i landsognene og -kommunerne. Det foregik naturligvis ikke uden problemer: Skytteforeningerne (det er rimeligt nok at betragte også deres virke som en del af en åndelig vækkelse) tog gymnastik på programmet, og der kom hurtigt rivninger mellem de to grupper af idrætsudøvere - og for øvrigt også mellem skytterne indbyrdes. En vis tilspidsning af problemerne, men også et stærkere sammenhold mellem grupperne, forårsagedes af proviso-rieårenes vilkårlige magtovergreb.

Der var brug for steder, hvor man kunne mødes til gymnastik og til møder om politik, litteratur, undervisning m.m., som blev sat i gang af vågne præster og lærere, af andre ivrige landboere og af »tændte« højskoleelever, der vendte tilbage til de hjemlige forhold. Det første forsamlingshus i Salling blev bygget i 1879 i Ramsing. Der kunne være 6-700 mennesker i det, og når det var fyldt, har man lænet sig godt op ad hinanden, for man sad på bænke uden rygstød, som det også var tilfældet i mange af de næste forsamlingshuse. Sandsynligvis har dette dog ikke udgjort noget problem. Man var ikke så »pivede« dengang. I 1881 blev Jebjerg forsamlingshus bygget. Disse to var egnsforsamlingshuse, indtil

efterhånden de forskellige kommuner fik hver sit hus.

Det første forsamlingshus i Oddense blev bygget i 1903. Det var en dårlig bygning, som kommunen købte af ejerne nogle år efter for 1000 kr., hvorefter man på kommunal basis byggede et nyt hus - dog først i 1923. Det har nok også været nødvendigt, at dømme efter en sang, som pastor Kragh-Müller skrev om det gamle hus til høstfesten året før, og hvor der bl.a. står: »Døren åbnes med et søm, / så i hånden man bli'r øm. / Bænken har halvandet ben, / leddeløs er mer end en, / rygstød må du selv ta' med, / når du gæster dette sted, / thi som høns på hønsesinde.« Og videre: »Taget trækker som et sold, / hul i muren gør den kold, / og om vintren kan man ane, / gulvet er en glidebane.«

Da de nye forsamlingshuse var blevet bygget, og de fysiske rammer for møder og fester dermed var til stede, opstod hurtigt behovet for nye organisatoriske rammer, og det varede ikke ret længe, inden de første ungdomsforeninger i Salling blev oprettet, idet de sindige jyder dog var en del år efter øboerne på dette punkt. Den første blev oprettet i 1903 - i Lihme, på initiativ af de unge selv, hvilket i hvert fald Skive Folkeblad betragtede som opsigtsvækkende. Den havde til formål »at samle de unge til oplæsning og sang, foredrag, diskussion, selskabelige sammenkomster, udflugter og anden god fornøjelse.« Der måtte ikke spilles kort eller drikkes spiritus. Om de unge måtte danse, står der ikke noget om i

bestemmelserne, men det måtte de jo så nok. De næste år kom der mange flere foreninger, og i 1910 blev den samlede forening: Salling og Fjends Herreds Ungdomsforening, oprettet. Formålet var »en vågen, dansk, kristen ungdom.«

Starten

Oddense-Otting Ungdomsforening blev stiftet den 22. juni 1915. Ved stiftelsesmødet blev der holdt foredrag af pastor Hasselbalch, Brøndum, senere seminarieforsøger i Jelling, om den kristelige vækkelse i Tyskland, England og Frankrig, egentlig et overraskende emne, tidspunktet taget i betragtning. (På samme tid lå mange hundredtusinder af tyskere, franskmænd og englændere i skyttegrave, der var gravet i fransk og belgisk jord. De var ligesom deres ledere ude af stand til at forstå, hvad krigen drejede sig om, men - især generalerne - parate til, for at sætte sig i respekt hos modstanderne, at etablere nytteløse udfald, der udviklede sig til rene menneskeslagtninger. Først nu var de ved at finde ud af, at der ikke var tale om nogen form for lynkrig, som man havde regnet med, men om en lang opslidningskrig). Anton Ørnboell, som på dette tidspunkt var andenlærer, blev formand. Søren Dath, 19 år gammel, blev sekretær (skriftfører). (Han var senere, fra 1933 til 1946, sognerådsformand og, efter nogle års udlændighed i Roslev, kæmner i Oddense-Otting kommune i en årrække). Kontingentet blev sat til 75 øre hvert halvår. Der var generalforsamling to gange om året, og foreningen kom næsten med det samme med i Salling og

Anton Ørnboell var andenlærer i Oddense 1912-1924 og førstelærer 1931-1955. Han blev ungdomsforeningens første formand og blev i 1955 udnævnt til æresmedlem. Han var sprængfyldt med energi og humor, og han tog, især i den første periode, mange initiativer til gavn for foreningen og kommunen.

Søren Dath tog, kun 19 år gammel, sammen med Ørnboell initiativ til foreningens oprettelse. Han var senere sognerådsformand i 13 år og i mange år kommunens kæmner, og han var forfatter til mange artikler om lokale kulturelle og kommunale forhold, bl.a. i Skivebogen.

Fjends Herreds Ungdomsforening og tilsluttede sig også denne forenings formålsparagraf.

Der var allerede fra starten stor aktivitet og mange møder, tit i samarbejde med andre foreninger som Foredragsforeningen, Kirkeligt Samfund og Afholdsforeningen. Sidstnævnte forening havde stor tilslutning i kommunen og blev kraftigt støttet af fremtrædende folk som Ørnboell, Søren Dath og pastor Kragh-Müller, som flyttede til kommunen i 1917. Kommunen var »tørlagt« - d.v.s. at der ikke måtte sælges spiritus - indtil mange år efter 2. Verdenskrig, og tilsy-

neladende har der heller ikke, i hvert fald i de første mange år, været problemer med drikkeri ved festerne, selv om det vel ikke også var forbudt at drikke øl og spiritus - på andre steder og ved andre lejligheder.

Den 10. juli dette år var der drøftelse - enten om en bestemt ting eller sådan i almindelighed, men det står der ikke noget om i protokollen - og bagefter var der forskellige lege. Denne aften blev i de kommende år fulgt op af mange andre diskussionsaftner, hvor også det almindelige medlem havde god lejlighed til at komme med indlæg.

Den 18. juli var der udflugt til Mors, og den 29. september var der foredrag og sanglege. 30. oktober var der fælleslæsning af »En Spurv i Tranedans«, den første af en lang række fælleslæsninger og dilettantforestillinger i foreningens historie. Femtejuledag var der juletræ, hvor der blev sunget, læst op og danset til klokken to om natten! Sluttidspunktet kan nok undre. Verdenskrigen havde allerede varet mere end et år, og der var begrænsede tilførsler af olie til lamperne, men man har jo nok skruet ned for vægerne og klaret sig endda.

Man levede smukt op til formålet - og til moralen

Lige fra foreningens begyndelse følte bestyrelsen sig forpligtet til at sørge for, at de unge opførte sig ordentligt. Det var godt at lege, sanglege var også godt, almindelig dans kunne gå an, men grænsen blev sat ved moderne dans. Mange af de unge ville gerne danse moderne til juletræet, men det fik de ikke lov til. Det var jo også noget helt andet, end man var vant til. Bevægelserne var anderledes, musikken næsten opfordrede de unge til at danse tæt ind til hinanden, og hvad det kunne føre til, kunne man nemt forestille sig.

Hvilke lege og sanglege der var tale om, kan man ikke finde ud af ved at studere de gamle protokoller, men i hvert fald almindelige »børne«lege var meget benyttede ved mange af festerne og sammenkomsterne, i hvert fald helt op til - og vistnok også efter - Anden Verdenskrig.

Der skete meget i foreningen. F.eks. afholdt man i 1921 to fælleslæsninger, syv foredrag, tre forhandlinger, fem oplæsninger, en selskabelig sammenkomst og tre ungdomsgudstjenester.

Jeg kan nævne nogen af de ting, der fandt sted de første år, under og lige efter Første Verdenskrig. Her skal man jo så tænke på, at de fandt sted i et utæt forsamlingshus uden opvarmning og med dårlige siddepladser, hvor der p.gr.a. krigen skulle spares på olie til lamperne. (Der kom først elektrisk lys med det nye forsamlingshus i 1923):

I 1916 blev det diskuteret meget ved møderne, om der skulle gives tilladelse til moderne dans ved festerne.

Fjerdejuledag dette år var der juletræ, hvor et sangkor medvirkede, formodentlig ledet af Ørnboell. Hvert medlem måtte indbyde en til - det var noget, der blev meget brugt - og der måtte ikke danses moderne. Man rettede sig selvfølgelig efter bestyrelsens bestemmelser - stort set, men det kunne gå galt, gruelig galt:

Under en juletræsfest omkring 1920 fik Kragh-Müller øje på en af de udefra kommende gæster, der dansede moderne, og det må jo så have været til den gammeldaws musik. Det kunne nu ikke gælde som undskyldning, og karlens uvidenhed om forholdene heller ikke. Den pige, han dansede med, kunne ikke rigtig gøre noget, da det jo var karlen, der »førte«. Han hævdede, at han dansede moderne, fordi han ikke kunne danse gammeldaws, i hvert fald ikke den pågældende dans. Det rørte ikke Kragh-Müller, og han smed karlen ud af forsamlingshuset. Han vendte tilbage til

Folkedanserne i foreningen 1917 - i smukke egnsdragter. Spillemand er Kristian Kjærsgaard, Næstild. Yderst til højre står ægteparret Ørnboell, som formentlig ledede folkedansen.

den familie, der havde inviteret ham, flov og vred.

Om vinteren i 1916-17 var der et hold, der arbejdede med folkedans, og de gav opvisning andenpåskedag. Der kom 200 mennesker, der så fik lov at danse efter opvisningen. Det foregik »efter reglerne«, og der er nok ingen tvivl om, hvad det betød. Festen sluttede klokken 11, for denne gang skulle der spares på olien.

Naturligvis var alle møder ikke lige vellykkede, og bagefter har de forskellige referenter bramfrit udtrykt deres meninger, også de negative, om forløbet. Om mødet 10. august 1916, hvor skrædder Møller, Skive, læste op af sit eget værk: Pladderup Sogneråd, skriver

Søren Dath: »Ikke særlig velegnet. Virkede mest ved sin langtrukthed.«

De første år blev der holdt mange foredrag, for eksempel af de to højskoleforestandere: Svenning Pedersen fra Uldum og Povl Hansen (sidenhen blev det Uffe Grosen) fra Vallekilde, og pastor Jakob Lykke fra Odder Valgmenighed. De to højskoler var nok dem, hvor der kom flest sallingboer. Der var en gammel tradition i Salling for at tage på Vallekilde Højskole, men man spiste bedre på Uldum Højskole! Svenning Pedersen var i øvrigt selv fra Salling.

I 1918 og 1919 var der mange påtænkte møder, der ikke kunne gennemføres på grund af den spanske syge, men det

var ellers ikke sådan, at der ikke foregik noget i kommunen. I 1919 blev den nye skole bygget, og der blev taget bestemmelse om rejsningen af genforeningssteden ved Otting Kirke. Der blev holdt en pakkefest i ungdomsforeningen, hvor de, der var med, kom med en pakke, der så blev solgt. Bagefter blev pengene givet til Sønderjylland. Der blev stadigvæk ikke danset moderne. Der var 307 med til høstfesten i 1919.

I 1920 foregik der en hel del i foreningen: Kragh-Müller holdt tre foredrag om Grundtvig, men det viste sig bagefter, at der var mange, der hellere ville have hørt noget om Morten Korch. Jeg har nu svært ved at forestille mig, at nogen skulle kunne holde tre på hinanden følgende foredrag om Morten Korch. Der var grundlovsfest ved Noret, hvor der både var væddeløb og sanglege, og der var en aften med Peder Jakobsen fra Ry Højskole. Han kunne både spille på hardangerfele og trompet, og det var også ham, der havde udgivet sangbogen »Syng dig Glad«. En aften var der diskussion om socialdemokraternes program. Det var maler Laursen og Kragh-Müller, der diskuterede med hinanden, og det var jo nok maleren, der repræsenterede socialdemokratiet.

Samme år oprettede ungdomsforeningen en sognebogsamling, som den blev kaldt. Det samme gjorde flere andre ungdomsforeninger. Det var vel så en begyndelse til det, der senere blev til biblioteket på skolen. Foreningen bevilgede 50 kr. til samlingen, et ganske anseeligt beløb, i hvert fald sammenlignet med sognerådets bevilling, som var på 2

kr. og 25 øre. Det kan også godt tænkes, at bøderne i foreningen gik til indkøb af bøger. Det blev nemlig bestemt ved generalforsamlingen i 1920, at man skulle betale 10 øre for at komme for sent til et møde og 25 øre, hvis det drejede sig om mere end fem minutter. Jeg vil tro, at det var Kragh-Müller, der var kommet med forslaget. Det var i hvert fald ham, der skulle kræve pengene ind. Man leflede altså ikke for de unge, der jo bare kunne blive væk og derved spare de 25 øre.

Der var mund- og klovsyge det år, så der blev ikke holdt juletræsfest.

Ørnboell, Søren Dath og Kragh-Müller var med i bestyrelsen i mange år, og

Kragh-Müller var præst i Oddense-Otting fra 1917 til 1927, og han var et aktivt og myndigt medlem af bestyrelsen i mange år.

efter nogle år kom Søren Murer (Sørensen) også med. Det begyndte at gå lidt tilbage med moralen. Hvem der var skyld i det, er ikke godt at vide. Måske var det tidsånden! Ved et bestyrelsesmøde hos Søren Murer i 1921 blev det i hvert fald bestemt, at hver tredje dans ved juletræet godt måtte være moderne. Året efter gik man endda over til at danse moderne halvdelen af tiden. En sådan deltidsmoral havde naturligvis ingen chance for at lykkes, og nu var man altså på vej ned ad skråplanet. Der måtte naturligvis ikke drikkes spiritus ved festerne, men da Kragh-Müller foreslog, at der heller ikke måtte ryges, blev han alligevel stemt ned. Han havde nok haft større chancer i dag!

I alle de år, jeg kan huske, blev der holdt juletræ i ungdomsforeningen andennyårsdag. Det blev der også i 1925 - i det nye forsamlingshus. Der var blevet lagt el ind, men der gik kludder i det den aften. Lyset gik ud, og de unge måtte danse i mørke. Det gik udmærket, står der i protokollen, og der står også, at der var blevet strøet dansepulver på gulvet. Man kan så nok tænke sig til, at de unge måtte holde bedre fast ved hinanden, når de dansede - uden at kunne se og med et glat gulv. Det var der så en drøftelse af ved det næste bestyrelsesmøde, og bestyrelsen levede denne gang helt op til sit ansvar for de unges moral: Den besluttede, at der ikke måtte danses kinddans ved de næste fester!

Jeg ved ikke, om man på et eller andet tidspunkt officielt har været nødt til at ophæve dette indgreb i den personlige frihed. Måske har man som en mellem-

løsning givet tilladelse til at danse kinddans ved f.eks. hver anden dans!

Årene 1925-1939

I 1925 bestod bestyrelsen af Jens Svejgård, Jens Geertsen, Kragh-Müller, Ingrid Skov og Maren Liebing. Ørnboell var flyttet til Vendsyssel året før, og i 1927 rejste Kragh-Müller. Damgren, der var blevet ansat som andenlærer, havde ikke ret meget med ungdomsforeningen at gøre, men han læste da op en enkelt gang. Den nye præst, Tage Sadolin, var med til mange arrangementer. Han holdt foredrag, og han læste op sammen med sin kone flere gange. F.eks. læste de Charlotte Løwenskjold af Selma Lagerlöf. Det tog fem aftener, men det kneb med fremmødet. Det blev diskuteret, hvorfor der kom så få, og de fleste mente, at det nok var, fordi man ikke fik kaffe ved møderne, hvilket da også forekommer utroligt, da der dog var tale om en forening til varetagelse af åndelige interesser. Ved et bestyrelsesmøde i 1929 blev det så bestemt, at der skulle være fælles kaffebord ved alle møder, og det viste sig selvfølgelig, at det hjalp på fremmødet.

I 1929 blev Erik Jakobsen andenlærer i Oddense. Den 9. oktober læste han op i ungdomsforeningen, og det må han have gjort godt, for en måned efter blev han formand, og det var han i to år - i første omgang. Så blev Jens Bligård formand i to år, og efter ham kom Jakobsen igen. Han var så formand indtil 1938, da han flyttede fra kommunen - til Arden, hvor han blev førstelærer og nogle år efter skoleinspektør.

*Aktørerne ved opførelsen af »Høstgildet« i 1930.
 Stående ses fra venstre: Marie Jensen, Ingolf Kjærsgaard, Inger Kjærsgaard, Theodor Jørgensen, Olga Lund, Magnus Ravn, Katrine Gudiksen og kommis Bøje.
 Foran sidder Magda Nørrisgaard og E. Jensen.*

I 1931 blev Ørnboell ansat som første-lærer, efter 7 år som lærer i Vendsyssel. Han kom med i foreningen igen og udførte på forskellige måder et stort arbejde, men i denne periode dog uden for bestyrelsen. Et år efter blev der holdt et møde om afrustning, og der blev talt både for og imod. Ørnboell og Jakobsen gik ind for afrustning, men Jens Bligård var imod. Der var foredrags- og oplæsningsaftner med bl.a. landbrugs-konsulent Tovborg Jensen og Aksel Meibom, der var lærer på Salling Ungdoms-

skole. Sankthansaften var der fest ved Noret - med dans til Thomas Fynbos harmonika. Det blev diskuteret, om der skulle sættes gang i folkedansen igen. Det var mange af de noget ældre mærkeligt nok imod.

Jakobsen betød meget for de unge og for foreningen, og det gjorde han på flere måder:

Han var selv god til at underholde. Han læste op, han sang, og han spillede både klaver og violin. Noget af det bed-

ste var, når han sang og så selv spillede klaver til. Han forstod altid at lægge det på sådan et plan, at alle fik noget ud af det. Når han spillede violin, spillede hans kone som regel klaver til.

Jakobsen sørgede for, at der kom nogle gode foredragsholdere og nogle gode oplæsere, men alt var naturligvis ikke lige godt. Efter et foredrag af Gudmund Schütte, Eskjær, om samfølelse mellem konge og folk, skrev Jakobsen i protokollen: »Man kedede sig efter noder«, og sådan nogen havde han jo forstand på. Det er da også svært at forestille sig et morsomt, eller bare interessant, foredrag om dette emne. Gudmund Schütte var nok bedre - og morsommere - som forsker og skribent end som foredragsholder. Et andet foredrag samme år fik følgende anmærkning: »Ikke så lidt kedelig«.

Jeg vil nævne nogen af de ting, der gjorde størst indtryk på mig, og som jeg bedst kan huske:

Jakobsen var gode venner med Meibom, og han kom flere gange i foreningen. I 1933 holdt han foredrag om Hitler, og en anden gang fortalte han om de fire lykkeskikkelser i den danske litteratur. Jeg tror, at den aften var med til at gøre mange af os, der var med til det, interesserede i at læse nogle andre (og bedre) bøger, end vi havde gjort før, men hvem de fire skikkelser var, kan jeg ganske vist ikke huske. De to af dem må have været Aladdin og Lykkeper, og de to andre var måske Adam Homo og Niels Lyhne, selv om der skal nogen ironi til for at kalde disse to for lykkeskikkelser.

Kongelig skuespiller Adam Poulsen var der (mindst) to gange. Den første aften læste han Sankthansaftens-spil og nogle mindre stykker. Et af dem var »Ane og Koen« af Johs. V. Jensen, den historie, hvor Ane trækker sin ko til marked, ikke for at sælge den, men for at give den en oplevelse. Det var mange landmænd meget optaget af, ikke mindst den måde, »slagteren« med hånden strøg hen ad koens ryg på, da han spurgte om, hvad den skulle koste. Den anden gang læste Adam Poulsen »Købmanden i Venedig«. Den brød folk sig ikke om. Det var også noget mærkeligt noget at lave en aftale om at skære et pund kød ud af en mands krop, hvis han ikke kunne betale, hvad han skyldte. Det gik jo ganske vist ikke så galt i den sidste ende, fordi Shylock, som han hed, ikke måtte tage blod med, når han skar sit pund ud. Så kunne man alligevel bedre forstå Ane, selv om det selvfølgelig var lidt mærkeligt, at hun ikke ville sælge sin ko, hvis hun ellers kunne få en ordentlig pris for den.

I 1936 var Arne Sørensen fra Dansk Samling der. Vi havde hørt meget om både ham og det nye parti, og der kom så mange, at de næsten ikke kunne være i salen. Han kritiserede de politiske partier, både til den ene og den anden side. Han gik selv ind for det tredje standpunkt, som han sagde, men når folk så spurgte ham om, hvad det tredje standpunkt var for noget, sagde han, at det ville vise sig, når de kom til magten. Efter de forskellige indlæg at dømme var den måde at sælge katten i sækken på ikke noget, der kunne overbevise bebo-

erne i Oddense og Otting, og jeg tror ikke, han skaffede nye medlemmer til sit parti den aften.

I Jakobsens tid som formand blev der holdt mange havemøder rundt omkring hos folk. Både de unge og de, der lagde have til, var glade for disse møder. Det foregik på samme måde hver gang. Først legede vi ude i haven eller marken. Det var sådan noget som »Tre mand Høj«, »To mand frem for en Enke« og »Tyv ja Tyv«. Man kan godt undre sig over, at vi syntes, det var morsomt at lege det samme, som vi havde gjort, da vi var børn, men det var nok, fordi det hele alligevel var anderledes. Vi var mere optaget af, hvem vi fangede (eller blev fanget af),

når vi legede »To mand Frem«. Hende kunne vi jo godt komme til at følges med i flere minutter bagefter. I »Tre mand Høj« var det heller ikke lige meget, hvem man stillede sig foran, eller hvem der stillede sig foran en, selv om vi måske ikke kunne stå sammen i mere end nogle få sekunder. På omtrent samme måde var det med »Tyv ja Tyv«. Bagefter fik vi kaffe inde i stuerne, og så sang vi fra højskolesangbogen. Jakobsen sang for eller spillede til, og somme tider læste han også op.

Der skete mange andre ting i ungdomsforeningen, og jeg vil nævne nogen af dem, sådan som jeg kan huske dem, eller

Anna og Erik Jakobsen. Jakobsen var andenlærer i Oddense 1929-1938, og han var formand for ungdomsforeningen i 7 år.

sådan som det er beskrevet i protokollerne:

Der var tit dilettant - eller bare fælleslæsning, hvor aktørerne havde bøgerne med, men selvfølgelig ikke skulle kigge for meget i dem. Jeg kan ikke huske ret meget om, hvem der var med til det, men i hvert fald var Frida (eller var det Irene?) Nørrisgård og Frede Liebing somme tider med. To af de stykker, de spillede, var »Livet på Hegnsgård« og »Når bønder Elsker« af Jeppe Aakjær. I et af dem synger de følgende, som vores pige Oda holdt meget af at synge, når karlene hørte på det: »Kålfålk ær nøj gremme nøj, nøj slæmme nøj, nøj sølle, sempels rempelstøj.«

Der var mange foredragsaftner og også en del aftner med musik på programmet. I 1927 holdt førstelærer Salmonsens - Gamle Salmonsens, som vi kaldte ham - et foredrag om fædrelandskærlighed og et om B.S. Ingemann. Også hans søn Blom Salmonsens holdt foredrag. I 1936 talte han ved et møde i præstegårdshaven om Lydighed Mod Gud. Der var musik med kunstnere fra Det Kongelige Teater, og den nye forstander på Uldum Højskole, Laursen-Vig, holdt en udmærket sangaften, hvor han på sin engagerede - noget sværmeriske - måde fortalte om sangene og bag efter selv spillede violin til. Både han og Peter Jakobsen fra Ry Højskole var der flere gange til sang- og musikaftner.

26. april 1938 blev der holdt en stor afskedsfest for Jakobsen med taler af Ørnboell, Meibom, kontrolassistent Jørgensen, Kræn Svejgaard, Søren Murer, Jakobsen og Jens Gudiksen. Sidstnævnte

mente, at de eneste, der glædede sig over flytningen, var harerne, især vel omkring 1. oktober.

Peder Schou blev valgt som formand i 1938 og blev så i 1939 afløst af Niels Dahl, den senere sognerådsformand. Ligesom to andre sognerådsformænd, Søren Dath og Søren Murer, udførte han et stort arbejde også i ungdomsforeningen.

Foreningen udvider - og tager navneforandring

»En Sund Sjæl i et Sundt Legeme« er et smukt motto, når det da ikke misbruges. Under et foredrag på Fyn, som jeg sammen med en del andre led under i to timer engang efter krigen, polemiserede foredragsholderen over udtrykket ud fra den betragtning, at der i det ligger en påstand om, at den sunde sjæl forudsætter et sundt legeme, hvilket naturligvis er noget vrøvl. Med udtrykket angives jo blot(!) et mål, som man stræber efter at nå, og det gjorde man da også i Oddense-Otting Ungdomsforening.

I 1935 fandt man det naturligt at lægge ungdomsforeningen sammen med gymnastikforeningen til Oddense-Otting Ungdoms- og Gymnastikforening, og der blev nedsat et gymnastikudvalg til at tage sig af især gymnastik og håndbold, med Niels Dahl som formand. Den nye forening var så både medlem af ungdomsforeningen og gymnastikforeningen for hele Salling og Fjends - og dermed også de to landsforeninger. Mange år efter blev de to sidstnævnte foreninger så også lagt sammen, men der skulle gå mere end 60 år, inden de to store gym-

Børneholdene til forårsopvisningen 1931 eller 1932 - før sammenlægningen af ungdomsforeningen og gymnastikforeningen.

Holdene blev ledet af Karen Vestergaard og kontrolassistent Jørgensen den Første. Der var mindst 3 kontrolassistentjørgensen'er, som var aktive på lederplan i foreningen i 30'erne og 40'erne.

nastik- og idrætsforeninger, der var blevet skilt ad i 1929, blev lagt sammen igen, sådan at de tre gamle landsdækkende foreninger nu (1995) er samlet i en forening.

Der var en gammel tradition for gymnastik både for karle og piger i gymnastikforeningen, helt tilbage til Ørnbølls gymnastik om aftenen i det gamle forsamlingshus, og som regel var der gode og store hold. Med skolegymnastikken stod det derimod i mange år dårligt til. Den havde ikke Jakobsens store interesse, og der var heller ingen til at tage sig af pigegymnastikken. Det hjalp, da Anna Larsen i 1937 blev ansat som gymnastiklærer for pigerne, og Vissing Nielsen året efter blev ansat som

andenlærer på skolen. Der var dog af og til frivillig gymnastik i foreningens regi, og ved forårsopvisningerne under og efter Anden Verdenskrig var der næsten altid både børn og voksne med, af begge køn. Engang imellem fik vi også lov til som store drenge at være med på karleholdet om aftenen.

I flere år havde vi kontrolassistenten fra Hindborg til at lede karleholdet. Han hed Jørgensen, lige som de fleste andre kontrolassistenter, og han var lavet af gummi. Det så han i hvert fald ud til, når han hoppede og lavede de forskellige spring. Han var god til at sætte liv i gymnastikken og var altså også selv en dygtig gymnast. Han blev noget af en institution i foreningen og i nogle år den,

man henvendte sig til, når det kneb med at få gang i gymnastikken.

På drenge- og karleholdet lavede vi det, som de fleste andre hold også lavede: Stående øvelser (det hed de, selv om man også bevægede fødderne ind imellem) på gulvet - nogle af de øvelser, som Niels Bukh havde fundet frem til på Ollerup Gymnastikhøjskole - ribbeøvelser, forskellige former for spring på buk, hest og plint og så det, som mange syntes var prikken over i'et: Øvelser på madras, det vil sige hovedspring, kraftspring, flyvespring, overslag med flyvespring bagefter (det var en svær sammensætning), baglæns rulning til håndstand (det var heller ikke nemt), rygspring, nakkespring og flik-flak. Enhver god gymnast ville gerne lære at lave et ordentligt flik-flak, men det var svært at lære, ikke mindst for en karl, der var stiv i ryggen og i skuldrene. Pastor Sadolin og Jørgensen var de bedste til det. De kunne begge to lave flere flik-flakker i træk - på samme sted. Og så øvede vi os også meget i både at stå på hænder og gå på hænder.

Opvisninger og stævner

Hvert forår var der opvisning af både karle og piger, og fra sidst i 30-erne altså også drenge og småpiger, i forsamlingshuset, og det var en af de store oplevelser, både for dem, der var med til det, og for alle de mange tilskuere. Jeg husker, at pigerne var i gule gymnastikdragter og lange, gule strømper, for at dække benene. »Det er ikke godt med for meget flæsk uden sennep«, som Frida Nørrisgård sagde.

Karlene havde lange, hvide bukser og en hvid trøje på. Vi begyndte med at gå rundt i salen i to rækker og synge en af de sange, der blev brugt til gymnastikdengang, sådan nogen som »Høje Nord«, »Du danske Mand«, »Stræk din Fod«, »Vi kommer med taktfaste Fjed« og »Modig Ungdom«. Den sidste har tredelt taktinddeling og egner sig derfor ikke ret godt til at gå i takt efter. Man går jo i todelt takt! Måske sang man den på grund af indholdet. Det første vers lød sådan: »Modig ungdom,/ ingen vege sjæle!/ Tiden er ej / til i mag at dvæle./ Vi har brug for danske mænd,-/ unge seners stærke spænd,-/ mænd med faste viljer«. Både tekst og melodi er af Thorvald Aagaard. Jeg synes, han er bedst som komponist!

I sangene udtrykkes vel nok tidens mandsideal, der stort set var gældende i ca. 50.000 år op til nutidens »bløde« mand, som kvinderne vist i øvrigt allerede er på vej til at afskedige igen. Mandsidealet udtrykkes med ord og vendinger som »Du danske mand, af al din magt...«, »Vi fik ej under tidernes tryk et bøjet mod, en ludende ryg«, »Danmarks ungdom skulderbred, slankest under bælte«, »Høje Nord, kæmpehal, det er tid, at kraften kendes...«. Pigerne brugte sange som »Jeg ser de bøgelyse Øer« og »Se Norges Blomsterdal« til gangen, og så sang de til en del af øvelserne, sange som »Roselil og hendes Moder« og »Jomfru Svanelil«. Forskellen på de to køn var på forskellige måder ganske stor dengang!

Efter indledningen med gang og sang havde vi stående øvelser, ribbeøvelser

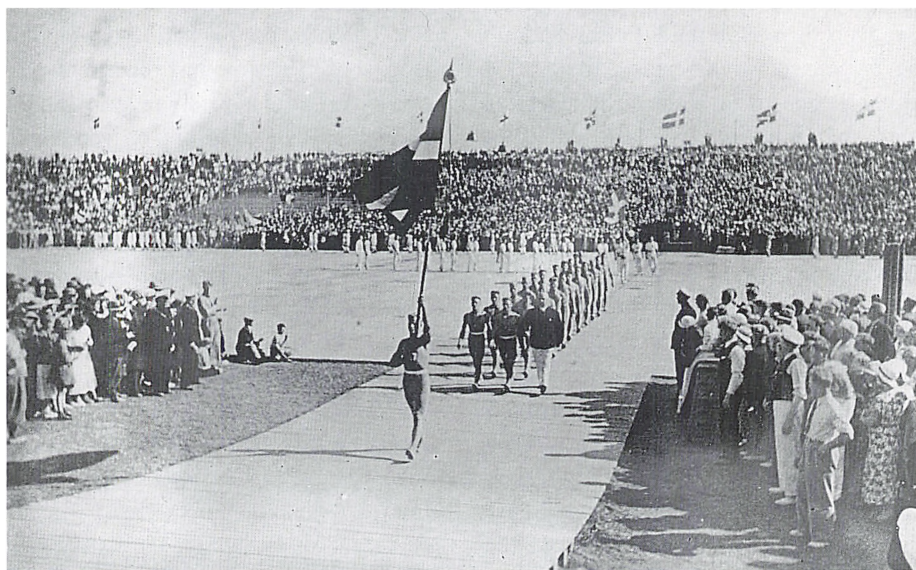
og til sidst spring. Det kunne være svært at komme til, når vi skulle til at lave de forskellige spring. Vi skulle helst have tilløb ned ad trappen fra den lille sal, men der var der som regel fyldt med mennesker.

Salling og Fjends Herreds Gymnastikforening havde i marts eller april en fælles gymnastikopvisning, hvor de forskellige hold fra Salling og Fjends var med. De år, jeg var med til det, blev den afholdt i Jebjerg Forsamlingshus. Den opvisning var vi meget optaget af. Vi kendte godt noget til de forskellige hold, og vi kendte også nogle af gymnasterne. Selv om holdene jo ikke fik numre, lagde vi alligevel mærke til, hvem der var de bedste, og især, hvem der var bedre, end vi selv var.

Hvert 7. år holdt de to store landsorganisationer - skytterne og gymnasterne, som vi sagde - landsstævne. Selv om de blev skilt ad i 1929, kunne de alligevel godt finde ud af at lave et stævne i fællesskab. I 1935 skulle stævnet holdes på Ollerup Gymnastikhøjskole, og selvfølgelig skulle der både et karlehold og et pigehold med fra Salling. Det var Jørgensen, der skulle lede karlene, og min bror Niels og jeg fik lov at være med, selv om vi var noget unge. Jeg var ikke fyldt 15 endnu.

Det var dejligt at være med til. Der var mange fra vores egen forening, og der var en masse træning inden selve stævnet.

Vi tog med tog til Ollerup, og det strømmede til med gymnaster på ankomstdagen. Vi boede i telte, en 10-12 stykker i

Niels Bukh og det mandlige elitehold fra Ollerup Gymnastik-højskole marcherer ud fra estradaen efter veludført opvisning ved landsstævnet i 1935. Holdet havde lige været Jorden rundt og gav året efter, i 1936, opvisning ved de olympiske lege i Berlin.

hvert telt. Der var så også et spisetelt og - for at nævne det modsatte - et WC, der bestod af en lang rende, der var gravet ned i jorden, og foran den en lige så lang bjælke, man kunne sidde på.

Vi var jo kommet til Ollerup for at lave opvisning og se på de andre holds opvisninger, og ikke mindst for at være sammen med 12-15 tusinde andre mennesker, men det, jeg husker bedst, var den fælles indmarch og Niels Bukhs to elitehold. Sandt at sige husker jeg slet ikke vores egen opvisning!

Der var lavet et stort trægulv - en estrada, som de kaldte det - til indmarchen og til de forskellige opvisninger. Det var et smukt syn at se alle de mange gymnaster samlet på et sted, i pæne dragter og i en smuk opstilling. Solen skinnede, det var varmt, og vi skulle stå i retstilling meget af tiden og i øvrigt stå stille - i lang tid. Det var der mange, der ikke kunne holde til. Først var der en, der faldt om på gulvet og måtte bæres væk. Så faldt der et par stykker til, og snart fik alle de andre, der havde følt sig utilpas, den tvangstanke, at de nok også ville falde omkuld, hvad de så derefter gjorde. Der var flere hundrede gymnaster, der faldt om og måtte bæres uden for estradaen. Det kunne nok have været undgået, hvis vi havde fået lov til at bevæge os lidt eller sætte os ned på gulvet, men det kunne der selvfølgelig ikke være tale om.

Kong Christian X og Dronning Alexandrine var også med til indvielsen. Niels Bukh og formanden skulle tage imod dem, men da de stod af bilen, var Niels

Bukh ikke kommet endnu. Da han kom et par minutter efter, sagde kongen til ham: »De kommer for sent, Niels Bukh.« »Nej, det er Deres Majestæt, der kommer for tidligt,« sagde Niels Bukh. Sådan noget skulle man ikke sige til Kong Christian X. Han blev vred, og det ridderkors, han havde med til Niels Bukh, fik han ikke, i hvert fald ikke ved den lejlighed. (Sådan lyder historien. Jeg har hørt den flere gange, så den er vel nok sand).

Niels Bukh var en »stor« mand. Især folk på landet var optaget af hans gymnastik, ham selv og hans gymnastikhøjskole. Hans øvelser blev brugt over hele landet, både i gymnastikforeningerne og i skolerne. De var først og fremmest lagt an på at give større smidighed i de forskellige led, og så var det hele lavet sådan, at man kunne gå lige fra den ene øvelse til den næste - uden ophold. En enkelt gang har jeg prøvet at lave gymnastik med Niels Bukh som leder - en hel time uden et eneste ophold. Det var anstrengende.

Især det mandlige eliteholds opvisning var en stor oplevelse. Alt, hvad vi andre kunne gøre, kunne de gøre bedre, og vi var imponerede over deres samtidighed i de stående øvelser, deres håndstand på plinten - seks mand på en gang - og deres spring.

I den nye sammenlagte forening i Odense-Otting blev der som regel afholdt en sportsfest om sommeren. Det var mest håndbold og ringridning, der var på programmet. Der blev inviteret en nabo-forening eller to til håndboldkampene,

og de var så med til ballet bagefter. Det var altid spændende at se, hvem der blev konge og kronprins ved ringridningen. Tilskuerne holdt øje med, om det gik rigtigt til. Hesten skulle være i galop hele tiden, men der var nogen, der var gode til at få deres hest til at lave en meget rolig galop, så det blev nemmere at få lansen i ringen.

Resultaterne: hvem der havde vundet håndboldkampene, og hvem der var blevet konge og kronprins, stod som regel omhyggeligt noteret i avisen dagen efter. Foreningen havde tit gode håndboldhold, hvilket bl.a. indirekte blev fremhævet derved, at det på generalforsamlingen i 1942 blev nævnt, at tidligere års gode håndboldresultater var blevet forringet.

I 1937 var situationen for den idrætslige side af foreningens virke noget blandet: Begge gymnastikhold var blevet opløst, to håndboldhold havde klaret sig pænt, og ti badmintonhold (single eller double) havde fået »klø« af Holstebro Badmintonklub.

Badminton var blevet indført i foreningen omkring 1935, vistnok på initiativ af Jørgensen og Jakobsen, men ret hurtigt blev der dannet en speciel badmintonklub uden for ungdomsforeningen.

Den 6. marts 1939 var der gymnastikopvisning, hvor skolepigerne blev ledet af Helga Kristiansen og drengene af Vissing Nielsen. De voksne piger blev ledet af Karen Kristensen, og i mangel af egne mandlige gymnaster havde man inviteret karleholdet fra Hindbro under ledelse

Ungdomsforeningen på udflugt under verdenskrigen. Gæt hvilken!

af Jørgensen. 2. juli 1939 var der sportsfest, som sædvanlig med ringridning og håndbold.

Festerne i 30'erne, som jeg husker dem

Der var en hel del fester - og baller - i kommunen hvert år. De fleste af dem fandt sted i ungdomsforeningen, men høstfesten blev arrangeret af høstfestkomiteen, og juletræet for børnene stod lærerne for. Der var også mange private fester, mest sølvbryllupper og bryllupper. De fandt sted enten i forsamlingshuset eller i et telt i haven eller ude på gårdspladsen.

Enten det var en fest i ungdomsforeningen eller en af de andre fester, så foregik ballet på nogenlunde samme måde. Det var tit Rusberg og hans orkester, der spillede, men der var også gode orkestre fra især Vestsalling og Fjends. Vi dansede en passende blanding af gammeldags og moderne dans. Der var ikke længere nogen, der ville bestemme, hvor meget der skulle være af hver slags, men vi ville gerne danse begge dele.

At danse moderne (sådan blev det ved at hedde i mange år) var nærmest noget, man bare gjorde, uden at have lært noget som helst om det. Der var næsten ingen, der havde gået på danseskole, men det gik godt nok alligevel. Det drejede sig om at holde godt fast på pigen og bevæge sig i takt til musikken, enten det nu gik frem eller tilbage, eller vi drejede rundt, tog omtrædningstrin til siden, eller hvad vi nu gjorde. Vi fik hurtigt lært de nye melodier og sang godt med, når vi havde fået lært ordene.

Når vi dansede gammeldaws, var det de samme danse hver gang. Der blev danset mange fynboer (rheinlændere), men også vals, trippevals, hopsa og somme tider galop og mazurka. Når de »gamle« var med, dansede de først og kun den slags danse, og de fleste af dem var gode til det.

Foruden de danse, jeg har nævnt, dansede vi nogen, der mindede lidt om folkedans, og som vistnok hørte til i Salling, selv om de ikke er med i den samling af folkedanse fra Salling, som lærer Krogh i Tøndering og hans kone har udgivet. De var ret lette at finde ud af, men de var svære nok at danse ordentligt.

En af dem begyndte med en vals, og den sang vi til. Karlene sang: »Væl do danse, væl do danse, væl do danse mæ mæ?« Og så svarede pigerne: »Næj, a væl æt, næj, a væl æt, for så kysse do mæ.« Så tog vi fat i hænderne på hinanden og svingede dem fire gange fra den ene side til den anden, og bagefter dansede vi svejtrit, fire trin. Så vidt jeg husker, dansede vi begge dele to gange. Det hele kunne så gentages lige så mange gange, det skulle være. Det var svært at danse vals og svejtrit. Ved vals lægges der jo vægt på hvert tredje trin, men ved svejtrit lægges der vægt på hvert trin. Her er man nødt til at stikke sit højre ben godt ind mellem damens ben (og omvendt) for at komme godt rundt, men ved begge danse er det allervigtigste nu alligevel at høre efter musikken og følges med den.

Ved en anden dans sang vi: »Go fræ mæ, go fræ mæ, go fræ mæ, mi ven«, og

så vinkede vi pigen væk fra os med begge hænder. Bagefter sang vi: »Kom te mæ, kom te mæ, kom te mæ ijæn«, og mens vi sang det, vinkede vi en pige (som regel en ny) hen til os. Hende dansede vi så vals med. Bagefter vinkede vi også hende væk, og sådan fortsatte vi. Der var ikke noget diskriminerende i det, for pigerne gjorde det samme over for karlene.

En trekant er også en dejlig dans, og vi dansede mange af dem sådan en aften. Her var vi tre par sammen, og vi stod til at begynde med i en kreds med hinanden i hænderne. Først tog vi sideløbstrin eller hurtig gang en omgang rundt. Så gik vi rundt i kæde: Højre hånd til egen dame, venstre hånd til den næste og højre hånd til nummer tre. Så tog vi venstre armkrog med vores egen dame og drejede en omgang rundt med hende, og bagefter havde vi så kæde tilbage igen. Når vi kom tilbage til vores egen dame, dansede vi svejtrit med hende. Sådan dansede vi en fem-seks omgange, og vi sluttede som regel af med en hopsa.

Jeg har været med til mange baller nede omkring Jelling og Vejle, og der dansede vi trekant på en lidt anden måde: Når vi tog armkrog med vores egen dame, drejede vi en ekstra gang rundt med hende, og så dansede vi svejtrit med den første dame på vej tilbage igen. På den måde skiftedes vi til at danse med de tre damer. Vi sluttede af med en slags trippevals rundt i kredsen og vistnok også parvis, og så sang vi: »De jawwe æt ino, de jawwe æt ino«, og måske også noget mere, som jeg bare ikke kan huske.

Vi dansede også sådan nogen som »Svensk Maskerade«, »Bitte mand i Knibe« og »Længe Nok«. De rigtig gamle folkedanse, bl.a. kvadrillerne med de forskellige ture, dansede vi ikke, men det var der jo så somme tider nogle folkedanserhold, der gjorde nogle aftner om vinteren.

En gang eller to hver aften råbte Rosenberg, eller hvem der nu stod for musikken: »Damerne har ordet!« Så var det spændende, hvem man blev budt op af. Nogle af de piger, man selv havde budt op, bød tilbage igen. Det var der andre, der ikke gjorde, og det kunne der da være gode grunde til, men det var noget, man lagde mærke til. Og så kunne det jo også godt ske, at man blev budt op af en pige, man ikke selv havde budt op. Det kunne somme tider være så spændende, at det ikke var til at holde ud, og jeg har da også hørt om en, der tog hjem, når damerne fik ordet. Så kunne det jo godt være, at pigerne ville have danset med ham, hvis han var blevet. Hvordan pigerne havde det med at blive budt op eller ikke budt op, ved jeg ikke rigtigt, men det var jo nok ikke lige morsomt for dem allesammen.

Den sidste melodi, der blev spillet, var »Forgangen Nat«, og teksten lyder sådan: »Forgangen nat vor sultne kat/ en fed og lækker mus fik fat,/ men da den i det samme så/ en rotte, lod den musen gå./ Og katten efter rotten sprang,/ men fik en næse nok så lang,/ for musen og rotten de begge to/ slap lykkeligt af kattens klo.« Hvis man oversætter katten ved en karl, musen og rotten ved en pæn pige og en endnu pænere pige og fang-

sten ved en aftale om at følge pigen hjem, så viser teksten noget om, hvor galt det kan gå for en karl, der er for »grådig«.

Når ballet var ovre, og det var gået godt, blev der råbt »Overdans, overdans!« Så måtte karlene op til klaveret, hvor de lagde en krone eller to hver (spillemandspenge), og musikerne var som regel villige til at spille noget mere - i lige så lang tid, som der var betalt for -, hvis de da ellers fik lov til det af bestyrelsen. Ved private fester kunne familien så nogenlunde regne med, at spillemandspengene kunne dække udgifterne til musikken.

Grundlovsfesterne ved Noret (Æ Nur)

Den nordvestlige del af kommunen grænsede op til Krejbjerg og Hjerk, og med grænser op til alle tre kommuner lå Noret (Æ Nur), en smuk, lang fjordarm, der baner sig vej ind fra Limfjorden, noget syd for Harrevig.

Der holdt ungdomsforeningen i mange år grundlovs møder, med taler, sang, musik, dilettantkomedier, sanglege og andre lege - og aftenfester med et undertiden meget stort deltagerantal. Som regel blev festerne afholdt i fællesskab af de tre ungdomsforeninger i Hjerk, Krejbjerg og Oddense-Otting, enten af dem alle tre eller kun to af dem.

Fhv. borgmester i Spøttrup Kommune, Aksel Pedersen, har i »Skiveegnens Jul '93« givet en grundig og levende beskrivelse af disse sammenkomster og fester, delvis baseret på de gamle ungdomsforeningsprotokoller. Herfra har jeg med forfatterens tilladelse taget nogle udsnit og

blandet dem med mine egne sammenfatninger:

»Forløberen for grundlovsfesterne var en forårsfest, som 30 af Oddense-Otting Ungdomsforenings ca. 80 medlemmer holdt den 3. juni 1916 ved Hjerk Nor. Året efter, den 2. juni 1917, holdt man igen fest med sanglege i den dejlige forårsaften, hvorefter man skiltes og gik hver til sit, som der står i forhandlingsprotokollen. Jeg vil nu med mit kendskab til ungdommen tro, at også ungdommen dengang brugte sådan en lys sommeraften til at komme hjem ad mærkelige omveje.«

Der blev holdt grundlovs møder hvert år fra 1919 til 1928 med taler, foredrag og oplæsning af lokale og især udefra kommende lærere, præster og højskoleforstandere og -lærere, og med lege, sanglege, sang og musik på programmet, eksempelvis:

»I 1928 holder man grundlovsfest ved Noret igen, vejret var imod, men der kom dog mange mennesker. Om eftermiddagen talte højskolelærer Bjerre, Skive, og sognepræsten, hvorefter man tømte de medbragte madkurve. Dernæst var der sanglege under ledelse af lærer Krogh, Tøndering. Da det blev mørkt, opførte man under «bengalsk» belysning en pantomime, og der blev danset »elverdans«, hvad det så var, men mon det ikke var dansende unge piger i florlette dragter.«

Det dårlige vejr ved mange møder var nok stærkt medvirkende til, at der i mange år ikke blev holdt grundlovs møder ved Noret. Der blev i stedet holdt møder i præstegårdshaven og i forsamlingshu-

Ved grundlovsfesten ved Noret i 1921 opførtes »Svinedrengen«.

set, som regel med ungdomsforeningen som arrangør. Krigen og de forskellige restriktioner medvirkede også til, at antallet af møder indskrænkedes.

I 1946-49 måtte de planlagte grundlovs-møder ved Noret på grund af vejret forlægges til Oddense og Hjerik forsamlingshuse. Det gik bedre i 1950:

»De tre ungdomsforeninger i Krejbjerg, Hjerik og Oddense-Otting planlagde, trods dårligt vejr i flere år, ufortrødent grundlovs-møde ved »Æ Nur« i 1950. Men nu var vejret med, det var strålende solskin. For at sikre festen havde man lejet et tomastet telt, hvor også aftenens bal skulle holdes.

Om eftermiddagen talte Johs. Andersen, Galtrup, og frk. Slot, Lægården. Derefter var der pause til kl. 20.00, hvor

man opførte friluftsspillet »Du ta'r din, og jeg ta'r min«.

Stykket gik godt, og der var mange mennesker, og der kom endnu flere til ballet til Anker Christiansens orkester. Teltet var stuvende fuldt.»

Successen i 1950 blev fulgt op de følgende år, og der var grundlovsfest ved Æ Nur hvert år indtil 1963, hvorefter det hele klingede af. Man lejede telt, som regel endda et tomastet et, der kunne rumme de mange deltagere til eftermiddagsmøderne, hvis det regnede, og til aftenfesterne.

Man bliver ganske imponeret, når man læser om, hvad der foregik ved Noret en sådan dag. Der var som regel to taler/foredrag om eftermiddagen og jo nok anledning til at drikke eftermiddagskaffe. Om aftenen var der friluftsskuespil -

hvis det da ikke på grund af regnvejr var forlagt til teltet - og derefter stort bal med op til 1000 deltagere.

Foredragsholderne m.m. var i 1951 forstander Alfred Truelsen og forfatteren Hans Poulsen, i 1952 redaktør Chr. Torpe, i 1953 pastor (senere professor) Lindhardt og kgl. skuespiller Palle Huld, i 1954 pastor Dons Christensen og forstander Holger Bidstrup, i 1955 forstander Johs. Terkildsen, i 1956 højskolelærer Richardt Andersen og højskoleforstander Asbjørn Mandø, i 1957 valgmenighedspræst Søgård Andersen og forstander Vagn Råhede, i 1958 højskolelærer Thomas Rørdam og biskop Dons Christensen, i 1959 provst Johs. Hansen og forstander Svend Haugaard, i 1960 pastor Schødt og forstander Siliam Bjerre, i 1961 professor G. Lindhardt Hansen

og højskolelærer Mønsted, i 1962 Jens Marinus Jensen og forstander Alfred Truelsen og i 1963 fhv. økonomiminister Bertel Dahlgård (selv gammel sallingbo) og forstander Thorvald Ovesen.

Emnerne for de forskellige foredrag var lige så forskellige, som foredragsholderne var det, men alt i alt kan man vist roligt sige, at man også ved grundlovs-møderne levede smukt op til formålet: »En vågen, dansk, kristen ungdom«. Som man ser, er der tale om en imponerende række af nogle af landets (især naturligvis Sallinglandets) bedste talere, foredragsholdere og underholdere og med meget få gengangere, samt en imponerende indsats af formænd og bestyrelser i de tre foreninger, der som hovedregel stod sammen om afviklingen af festerne.

Grundlovs-møde i 1958 i Svend Frederiksens have ved Noret. Foto: Jens Chr. Pedersen.

Næsten lige så imponerende har planlægning, forberedelse og afvikling af de forskellige skuespil, lystspil, komedier, eller hvad de nu kaldtes, været. De tre foreninger var fælles om projekterne, og der uddeles megen ros i referaterne. Der blev opført klassikere som »En Søndag På Amager« og »Eventyr På Fodrejsen« og nyere, desværre for mig ukendte, stykker som »Grevinden gør Skandale«, »Slægtninge«, »Himlen har ingen Tagrende« og »Da der var piger Til« . Af og til brugte man gårdejer Svend Frederiksen Have til opførelsen.

Musikken til aftenfesten blev som regel leveret af et 5-mands orkester, en enkelt gang afløst af en kvintet, hvilket jo ikke udgør nogen større forandring.

Lad mig som eksempel angive nogle uddrag af beskrivelsen af en af grundlovsfesterne :

»I 1954 skrev Skive Folkeblad, at grundlovsfesterne ved Hjerk Nor samlede over 1000 mennesker om aftenen. Senere står der: Traditionen tro blev folkefesten ved Hjerk Nor en rigtig folkefest med stor tilslutning allerede fra eftermiddagen, da mere end tohundrede samledes i »Gryden« til foredrag. Til friluftskomediens og den fortsatte fest om aftenen steg antallet til over tusinde.«

»...alle sad de i skygge ved træerne og ikke på de opstillede bænke, der stod i solen.... Pastor Dons Christensen, Århus, var dog ikke bange for solen og stillede sig alene midt i den store kreds af tilhørere.«

»Dons Christensen talte om Grundtvigs frihedstanker, og Holger Bidstrup talte over tidens ungdomsopdragelse, som han følte for meget gik på »Gør, hvad du vil«. Til aftenfesten samledes ca. fem-

*»Æ Nor ligger der stadigvæk og ser dejlig ud en midsommerdag«.
Foto: Jens Chr. Pedersen.*

hundrede til et skuespil, hvor scenen gik helt ned til vandet af det allerinderste af Hjerk Nor«. »Aftenen sluttede med dans i teltet..., og da festen var på sit højeste, var der mere end tusinde mennesker tilstede«.

Aksel Pedersen slutter: »Men det var ligesom gejsten var gået af festerne dernede ved Noret. En vred bondemand (det var undertegnede) havde heller ikke været tilfreds med, at alle hans kreaturer var løbet ud af indhegningerne om natten, fordi parkerede biler havde kørt hegnet ned.

En epoke var slut, og kun minderne er tilbage. Men mon dog ikke mange aftaler for livet er blevet til ved disse fester, selvom det hører ind under privatlivets fred.

»Æ Nor« ligger der stadigvæk og ser dejlig ud en midsommerdag«.

Besættelsestiden

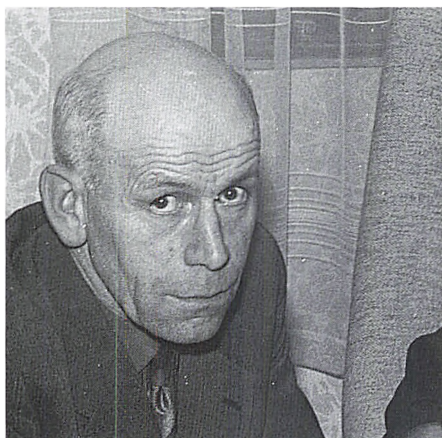
Oddense-Otting Kommune var jo besat i 1940-45, ligesom det øvrige land, men man mærkede ikke så meget til det, som man gjorde mange andre steder. Hvis man boede et stykke væk fra de store landeveje og sjældent kom på besøg i købstæderne, kunne man, som det f.eks. vistnok var tilfældet med min mor, komme igennem besættelsesårene uden at se en eneste tysk soldat, men naturligvis gik en stor del af vore landbrugsprodukter også sydpå, og alle de forskellige bestemmelser - og formaninger om at opføre sig værdigt og korrekt - var rettet til vores forening og vor kommune såvel som til alle andre steder i landet. De fleste accepterede vel også fra starten -

med en blanding af raseri, lettelse og skuffelse - regeringens holdning og var til gengæld overbevist om, at regeringen så også selv opførte sig korrekt og værdigt. Det blev som bekendt sværere med årene, og der kom efterhånden grimme ridser i lakken, indtil bruddet den 29. august 1943 kom som en befrielse for de fleste. Hvad selve krigen angik, blev den vel af langt de fleste accepteret som den uundgåelige følge af Hitlers ugeringer i de foregående seks år.

På en vis måde udgjorde besættelsestiden en god tid for foreningslivet her i landet. Man rykkede tættere sammen og besindede sig på sin taknemmelighed, og mødeaktiviteten i Oddense-Otting Ungdomsforening var høj, både med hensyn til antallet af møder og til deltagertallet.

Den 14. april 1940, 5 dage efter besættelsen, var der gymnastikopvisning, denne gang med karlegymnastik udført af egne karle, men stadigvæk med Jørgensen som leder. Det forekommer noget »bangebukset«, at man denne dag lod være med at indvi foreningens nye fane. En faneindvielse kunne måske opfattes som en demonstration, mente man, og demonstrationer var forbudt, men alligevel!! Det havde vel været mere værdigt netop at gennemføre indvielsen, men tingene ser jo nu engang anderledes ud, når man ser dem i bakspejlet.

Den 16. juli 1940 holdt man fest i anledning af 25-års jubilæet. De forskellige begivenheder i årenes løb blev ridset op ved festen, formodentlig af formanden, Niels Dahl. Han nævnede de mange

Niels Dahl blev gymnastikudvalgsformand i 1935 og var foreningens formand ved 25-års jubilæet. Han blev senere sognerådsformand, og som de to tidligere sognerådsformænd, Søren Dath og Søren Murer (Sørensen), fik han bl.a. sin ledertræning gennem arbejdet i ungdomsforeningen. Foto: Jens Chr. Pedersen.

fester ved Noret, og han fremhævede, som det jo flere gange står nævnt i protokollen, at den til enhver tid siddende bestyrelse altid havde kendt sit ansvar og forlangt, at alt skulle gå pænt til. Tonen og formen havde altid været sømmelig, og man havde nok danset, men aldrig til overmål. Så mange år efter kan man naturligvis godt smile lidt over udtrykkene, men de dækker vel nok bare over, at det aldrig blev ballerne, der blev den væsentligste aktivitet, og at der i øvrigt (næsten) aldrig har været ballade og spiritusproblemer ved festerne. Den indstilling, som prægede foreningen lige fra starten, har i bemærkelsesværdig grad været fastholdt.

Der blev holdt mange taler ved jubilæet, af initiativtagerne til foreningens

oprettelse: Søren Dath og Ørnbøll, af de mangeårige medlemmer af bestyrelsen: Søren Murer og pastor Kragh-Müller, af formand Niels Dahl samt af Åge Christensen (Åge Snedker), Chr. Smedemark og købmand Jensen, Jebjerg, og så var der - endelig - faneindvielse, med en måneds forsinkelse.

Og så fortsatte ellers foreningslivet i ungdoms- og gymnastikforeningen omtrent som før. Kun ved sjældne lejligheder blev man på foreningsbasis mindet om krigen og dens besværligheder. Den gradvist ændrede holdning til samarbejdspolitikken og holdningen til modstandsbevægelsen afspejles naturligt nok ikke i referaterne fra foreningens møder og andre aktiviteter, men en vis afspejling af de ændrede forhold og en stærkt positiv følelse overfor fædrelandet, flaget og kongen kan dog godt spores i, hvad der foregik (og ikke foregik) ved møderne: I efteråret 1940 blev mødeaktiviteten stærkt beskåret p.gr.a. mangel på mørklægningspapir. Den 29. september 1940 holdt man fest for Kong Christian X, tre dage efter hans 70 års fødselsdag - med tale af pastor Buus. Den 15. oktober samme år talte højskoleforstander Laursen-Vig fra Uldum i foreningen. Det blev en begejstret hyldelse til Danmark, til dansk sind og sprog og til folk og flag, som der står i protokollen - med passende brug af bogstavrim.

Referaterne fra de forskellige år ligner i stor udstrækning hinanden. Den årlige generalforsamling blev holdt i oktober eller november og efterfulgtes af lotteri eller andespil. De væsentligste aktivite-

ter var ungdomsmøderne ca. hver fjortende dag og gymnastikken om vinteren og håndbolden om sommeren. Der var mange dilettantforestillinger, eller hvad man nu kaldte det, tit i forbindelse med festerne ved Noret grundlovsdag. Der var som tidligere megen snak om at starte folkedans om vinteren, men det lader ikke til at være kommet i gang ret tit. Den store nytårsfest 2. nytårsdag blev holdt hvert år, men i 1944 måtte dansen dog slutte kl. 22.45. Der var gymnastikopvisning om foråret og sportsfest med håndbold og ringridning om sommeren.

Den årlige udflugt blev til en cykeltur, hvis cyklerne og især cykelgummiet da ellers kunne formodes at holde til det. I juli 1942 cyklede man en gang til Sundsøre og en gang til Harrevig, og her må en hjælpsom og med dækstykker, lappegrej og sejlgarn velforsynet karl have haft gode muligheder for at gøre indtryk på den udkårne, hvis han da ellers var så heldig, at hun var blandt dem, hvis cykel punkterede på turen.

Der var god kontinuitet i bestyrelsen. De fleste sad der i flere år, men der var dog alligevel også en passende udskiftning, så mange både kom med i og nåede at blive fortrolige med bestyrelsesarbejdet. Formandsposten var tilsyneladende ikke særlig attraktiv og har måske også været et besværligt hverv. I hvert fald skiftede man formand hvert år, ni år i træk fra 1938 til 1947, indtil Johannes Eising og Jens Jørgen Poulsen skabte kontinuitet også på denne post - fra 1947 til 1955.

I 1942 bestemte man, at foreningen skulle have særskilt kasserer. I alle årene

indtil da blev kassererposten varetaget af formanden. Alt i alt har det jo altså nok været byrdefuldt at være formand. Udover det almindelige formandsarbejde skulle man også tit både bespise og give natlogi til de forskellige foredragsholdere og underholdere, som kom langvejs fra. Det kunne være hyggeligt og berigende, men også engang imellem irriterende. En foredragsholder hjemme hos os i Johannes' formandstid var så dominerende og følte sig så godt hjemme på stedet, at han var svær at slippe af med igen, men som så mange andre sager kan naturligvis også denne ses fra to sider, her fra foredragsholderen Jørgen Bøghs: »En uge i Salling var en indføring i Sallings madskik og familiemønster. Det betød hver nat en ny alt for kort seng i et iskoldt gæstekammer. Det betød en dyne med hele høns i, som fordelte sig som to volde på siderne og ingenting over maven. Det betød et morgenritual, hvor kvinderne stod tavse opmarcherede langs væggen parat til at betjene skabningens herrer med sovs og asier til ribbensstegen.« (Fra bogen »Alle Mine Kæpheste«). Jeg kan nu ikke rigtig genkende beskrivelsen af Sallings kvinder som dem, der tavse (jeg kender ingen tavse kvinder i Salling) betjener skabningens herrer, hvem det så ellers kan være. Og ribbenssteg med sovs og asier til morgenmad!?

Den ovenfor omtalte dominerende foredragsholder var ikke Jørgen Bøgh. Den korte seng i det iskolde gæstekammer kunne såmænd derimod godt have været vores, men det gælder helt bestemt ikke morgenritualet.

Jeg vil give nogle flere eksempler på, hvad der skete i foreningen i »de fem forbandede år«:

1940-41 var Åge Andersen formand. Der var lotteri efter generalforsamlingen, nytårsfest 2. januar, pakkefest 21. februar og 14. april gymnastikopvisning med småpiger ledet af Anne M. Pedersen, drenge ledet af Vissing Nielsen, og karle og piger, begge hold ledet af Jørgensen. »Pigerne var noget præget af Ollerup«, står der. Rimeligt nok! »Der er aldrig set bedre karlegymnastik i Oddense«, står der også. Der var musik til småpigerne (Dagny Thygesen) og til de store piger (Elna Gudiksen).

Der var god gang i gymnastikken. I 1944 var der både forårsopvisning, med Else Sørensen og Vissing Nielsen som ledere af børnene og Henry Christensen og Hanne Møller som ledere af voksenholdene, og sommeropvisning med Henry Christensen og Eva Ladefoged som ledere. Henry ledede karlegymnastikken i mange år, indtil han blev afløst af Johannes. Der var større udskiftning blandt de kvindelige ledere.

Man havde efterhånden blikket rettet mod efterkrigstiden: Ved et bestyrelsesmøde den 21. april 1944 drøftede man - formodentlig for første gang - muligheden af at få bygget et svømmebassin efter krigen, men der skulle gå ca. 25 år, inden det stod klart til, at man kunne hoppe i det.

Foreningen fortsatte sit virke også i det sidste besættelsesår: I et lidt mærkeligt notat i protokollen står der, at der var blevet rettet henvendelse til bestyrelsen

om at lade være med at danse folkedans, da det kom ind under begrebet dans, men der står ikke noget om, fra hvem henvendelsen var kommet, og om dans var forbudt eller bare blev anset for at være upassende i situationen. (Jeg har fået oplyst, at forbudet kom fra amtet på foranledning af sognerådsforeningerne). Under alle omstændigheder ser det ud til, at der blev danset til den traditionelle nytårsfest 2. januar 1945.

Den 8. november 1944 afholdt man andespil, 22. november ungdomsmøde med valgmenighedspræst Søgård Andersen, 29. nov. lysbilledforedrag sammen med husmoderforeningen, 6. december adventsgudstjeneste og sangaften, 16. december møde med Erling Wisti som taler, 10. januar møde med pastor Johnsen og 24. januar ungdomsmøde med Valdemar Sørensen, Skive. Ved mødet den 16. december blev det meddelt, at bestyrelsen havde samlet 775 kr. sammen til norske fadderskaber. Foreningen lå her på linie med mange andre ungdomsforeninger. Der blev samlet mange penge ind - af vores overflod(!) -, og der var hårdt brug for dem i Norge, langt mere, end de fleste var klar over.

Det forekommer ganske imponerende, at man har kunnet afholde så mange - og formodentlig velbesøgte - møder i denne restriktionsprægede tid. Det blev efterhånden svært at afholde møderne i forsamlingshuset, men i løbet af vinteren og foråret blev der afholdt 4 eller 5 møder i præstegården, der var dilettantforestilling med Krejbjerg Ungdomsforening (2 gange) og gudstjeneste - sammen med Kirkeligt Samfund -, og den

18. marts afholdt man den traditionelle forårsopvisning.

Den 9. maj 1945 afholdt man det første ungdomsmøde efter befrielsen, og efter protokollerne at dømme havde man endnu ikke rigtig fundet ud af, hvordan man skulle tackle begivenheden, som man jo dog havde set frem til i alle de fem år, men der var jo også kun gået 5 dage. Man sang kongesangen, råbte hurra og udbragte et »leve« eller to og har vel så som (næsten) alle andre steder i landet nydt det at kunne tale helt frit sammen.

Grundlovsfesten den 5. juni var arrangeret af flere foreninger i fællesskab og havde samlet mange mennesker i forsamlingshuset. Her fortalte lærer Krabbe Nielsen, Rybjerg, om organiseringen af modstandsbevægelsen og specielt om,

hvad den havde udrettet i Salling. Der var stor interesse for at høre om det, som havde givet tilværelsen mening for mange mennesker i den foregående tid, og som andre kun glimtvis havde hørt om - uden for foreningens regi. Der blev samlet penge (386 kr.) ind til det endnu af russerne besatte (befriede?) Bornholm.

Krigen var ovre, de tyske soldater var sendt hjem (på gåben, uden våben og uden flødeskumskager(!)), diskussionen om samarbejdspolitikken, bruddet med den og betydningen af modstandsbevægelsen kunne starte og er endnu, 50 år efter, ikke rigtig afsluttet, men man skal ikke underkende den betydning, som foreningsarbejdet, også i Oddense-Otting Ungdoms- og Gymnastikforening, havde for sammenholdet her i landet. Det er dog vanskeligt helt at slippe uden

Gymnastikholdene ca. 1950 med Lis Svejgaard og Johs. Eising som ledere.

om Aakjærs ord om puslinglandet, der »hygger dig i smug, mens hele verden brænder om din vugge«, selv om det jo er skrevet om de noget anderledes forhold under Første Verdenskrig.

Efterkrigsårene

Oddense-Otting Ungdoms- og Gymnastikforening fortsatte i efterkrigsårene sit (om)spændende virke. I befrielsesåret blev der f.eks. afholdt 4 gudstjenester, en diskussionsaften, 5 festlige sammenkomster, 18 medlemsmøder med foredrag, oplæsning, film m.m., foruden de ugentlige gymnastik- og folkedanseaftener, og om sommeren masser af håndbold og, i hvert fald til sommerfesten, ringridning - godt klaret i en kommune med 7-800 mennesker og mange andre foreninger! Som sædvanlig blev dog

mange af møderne afholdt af flere foreninger i fællesskab.

Man fortsatte med at tage på udflugt om sommeren, men nu igen i rutebil: Gamle rutebiler, for mens der f.eks. blev indført mange nye og flotte biler i Norge allerede i 1946, måtte vi her i landet vente et stykke tid endnu og måtte derfor nøjes med de tidligere opklodsede.

Den daværende formand Holger Jensen fortæller om en udflugt til Jelling 6. juli 1947. Der skulle man bl.a. høre om de nye udgravninger, hvor man med skovl, spade og trillebør nogle få år i forvejen havde flyttet den kæmpestore sydhøj 50-100 m væk og derefter tilbage igen, uden at finde noget særligt.

P.g.a. et højt deltagertal på 70 måtte man køre i tre biler, herunder den lokale vognmand Anker Hansens. På vej syd-

Skuespillerne i »Den færende Svend« i 1952.

over gik Ankers rutebil pludselig i stå, der var ikke mere benzin i tanken. Han havde lige fyldt benzin på, og man gik derfor i gang med at finde årsagen til uheldet og få foretaget den nødvendige reparation, noget, man var i god træning til fra besættelsestiden. Det viste sig, at en af de forankørende rutebiler under en mindre reparation havde tabt en pynteliste, som derefter var blevet hvirvlet op af Ankers forhjul på en så uheldig måde, at den borede hul i benzintanken, så benzinen dryppede ud. Det var problemet, og nu løsningen: En landmand stillede en mælkejunge til rådighed for Anker. Den blev fyldt med benzin og stillet ved siden af chaufførsædet, og så blev der etableret en ledningsforbindelse mellem junglen og benzinpumpen. Det virkede, og for at eliminere - eller i hvert fald formindske - brandrisikoen blev der lagt et stykke madpapir som låg over spanden, og der blev etableret rygeforbud i rutebilen. Rimeligt nok! Det var i det hele taget en spændende og vellykket tur, der sluttede med fælles aftenkaffebord og dans bagefter på Knudstrup Kro.

De mange arrangementer i foreningen kostede penge, men et forslag om at sætte kontingentet op til 3 kr. pr. halvår blev alligevel nedstemt, så man måtte sætte sin lid til overskuddet fra andespillet (lotteriet) og festerne.

Et par udpluk med omtale af nogle af arrangementerne i ungdomsforeningen de følgende år:

Gymnastikopvisningen den 24. marts 1946 med karle- og pigehold ledet af Henry Christensen fik følgende ord med på vejen: »Smukke øvelser, svære for

karleholdet, præcis og sikker udførelse. Smidighedsøvelserne gav klapsalver. Marchsangene klang kraftigt og rent, men gangen kunne være lettere«. Derefter var der dans til musik af Anker Christiansens Orkester. I mange år var dette orkester, Rusbergs orkester og Arne Poulsens orkester fra Lihme de foretrukne, at dømme efter protokollerne.

En nyskabelse, med interesse også uden for kommunegrænsen, var diskussionsaftnerne med lokale indledere. Et diskussionsmøde den 29. januar 1947 blev således grundigt beskrevet i Skive Folkeblad: Der var mange deltagere. Indledere var Åge Christensen (om lærlingekontrakter), Gunild Larsen (om husmødrene), Else Sørensen (om husassistenterne), Jens Bligård (om medhjælperforholdet, set fra ejernes side), og Christian Drejer (om samme, set fra medhjælpernes side).

Det var en god og fornøjelig aften med stor diskussionslyst. Jens Bligård slog til lyd for det fælles samvær om aftnerne, hvor man f.eks. i fællesskab kunne læse faglitteratur (det står der!), mens Chr. Drejer omtalte de (stadigvæk) dårlige karlekamre. Aakjærs indflydelse havde åbenbart ikke været stor nok. Det drejede sig åbenbart mest om karlenes forhold. En deltager, som var karl på en gård, ønskede en folkestue, hvor karlene og pigerne kunne være for sig selv. Desuden blev vanskelighederne ved at få noget selv, en gård eller et husmandssted, også drøftet.

Spørgsmålet om karlekamrene blev åbenbart ved med at være aktuelt. Den 23. marts 1950 blev de igen taget op til

diskussion, og det blev bl.a. hævdet, at der ikke burde være varme i kamrene om vinteren. Utroligt! At man på den måde skulle kunne tvinge karlene ind i stuerne til et hyggeligt samvær, tvivler jeg meget på.

Den 2. og 3. januar 1949 havde Salting og Fjends Herreds Ungdomsforening indkaldt de forskellige foreninger til møde på Krabbesholm Højskole, og tidspunktet gav anledning til diskussion mellem formanden, Sejer Pedersen, og formanden for Oddense-Otting Ungdoms- og Gymnastikforening, Johannes Eising. Efter Johannes' mening kunne man selvfølgelig ikke lægge den traditionelle nytårsfest på et andet tidspunkt end 2. januar, og det kunne Sejer Petersen - lige så selvfølgelig - ikke forstå.

Ved mødet på højskolen var der megen kritik af arbejdet i de forskellige

foreninger, ikke mindst af urolighederne og drikkeriet ved nytårsballerne, men det må have glædet foreningerne i Oddense-Otting, Krejbjerg og Jebjerg, at kritikken udtrykkeligt ikke gjaldt dem!

Det imponerende store og gode foreningsarbejde fortsatte i mange år: Gode og lødige foredrag, som dog angiveligt sommetider kunne ligge lidt for højt for de yngste; gode dilettantforestillinger, som endog af og til blev eksporteret til andre foreninger; gymnastik om vinteren og tit også om sommeren, og håndbold, tit med særdeles gode placeringer i de forskellige turneringer.

Fra 40 til 50 år

Den 22. juni (lige på dagen!) 1955 var der fest i anledning af 40-års jubilæet. Formanden, Jens Jørgen Poulsen, bød velkommen. Tidligere formænd og be-

Formand Jens Jørgen Poulsen sammen med bl.a. de to tidligere formænd Ørnboell og Jakobsen ved 40-års jubilæet i 1955. Foto: Jens Chr. Pedersen.

styrelsesmedlemmer var indbudt, og Jakobsen, der jo var formand i 7 år i 30-erne, holdt hovedtalen. Han havde meglen ros til dem, der havde stiftet foreningen: Ørnboøll, Søren Dath m.fl., og han mindedes mange af foredragsholderne og andre, der havde medvirket til foreningens trivsel, bl.a. Meibom, Ejnar Thomsen og Adam Poulsen. Sidstnævnte havde udtrykt sin glæde over at optræde netop i Oddense, der jo på den anden side var bæret over at have en kgl. skuespiller som oplæser, endda flere gange.

Der var (igen!) ros fra hovedforeningen, herunder specielt til de to formænd gennem mange år: Johannes Eising og Jens Jørgen Poulsen. Johannes udtalte, at når det var gået så godt, skyldtes det, at der i Oddense kun var den ene forening for de unge, at der ikke var nogen biograf, og at gadehjørnerne ikke var så store, at nogen kunne stå på dem.

Ørnboøll, der nu flyttede til Silkeborg efter at have taget sin afsked fra skolen, blev udnævnt som æresmedlem.

Aktivitetsniveauet var uændret højt også i de næste 10 år - indtil 50-års jubilæet og tæt op til kommunalreformen i 1970, som man f.eks. kan se det på oversigten over begivenhederne i 1962. Her er dog et fast punkt på årsprogrammet, andespillet i november, ikke medtaget. Den 10. november 1955 var der f.eks. sat 5 ænder, 2 kransekager, en halv kasse cigarer og en frugtkurv på spil, og der var både god tilslutning og højt humør.

Der var ungdomsmøder i forsamlingshuset med oplæsning, foredrag, filmfore-

visninger, musik og diskussion. Kontakten til hjemmene blev opretholdt gennem havemøderne, som havde været på sommerprogrammet lige siden 30-erne, og udenfor sommertiden gennem indendørs hjemmeaftner hos forskellige familier. Der var (næsten) hvert år dilettantopførelser med tilhørende prøveaftner, og forestillinger blev både eksporteret til og importeret fra forskellige naboforeninger. Som regel var der både dilettant (lystspil, skuespil, amatørteater - kært barn havde mange navne) om vinteren og ved grundlovsfesterne ved Noret, fremført i fællesskab af de deltagende foreninger.

Af og til var der organiseret folkedans med ugentlige øveaftener, men også enkeltstående folkedanseaftner, tit i forbindelse med et eller andet arrangement, var meget populære. Med lærer Krogh, Tøndering, som leder og Thor Bach med sin violin - og de var der tit begge to - var successen på forhånd sikret. Ved en aften i foreningen i tobaksrationeringens tid erklærede Krogh ved ankomsten: »Jeg har taget tobak (Thor Bach) med!«

Så vidt jeg kan se, forsvandt ungdomsgudstjenester efterhånden helt fra programmerne, men man afholdt i nogle år fælles adventsgudstjenester sammen med Kirkeligt Samfund. Kontakten mellem præsterne og de unge var dog på ingen måde afbrudt. Præster og højskole- og efterskolefolk var stadigvæk stærkt repræsenteret ved ungdomsmøderne og festerne.

Den idrætslige side af foreningsarbejdet fungerede godt, selv om det naturligvis

Program
FOR

**ODDENSE-OTTING
UNGDOMS- OG
GYMNASTIKFORENING**

1962

Tirsdag den 2. januar:
Nytårsfest med oplæsning af pastor Hesselager Christensen. Dans til La Prima, Skive.

Onsdag den 10. januar:
Ungdomsmøde ved læge, fru Bodil Andersen, Hjerk. Emne: Lægevidenskab.

Onsdag den 24. januar:
Ungdomsmøde ved forstander Schultz Petersen, Krabbesholm.

Lørdag den 27. januar:
Bal. Musik: Holger Nygaards Orkester.

Onsdag den 7. februar:
Ungdomsmøde ved forstander West, Bustrup. Emne: Ungdomskriminalitet.

Fredag og lørdag den 16. og 17. februar:
Dilettant. Efter forestillingen om lørdagen dans til Orla Hansens Orkester.

Onsdag den 28. februar:
Ungdomsmøde ved skoleinspektør Thomsen, Thisted.

Onsdag den 14. marts:
Hjemmeaften hos grd. Osvald Søndergaard, Otting. Oplæsning ved Erling Wisti, Skive.

Lørdag den 24. marts:
Gymnastikopvisning med efterfølgende bal. Musik: Brdr. Hansens Orkester.

Oversigt over de mange arrangementer i 1962 - og så er andespillet i november og evt. et eller to møder i november-december endda ikke med.

også her kunne gå både op og ned. I vinteren 1955-56 må der f.eks. have været en del ugentlige folkedanseaftner, mens det tilsyneladende har knebet mere med gymnastikken. I hvert fald var der ved gymnastik- og folkedanseopvisningen den 2. april foruden folkedansen kun 14 piger - og ikke andre -, der viste gymnastik, men gymnastikken kom stærkt igen: Sanktshansafteften den 23. juni 1956, en ud af mange sanktshansaftefester med lignende indhold, startede med en fin gymnastikaften med hold ledet af Johannes og fru Råhede fra Salling Ungdomsskole. Efter opvisningen var der fakkeltog fra forsamlingshuset til bålpladsen på præstegårdsmarken og båltale ved forstander Vagn Råhede, efterfulgt af dans i forsamlingshuset.

Der var gode gymnastikhold de følgende år. Karlene blev ledet af Tage (Åge?) Andersen og Gunnar Frederiksen, og pigerne - små og store - af bl.a. Anna Goul og Lis Mortensen. Med håndbolden gik det op og ned, rent resultatmæssigt. I 1958 tabte Oddense-spillerne alle kampene - til hold fra Krejbjerg og Skive. I 1960 var der både sejre og nederlag til de lokale hold.

Som bekendt er det vigtigste inden for idrætten at deltage, men ikke nødvendigvis at være blandt de bedste. Det accepteres som regel uden problemer på et gymnastikhold. I fællesøvelserne er det svært at udpege de gode og de dårlige, og under springene kan en konstateret lille fremgang, god modtagning og en passende blanding af rosende og vejle-

Onsdag den 4. april:

Redaktør Svend Hansen, »Jyllands-Posten«, viser sin smukke film: »Med campingvogn gennem Europa«.

Lørdag den 14. april:

Forårsbal. Musik: Blue Band, Viborg.

Lørdag den 19. maj:

Håndboldkampe med efterfølgende bal til Okay Kvartetten.

Tirsdag den 5. juni:

Grundlovsfest.

Onsdag den 13. juni:

Udflugt.

Lørdag den 23. juni:

Set. Hansfest. Båltale af pastor Schjoth, Rødding. Musik: Preben Lundorff.

Onsdag den 4. juli:

Havemøde hos grd. Tage Mortensen.

Søndag den 22. juli:

Sportsfest. Musik: Jørgen Stoffers Orkester.

Lørdag den 18. august:

Afslutning på sommerens idræt. Musik: Rytmik Kvartetten.

Onsdag den 12. september:

Ungdomsmøde ved forstander Råhede, Salling Ungdomsskole.

Lørdag den 22. september:

Bal. Musik: Salling Danseorkester.

Onsdag den 26. september:

Ungdomsmøde ved højskolelærer Mønsted, Krabbesholm Højskole.

Onsdag den 10. oktober

Ungdomsmøde ved Børge Troelsen, Silkeborg. Emne: Skuespil: Ullabella.

Lørdag den 20. oktober:

Efterårsbal. Musik: Brdr. Hansens Orkester.

Onsdag den 24. oktober:

Generalforsamling.

Med dette program byder vi jer alle, unge som ældre, velkommen til at deltage i vore sammenkomster. Alle møderne er gratis pånær aftenerne med Børge Troelsen og Svend Hansen. Slut i egen interesse op om foreningen.

BESTYRELSEN.

Ret til ændringer i programmet forbeholdes.

VEHJUSLØSE BOSTYRELSEN, RØSLEP

dende bemærkninger være medvirkende til at »skjule« bøjede ben, der skulle være strakte, »falden på halen« og andre skavanker.

I håndbold og andre boldspil er det sværere at praktisere »det vigtigste er at deltage«-holdningen. Skal interessen holdes ved lige hos den enkelte spiller, må vedkommende kunne komme på et hold og være med til at spille kampe mod andre hold - af omtrent samme standard.

På den tid, der her er tale om, var der endnu ikke bygget idrætshaller rundt om i kommunerne, heller ikke i Oddense, så håndbold var en sommeridræt. Det var nok med til at vedligeholde interessen for vinterymnastikken, selv om den havde hård konkurrence fra badmintonspillet.

Der var som sædvanlig en passende udskiftning af bestyrelsesmedlemmer og formænd, men Tage Mortensen og senere Erling Warming blev dog på formandsposten i flere år. Sidstnævnte blev i øvrigt valgt på en ekstraordinær generalforsamling i 1963. Den valgte formand på den ordinære generalforsamling nægtede at modtage valg med den rimelige begrundelse, at han ikke var medlem af foreningen. Erling Warming blev genvalgt året efter og var således formand i jubilæumsåret 1965.

Foreningen fik i denne periode en del internationale kontakter. Den 15. august 1956 holdt man festaften med og for 8 gæster fra ækvatoriallandene - med gymnastik, sang og folkedans og stort referat i Skive Folkeblad bagefter.

*Fakkeltog fra forsamlingshuset til bålpladsen sankthansaften - en gammel tradition.
Foto: Jens Chr. Pedersen.*

Den 11. oktober 1957 havde man en fin aften sammen med 9 jugoslaver - med sang, folkedans, som sædvanlig med lærer Krogh, og almindelig dans. (Ak! Det var jo jugoslaver fra, hvad man i dag, i 1995, kunne fristes til at kalde den lykkelige fortid under Titos diktatur og i truende nærhed af Sovjetunionen).

I juli 1964 var 45 medlemmer af ungdomsforeningen på en ugelang tur til Holland, med genvisit af hollænderne måneden efter.

Den 22. juni 1965, igen lige på dagen, fejrede man foreningens 50-års jubilæum. Det var en smuk sommerdag med »skønne blomster, kulørte lamper og smukke kaffeborde«, som skrevet står. Festtalen blev som ved 40-års jubilæet holdt af den mangeårige formand fra 30-erne, skoleinspektør Erik Jakobsen, Arden, der bl.a. sagde: »Ungdommen

har behov for tryghed. Vi siger demokrati, men demokrati er jo bare et tomt ord i sig selv. Vi har alle længslen i os efter noget skønt og ophøjet. Hav tro, håb og kærlighed til at bære jeres forening ind i »dagen ny«!«

Andre talere var formanden Erling Warming, Marie Smedemark, Johannes Eising, Vissing Nielsen, der opfordrede medlemmerne til at se fremad mod de næste år, Søren Dath, der var med til at stifte foreningen og sluttede sin tale med følgende, direkte henvendt til de unge: »Gid I må kunne tåle de gode materielle tider uden at tage skade på jeres sjæl. Held og lykke fremover!«, og sognepræst N.P. Hansen, der sagde: »Er dette verdslighedens århundrede? Med Kaj Munks ord: Gud give, det ikke må være tilfældet!«

Måske kunne det godt være svært for de unge, midt i overmodets, forbrugsfe-

*Sankthansbål med tilhørende båltale - og så var der bal i forsamlingshuset bagefter.
Foto: Jens Chr. Pedersen.*

stens, bilismens, byggeriets og den begyndende gældsætnings årti, at forstå den - som det senere skulle vise sig - ganske velanbragte alvor og bekymring, der her blev udtrykt af de noget ældre talere.

Formanden for hovedforeningen for Salling og Fjends, Bent Sloth, bragte en hilsen fra foreningen og udtalte her, som sandt er og har været i alle de 50 år, at beboerne i kommunen sluttede op om foreningens arbejde. Der var hilsner og telegrammer, man sang »Nu velkommen Enhver«, »Det, som lysner over Vangen« og »Jeg elsker den brogede Verden«, og man sluttede med 2 timers dans.

Afsluttende bemærkninger

Hermed vil jeg slutte denne gennemgang af Oddense-Otting Ungdomsforenings/ Ungdoms- og Gymnastikforenings virke

gennem 50 år. Foreningen eksisterer endnu 30 år efter, men naturligvis i en noget ændret form.

Hvis man spørger, hvordan det kan gå til, at en ungdomsforening har kunnet overleve i så fin form i så mange år og i så forholdsvis lille en kommune, håber og tror jeg, at svaret kan findes i det foregående, men jeg vil alligevel her til slut nævne nogle væsentlige forhold:

Bent Sloths bemærkninger rammer nok hovedet på sømmet. Beboerne har virkelig stået sammen om foreningen. Man er kommet til de forskellige arrangementer og har lagt hjem til havemøder og hjemmeaftener. Et stort antal, også de lidt ældre, har påtaget sig et lederarbejde eller en bestyrelsespost. Lærere, præster og sognerådsmedlemmer har været med i arbejdet, sammen med en lang række af kommunens andre beboere. Ja, det har tilsyneladende end ikke været muligt at

En berusende svævetur, muligvis i »Berlinerkontra«. Fra folkedanseropvisningen ved festen for de udenlandske gæster i 1956. Foto: Jens Chr. Pedersen.

blive sognerådsformand, hvis man ikke havde været med i ledelsen af ungdomsforeningen først. Der var en nogenlunde jævn fordeling af kvinder og mænd i de forskellige bestyrelser, men dog med den sædvanlige begrænsning: Der blev aldrig valgt en kvinde til formandsposten.

Foreningens område, kommunen, var af en passende størrelse, stort nok til, at der var tilstrækkelig tilslutning til arrangementerne, og ikke større, end at (næsten) alle kendte (næsten) alle.

Kvaliteten af møderne og idrætsarbejdet m.m. har i det store og hele være passende høj, og aktiviteterne har omfattet både det alvorlige og det morsomme, i en skønsmos blanding. Selv om der var en del andre foreninger i kommunen, har man ikke været i en konkurrencesituati-

on om arrangementerne. Tværtimod samarbejdede man i mange tilfælde om dem.

Det var en lykkelig beslutning, man tog, da man i 1935 lagde ungdomsforeningen og gymnastikforeningen sammen, i god samklang med, hvad tidligere højskolefolk udtalte: »Vi vil det hele menneske« og »I ildskrift lyser for os ordet »menneske!« Der er jo netop tale om to sider af samme sag.

Anvendt materiale:

Ungdomsforeningens gamle protokoller fra Spøttrup lokalhistoriske arkiv.

Aksel Pedersen: Grundlovsfesterne ved Hjerl Nor. Skiveegnens Jul' 93.

Niels Mortensen: »En sund sjæl i et sundt legeme«. Skivebogen 1987 og -88.

Jens Ejsing: »Sådan Havde Vi Det Midt I Salling«.

Beretninger fra tidligere aktive i foreningsarbejdet.

Vejlgård i Rønbjerg sogn 1545-1900

Af Svend Laustsen, Rønbjerg

Hos Brorson i Ribe oktober 1756

Ved sit arbejdsbord på bispegården i Ribe sad den højærværdige biskop, Hans Adolf Brorson, ikke i færd med at skrive salmer, men med et falmet dokument i hånden. Dokumentet var fra 1677, og den afskrift af samme, som skriveren på hans bud havde udfærdiget, syntes i orden, hvorfor Brorson med egen hånd nedenunder prentede:

»Det forestående Tings Vidne in Originali til Bevaring i Stifts Kisten er indleveret.

Testeres Ribe, den 14. October 1756

H. A. Brorson«

Og det var godt, at Brorson tog sig af den sag, for så blev dokumentet bevaret lige til den dag i dag.

Et tingsvidne er en erklæring om, hvad der er vedtaget på tinge. Der er her tale om Ginding herreds ting, og sagen drejer sig om Vejlgård i Rønbjerg sogn, oppe i det yderste, nordøstre hjørne af Brorsons udstrakte stift.

Egentlig drejer det sig om to tingsvidner. Det fra 1677 skulle blot stadfæste et langt ældre tingsvidne, dateret på dagen for Christi Legemsfest, torsdag den 4. juni 1545, da Mester Mads Hvid gjorde krav på Vejlgård som »den rette Rønbjerg præstegård«, altså på at Vejlgård skulle tilhøre hans eget præstekald, Estvad og Rønbjerg sogne.

Mester Mads Hvid

Mads Ibsen Hvids herkomst står der en del strid om. Længe mente man, at hans far måtte tilhøre den kendte selvejerbonde-slægt fra Trabjerg i Borbjerg sogn, hvoraf flere blev herredsfogder. Men nu mener man, at det snarere er på mødrene side, at han nedstammer fra denne slægt.

Men sikkert er det, at han i maj 1535, under navn af Matthias Huid Danus, lod sig indskrive ved universitetet i Wittenberg, hvor de berømte lærere på den tid var ingen ringere end reformatorerne Martin Luther og Philipp Melanchton. Her tog han magistergraden, vistnok i 1538, hvorpå han blev tituleret Mester Mads Hvid.

Vi ved tillige, at han før sit ophold i Wittenberg, og altså før reformationens indførelse i Danmark, var vikarius ved et alter i St. Mikkels kirke i Ribe. Det ved vi, fordi der i 1536 til den kongelige sekretær Jørgen Pedersen blev afleveret en kalk og en disk, der hørte til »det alter udi S. Michaelis kirke, som Hr. Mads Hvid haver i forlening«.

Senest 1543 blev Mads Hvid sognepræst i Holstebro, idet han betegnes som sådan, da han den 10. september 1543 i Ribe udstedte et dokument til biskop Hans Tausen vedrørende nogle fæstegårde i Råhede. Han kan meget vel have

været i Ribe i anden anledning, muligvis for at aflægge ed til biskoppen i forbindelse med det nye embede.

På præstetavlen i Holstebro kirke står da også, at han, »Hr. Magr. Mathias Hvid, Canonicus i Ribe« blev sognepræst der fra 1543, og at han var der i 26 år, altså frem til 1569.

Nu var han i samme periode, med omtrentlige årstal fra 1543 og til 1569, tillige sognepræst i Estvad og Rønbjerg. Det var på den tid ret almindeligt, at præster havde flere sogne, end de selv kunne overkomme, så de måtte ansætte en kapellan til hjælp. I tilfældet her ligger sognene dog ualmindeligt langt fra hinanden.

Men Mads Hvid havde sine grunde til at hjem søge egnen. Senest fra 1543 stod han i forhold til adelsdamen Lene Gyldenstjerne, der var datter af herremanden Oluf Gyldenstjerne til Estvadgård. Forholdet fik til følge, at damen måtte se at blive gift, og i 1544 fødte hun en datter, som fik navnet Anne.

Dette var intet mindre end en skandale, og forholdet blev af damens slægtninge anset for en »forargelig mesalliance« mellem en højadelig jomfru og en ufri mand. Ved kong Christian 3.'s mellemkomst blev de to dog gift, og der blev indgået forlig mellem Mads Hvid og Lene Gyldenstjernes slægtninge og medarvinger. Men stridighederne blussede op igen og fortsatte i det uendelige.

Også Holstebro by gav ham problemer. Borgmestre og råd klagede i 1565 til kongen over, at der var præster og andre med gårde i byen, som det var svært at få »Tynge, Landehjælp og

anden Besværing« af, da de ikke boede på deres gårde. Der nævnes ingen navne, men der må være tænkt på Mads Hvid.

Hans virksomhed som præst kender vi intet som helst til, og det reformatoriske virke, man måske kunne forvente af en mand, der har studeret hos Martin Luther og Philipp Melancthon i Wittenberg, er ikke til at få øje på.

I 1569 trak han sig tilbage fra præsteembedet i Holstebro og sandsynligvis samme år fra embedet i Estvad og Rønbjerg. Mads Hvid døde 1574 eller 1575. Men nu tilbage til sagen om Vejlgård.

Da Vejlgård blev præstens gård

Anden pinsedag 1545 trossede Mads Hvid op på Vejlgård »selvtolvt med riddermænds mænd, bønder og gode selvejere«, som det hedder. Alle 12 er navngivne, og den fornemste var nok Mogens Justesen til Lundgård ovre i Gammelstrup sogn. I den forsamling hævdede Mads Hvid kirkens ret til gården.

Om kravet var rimeligt, kan vel ingen i dag afgøre, men der kan meget vel før reformationen have været tale om en såkaldt kirkegård, en kirkens fæstegård, som under omvæltningen kan være forsvundet frigjort fra kirken. Også dengang var der folk, der gerne fiskede i rørt vand for at tilegne sig gods.

Ti dage senere, den 4. juni 1545, mødtes de samme 12 mænd på tinge med herredsfogden Anders Jepsen og en række gode mænd og væbnere. Her blev kirkens ret til Vejlgård endeligt stadfæstet, og tingsvidnet blev forfattet og nedfældet på pergament, hvorunder der højtideligt blev ophængt 10 segl.

Tingsvidnet rummede detaljerede oplysninger om gårdens mere end 100 agre og deres beliggenhed i forhold til kendemærker i landskabet, såsom kæmpehøje, stendynger og naboens kålgård. Og det fastslog kirkens, eller snarere præsteembedets ret til gårdens fulde lod i fælles græsmark, hede, mose og fiskevand så langt, som Rønbjerg sogn strækker sig.

Joh, Mads Hvid vidste nok, hvad der var værd at samle på, og med dette tingsvidne havde han sikret sig præsteembedets ret til Vejlgård.

I året 1550 gjorde Mads Hvid et lignende krav gældende vedrørende den gård i Mogenstrup, i det daværende Trandum sogn, som Lars Ibssøn var fæster på. Han fik vedtaget et tingsvidne

med 8 underhængende segl, hvorefter gården blev udlagt som mensalgård til Estvad præstegård. Mensa betyder bord, og mensalgården skulle yde varer til præstens bord, altså til præstens husholdning.

Mads Hvid har næppe boet på Vejlgård. Han skrev sig i nogle år til Estvadgård, hvor han sikkert har boet sammen med familien. I 1569 solgte han hustruens anpart i Estvadgård til admiral Peder Munk, som i 1574 blev eneejer af herregården.

I Peder Munks tid

Peder Ludvigsen Munk var en kendt søkrieger, der især udmærkede sig i slaget ved Reval i juli 1569, og han blev en af

Foto af den østre Over Vejlgård, antagelig fra begyndelsen af århundredet.

rigets stormænd. Han blev rigsadmiral i 1576, og han var en af de fire, der i 1588 dannede det regeringsråd, der skulle styre riget, mens Christian den Fjerde var mindreårig.

På egnen huskes Peder Munk vel bedst, fordi han i 1579 skænkede en klokke til Estvad kirke og i 1583 en klokke til Rønbjerg kirke.

Peder Munk har sikkert haft Estvad kirke i forlening af kongen og dermed haft kaldsret til præst og degn. I hvert fald var det ham, der kaldede Peder Jensen som præst efter Mads Hvid.

De to røg imidlertid hurtigt i totterne på hinanden. Og da Peder Munk viste interesse for selv at overtage præstegården i Estvad og derfor udlagde Vester Lidegård i Rønbjerg sogn som ny præstegård, ja, så gik det helt galt. Under diverse retssager anklagede præsten Peder Munk for at have sendt sine folk ind i præstegården, hvor de havde ødelagt døre og låse og endog trukket præsten ud af bageovnen, hvor han havde gemt sig, og tilføjet ham overlast. Affæren sluttede i 1584 med, at præsten blev fradømt sit embede.

Så kaldede Peder Munk en mere medgørlig præst, der hed Mads Pedersen Juel. Dog flyttede heller ikke han ind på Vester Lidegård, men i 1591 blev der foretaget en større bytten gårde. Peder Munk fik gennemtrumfet sit ønske om at overtage »den rette præstegård« i Estvad, mod at præsten skulle flytte til »Rønbjerg præstegård«, altså til Vejlgård.

Der var bare den hage ved det, at i Vejlgård boede fæstebonden Chresten

Jensen Lindholt, og en fæstebonde lod sig ikke så let flytte. Men da præsten anmodede kongen om hjælp til at frigøre »Rønbjerg præstegård« mod at Chresten Jensen Lindholt fik tilbudt Vester Lidegård, som Peder Munk jo i 1578 havde udlagt som præstegård, så faldt alle brikker på plads.

Hvor længe Vejlgård derefter blev benyttet som præstegård, vides ikke, men sandsynligvis i hvert fald indtil 1614, da Peder Munk afhændede Estvadgård.

Vejlgård fra 1600-tallet og frem til 1782

Hvad der så var sket i 1677, vides ikke så nøje, men sagen om Vejlgårds status som såkaldt annekspræstegård blev igen taget op på Ginding herreds ting. Den 6. november 1677 fremlagde sognepræsten i Estvad, Jacob Rasmussen Juel, det gamle pergament i ubeskadiget stand og med de ti underhængende segl, og det blev stadfæstet, at det stadig skulle stå ved magt, hvilket blev bekræftet med det nye tingsvidne.

Og det var så det tingsvidne, som Brorson i 1756 gemte i Ribe stiftskiste.

Ved den landsdækkende matrikulering, der blev gennemført 1664, blev Over Vejlgård, som anneksgården nu blev kaldt, sat til noget over 7 tønder hartkorn. På den tid var der to fæstere på gården, nemlig Peder Nielsen og Maren Christensdatter.

56 tønder land, delt op i 8 marker, blev dyrket i vekseldrift med en mark tilsæt med byg og boghvede, to marker med rug, en mark med havre og fire marker i hvile. På engene kunne der årlig avles 8

læs godt hø. Det samlede areal var i henhold til en senere opgørelse omkring 200 tønder land.

Hvis ellers en svært læselig tekst tydes ret, var den landgilde, der årlig skulle svares til præsten på 3 skæpper rug, 1 lipund smør, 1 svin, 1 får, 1 gås og 2 høns. Desuden skulle fæsteren passe og fodre et styk kvæg for præsten, og han skulle sørge for en skovvogn til transport af træ fra skoven.

Det sidste kunne godt være forbundet med besvær, for ifølge den såkaldte markbog fra 1682 måtte bønderne rejse den fem mil lange vej til Viborg for at købe hjul. Åbenbart har der ikke dengang været nogen hjulmager i Skive.

I 1688, da Mads Eschildsen var ene-fæster på Over Vejlgård, blev hartkornet nedskrevet til lidt over 5 tønder. Gården blev nogle år senere delt i to halvgårde, hver med præcis det halve hartkorn, som de bevarede lige til den ny matrikel i 1844.

Sognepræsten i Estvad blev dengang nærmest betragtet som ejer af gårdene, og det var ham der udstedte fæstebreve. Af pastor Jens Morsings fæstebrev fra 1762 til Lauridts Andersen i den østre halvgård får vi et indblik i den tids generationsskift og ældreforsorg.

Den ny fæsters mor havde været gift to gange, første gang med Anders Larsen, som var far til Lauridts, og anden

**Præster og kendte fæstere på
helgården Over Vejlgård frem til år 1700:**

Chresten Jensen Lindholt	Til 1591
Sognepræsten Mads Pedersen Juel	1591-1602
Sognepræsten Christen Nielsen Brunov	Fra 1602
Peder Nielsen og Maren Christensdatter	1664
Peder Nielsen og Maren Eschildsen	Til ca. 1682
Mads Eschildsen (kaldes også Eskesen)	Ca. 1682-1700

Fæstere af den vestre halvgård 1700-1823:

Jens Pedersen	1700-1710
Lauritz Christensen (g.m. enken)	1710-1736
Jens Lauritzen (søn)	1736-1774
Jens Pedersen (svigersøn)	1774-1782
Berete Jensdatter (enke)	1782-1785
Jens Jensen (søn)	1785-1794
Morten Johansen	1794-1822
Gården fæsteledig	1822-1823

**Ejere af den vestre halvgård
til år 1900:**

Estvad og Rønbjerg præsteembede	1545-1782
Stiftelsen Estvadgård Kloster	1782-1818
Søren Madsen	1818-1820
Stiftelsen Estvadgård Kloster	1820-1823
Ole Laursen Skouhus	1823-1848
Laurits Olesen (søn)	1848-1878
Jens Pedersen Tanderup	1878-1891
Inger Kathrine Tanderup (enke)	1891-1910

**Fæstere af den østre halvgård fra
begyndelsen af 1700tallet til 1830:**

Anders Larsen (1. mand)	- 1750
Niels Christensen (2. mand)	1750 -
Anna Henrichsdatter (enke)	- 1762
Laurits Andersen (søn)	1762-1793
Peder Pedersen Kuurup (svigersøn)	1793-1830

Ejere af den østre halvgård til år 1900:

Estvad og Rønbjerg præsteembede	1545-1782
Stiftelsen Estvadgård Kloster	1782-1831
Dorthea Lauritsdtr. (Kuurups enke)	1831-1840
Anders Pedersen Kuurup (søn)	1840-1861
Laurits Olesen	1861-1862
Niels Ottesen	1862-1879
Just Laursen	1879-1881
Anders Christian Nielsen	1881-1887
Laust Laustsen	1887-1904

gang med Niels Christensen. I henhold til fæstebrevet bortfæstede præsten:

»Annex Præstegården Over Vejlgård til Laurids Andersen, som udi samme gård er født og opfødt, hvilken halve gård hans moder Anna Henriksdatter siden hendes sidste mand, Niels Christensens, død har beboet, men nu formedelst alderdom og svaghed nødvendig dog godvillig på følgende konditioner har afstået, nemlig at bemeldte hendes søn Laurids Andersen i alle måder forholder sig som en lydige søn imod sin moder, følger hendes råd og forsyner hende med hvad som der til klæde og føde og en sømmelig ophold gøres behov for til hendes døds dag.«

Når man sidder på Landsarkivet i Viborg med de ældste folketællinger fra Rønbjerg sogn, der er fra juli 1787, kan man forbløffes ved pludselig at læse:

»Over Vejlgård, Jens Jensen, husbonde, alder 16 år, ugift, bonde og gårdbeboer.«

En husbonde på 16 år, og så var det endda hans »løbende alder«, han var endnu ikke fyldt 16. Det må opmuntre til en nærmere undersøgelse.

Næsten 100 år tidligere, år 1700, kom der en ny fæster ved navn Jens Pedersen til den vestre Over Vejlgård. Han døde efter 10 år, og hans efterladte enke, Mette Madsdatter, giftede sig så med Lauritz Christensen, og dette par blev oldeforældre til Jens Jensen.

Da Lauritz i 1736 var blevet gammel og skrøbelig fik han en medfæster, nemlig sønnen Jens. Fæstebrevet blev skrevet af sognepræst Peder Nielsen Høeg, der tillige var provst over Ginding herred. I fæstebrevet hedder det ret så rørende:

»- at Lauritz Christensen, mens han lever, tillige med sønnen Jens Lauritzen haver lod og

del udi samme halve gård, og sønnen i alle ham mulige måder skal følge faderens råd, som i henseende til hans svaghed har taget ham i fællig med sig.«

Så sad Jens Lauritzen i gården i henved 40 år, men da blev også han så gammel og skrøbelig, at han måtte afstå den. Hans datter Berete var en del år forinden blevet gift med Jens Pedersen, der var ladefoged på Estvadgård, og parret havde et par børn, Anne Margrethe og den lille søn Jens. Gamle Jens' svigersøn Jens overtog da fæstet af den vestre Over Vejlgård.

Bortset fra præstegården i Estvad og de to annekspræstegårde i Over Vejlgård var alle gårde i både Estvad og Rønbjerg sogn den gang underlagt Estvadgård. Alle disse gårde skulle betale landgilde og andre afgifter til herremanden på »gården«, og de fleste skulle tillige møde til hoveri på Estvadgård eller dens ladegård Nørkær i Rønbjerg sogn.

Fæstere på Over Vejlgård skulle præstere tilsvarende ydelser til præsten. Men det blev i almindelighed anset for bedre at være præstens tjener, som man kaldte en fæstebonde, end at være herremandens tjener.

Sognepræsten Jens Morsing gør i fæstebrevet til Jens Pedersen udførligt rede for hans pligter:

»I landgilde svares hvert år til Martini 2 tønder og 2 skæpper rug, 10 mark i penge og 12 pund smør.

I påske og St. Hans rente svares 1 skæppe rug for kagen, 3 snese æg og 10 á 12 pund ost. Osten dog kun hvert andet år.

Fæsteren skal på egen kost årlig grave, rejse, skrue og hjemkøre 6 forsvarlige læs skudtør

i Estvadgårds hede, hvor tørvene i moserne falder bedst og hårdest, og ligeså på egen kost 2 læs hedetørv til præsten.

Han skal gøre præsten 2 dages geming i den såkaldte landeng, den første med en karl at slå og en pige at rive sammen, og den anden at bære i land tillige med en pige at rive sammen.

Han skal køre gødning i 3 dage, når det forlanges, og en dag møde for at høste korn tillige med en opbinder.

Han skal årlig gøre en rejse med heste og vogn på 4 mil, eller 2 mindre rejser, hver på 2 mil. Og så skal han være sin husbond, altså stedets sognepræst, hørig og lydig og i alle måder være flink, villig og føjelig i hvad, der i billighed kan fordres af ham.«

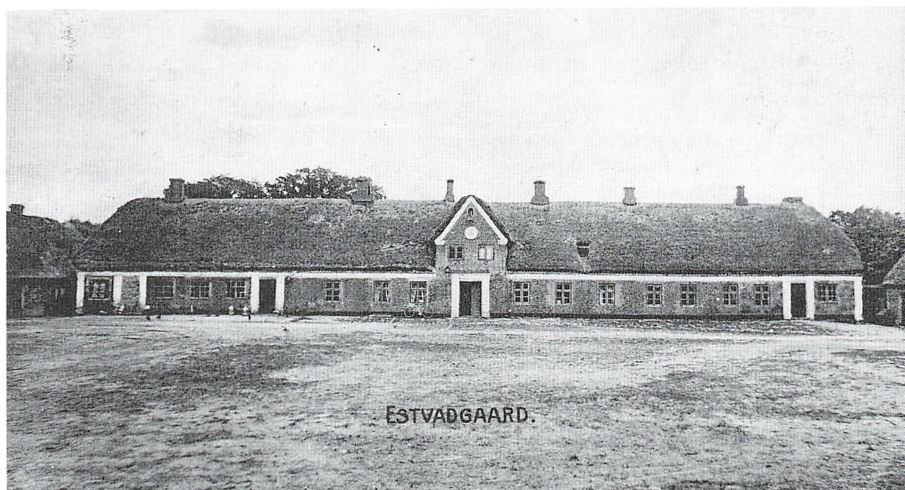
Helt småting var der bestemt ikke tale om, hverken i naturalier, penge eller arbejde. Berete og Jens klarede det i en årrække, og de lagde endda en del penge til side. Et par børn mere fik de også, men så i juni 1782 døde Jens Pedersen, kun 42 år gammel.

Ved skiftet efter ham mødte godsforvalteren på Estvadgård Otto Marsvin Laurberg som skifteforvalter. Og hvorfor gjorde han så det? Man skulle nok mene, at Ginding herreds provst havde skifteretten over fæsteren på en kirkens gård, som Vejlgård jo havde været det i snart 250 år.

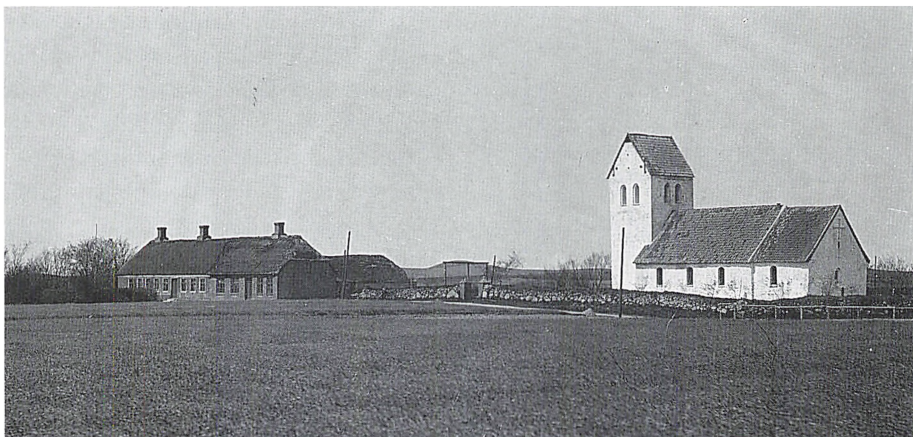
Sagen var den, at der var sket en forandring i gårdens status. Estvad præstekald havde slet og ret foræret de to Over Vejlgårde til Stiftelsen Estvadgård Kloster, som var blevet oprettet 1745 af godsets frue, Frederikke Luise Glud, på hendes dødsleje.

Over Vejlgårde foræres bort 1782

Sognepræsten på den tid var Hans Frederik Laurberg, og han havde stille og rolig truffet aftale med Estvadgård Klosters priorinde, fru Stagemeyer d' Achen-

Ældre fotografi af Estvadgårds stråtaktede hovedbygning. Bygningen stammer fra første halvdel af forrige århundrede og er, nu med tegltag, stadig i brug. Den gamle borggård fra 1500-tallet eller den trefløjede hovedbygning, hvor Estvadgård kloster havde til huse, findes der intet billede af, så vidt vides.

Rønbjerg kirke og skole som de så ud i begyndelsen af århundredet. De store elmetræer på kirkegårdsdiget, der blev fældet sidste vinter, var dengang ganske små, således som det ses på billedet.

chock, og dets beskikkede direktør baron og kammerherre Iver Rosenkrantz om overdragelsen af de to Over Vejlgårde. Aftalen blev nedfældet af de tre i fællesskab i en skrivelse til kongen, dateret Estvadgård den 30. august 1781.

Præstens begrundelse var, at forandringen ville være

»til lettelse og fritagelse for sig og efterkommere i embedet af de bekostninger og ulejligheder, som jævnlig haves med at stille soldat af så lidet skyld fang, der ej i mange år med mandskab har været forsynet, ligesom og med at få fæstere til samme gård ved påkommende fæste forandringer, hvorved udgifterne ofte medtager mere end de årlige indtægter kan udrede«.

Og så skulle også i fremtiden alle ydelser fra de to gårde gå til præsten, og Estvadgård skulle til evig tid, som det hedder, stå som garant overfor præsten for, at han i al fremtid fik de ydelser og fik udført de arbejder, som han havde krav på.

Skrivelsen fulgte kommandovejen, først til provst Friisenberg i Sahl, som ikke mente, at præsten eller hans efterfølgere i embedet ville lide noget tab eller afsavn ved aftalen. Han mente tværtimod, at den nok yderligere kunne sikre, at præsterne i fremtiden ville få alle de ydelser og al den hjælp, de havde krav på.

Derpå gik skrivelsen videre til stiftsøvrigheden, der bestod af biskop Tønne Bloch i Ribe og stiftsbefalingsmand over Ribe stift, kammerherre Kristian Urne. De høje herrer gjorde nu ikke meget andet ved skrivelsen, end at tilslutte sig provstens udtalelse og sende den videre op i systemet.

Så nåede skrivelsen så højt op, den kunne komme, nemlig til kongen, Christian den Syvende, som allernådigst konfirmerede og stadfæstede aftalen på sit »Slot Christiansborg udi vores Kongelige Residentz Stad Kiøbenhavn den 30.

Januar 1782« med den bemærkning, at den intet måtte ændre i de daværende fæsteres vilkår.

De to fæstere, Jens Pedersen og Laurids Andersen, nævnes i skrivelsen til kongen, men det nævnes ikke, hvor omfattende overdragelsen i virkeligheden var. På grundlag af, hvad der indtraf i de følgende år, og de spor dette har efterladt sig i arkiverne, kan man imidlertid slå fast, at overdragelsen til Estvadgård Kloster ikke blot omfattede de to gårde med deres herligheder, men til lige besætning, udbo og indbo, som det hedder.

Antager vi, at besætningen har været omtrent den samme som tre år senere, så har den omfattet 3 heste, 5 køer, 2 stude, 4 kvier og ungkreaturer, 2 kalve, 9 får, 4 væddere og et svin.

Udbo omfattede diverse vogne, derunder en møgvogn og en skravvogn til brug i høstens tid, harve og plove, grebe, forke og spader, høleer og lyngleer, sele-tøj til hestene og meget mere.

Indbo omfattede næsten alt i huset lige med undtagelse af folks private gangtøj. Det omfattede således kakkellovn og ildklemme, møbler og sengetøj, køkkentøj, pottes og kar til både mælk og øl, uret i stuen og meget mere. Og om det så var husets bibel og den obligatoriske huspostil, så overgik nu ejendomsretten dertil fra Estvad præstekald til Stiftelsen Estvadgård Kloster.

Selv om pastor Laurbergs begrundelser synes gode nok, så var det et overraskende drastisk, og vel også unødvendigt skridt så rundhåndet at forære to gode gårde og alt hvad dertil hørte bort for

intet. Det skulle da også snart vise sig at være en både dårlig og kortsigtet løsning.

Pastor Laurbergs efterfølger i embedet, provst Schjørring, påpegede da også kraftigt, at det var en rigtig dårlig disposition. Man kunne, sagde han, i 1818 have solgt de to gårde på auktion for tilsammen 3500 rigsdaler, som kunne have været »til nyttig gavn for præsteembedet«.

Nu bør det tilføjes, at provst Schjørring selv sad så hårdt i det, at han samme år så sig nødsaget til at forlade det ham »evig kjære Estvad og Rønbjerg« for at søge til et bedre præstekald i Jebjerg og Lyby.

Vi ved det ikke, men en mand, som fra kulissen kan have spillet en afgørende rolle for aftalen, er Otto Marsvin Laurberg, der jo var præstens fætter. Han havde lige siden maj 1753 været godsforvalter på Estvadgård, og han var forpagter af ladegården Nørkær i Rønbjerg sogn. Iøvrigt var han også ejer af Rønbjerg kirke, og den havde han i 1775 endog købt af fætterens svoger, altså af broderen til pastor Laurbergs hustru, Carl Christian von Muderspach til herregården Trinderup ved Hobro.

Otto Marsvin Laurberg var uden tvivl en god mand for Estvadgård og for gårdens mange fæstebønder. Hos ham var der altid orden i sagerne. Og hvis han havde en finger med i spillet om aftalen vedrørende Stiftelsen Estvadgård Klosters overtagelse af de to Over Vejlgårde, så har det næppe været for personlig vindings skyld.

Sørgelig fortsættelse af historien om familien med de mange Jens'er

Jens Pedersen var altså død i juni 1782, og i den nye situation skulle Otto Marsvin Laurberg holde skifte, som han jo tidligere havde gjort det snesevis af gange på egnen.

Anden halvdel af 1700-tallet var opgangstider for landbruget med stigende kornpriser, og Jens Pedersen havde faktisk lagt en pæn kapital til side til sine efterladte.

Berete Jensdatter havde Jens Christensen fra Ramsing som sin værge, og børnene havde deres morfar, Jens Lauritzen, som værge, og de havde alle, vist endda i samråd med Jens Pedersen, på forhånd bestemt at ordne skiftet »uden med registrering eller vurdering at bruge nogen vidtløftighed«, som skriveren noterede.

Berete tilbød at hensætte 300 rigsdaler til deling mellem børnene, med lige dele til hver, hvilket var ret usædvanligt, da en søsterlod normalt kun var halv så stor som en broderlod. Og iøvrigt ville hun svare enhver sit og blive ved gården som ny fæster.

Alt dette akcepterede skifteretten og bestemte, at renterne af de 300 rigsdaler skulle tilfalde enken som en hjælp til »børnenes opdragelse, som hun for Gud og sine foresatte ville bekendt være«.

Man må beundre Berete Jensdatters indsats for at redde familiens eksistens i en næsten umulig situation. I første omgang lykkedes det for hende, sikkert i nogen grad med faderens hjælp. Men så skete der mindre end tre år efter mandens død det, at hun selv blev syg og lå for døden.

På hendes dødsleje kredsede hendes tanker bestandig om, hvorledes børnene skulle klare sig i fremtiden. Der var fire børn: Anna Margrethe på 16, Jens på 13, Peder på 8 og Christian på kun 3 år.

Hun tryglede Otto Marsvin Laurberg om, at sønnen Jens efter hendes død måtte få gården i fæste til trods for, at han var en dreng på kun 13 år. Hun udtrykte det håb, »at han med råd og Christelig omgang dertil i tiden kunne blive skikket, og de øvrige umyndige dermed have en hjælp og tilholdssted«.

Berete døde i februar 1785, og efter hende blev alt endevendt, registreret og vurderet. Det var ikke noget fattigt bo. Der var 9 sølvskåle og et sølvbæger, som blev fordelt mellem børnene, og der blev fundet tre punge med et samlet indhold på 174 rigsdaler.

Og så havde man tilgodehavender til højre og venstre, til et samlet beløb på næsten 300 rigsdaler, hvoraf dog kun en del kom hjem, idet adskillige viste ringe lyst til at betale skyldige beløb. Og allerede dengang viste det sig dyrere at gennemføre rettergang end at afskrive relativt beskedne beløb.

Ser man lidt nøjere på debitorerne, falder det i øjnene, at den største af dem var sognepræsten i Hjerm og Gimsing sogne, pastor Chr. Billeskou, der åbenbart kendte familien godt og for en del år siden havde lånt 200 rigsdaler af Jens Pedersen. Pastoren sendte et par breve til forvalter Laurberg, og i det sidste skrev han, at »til snapsting 1786 skulle de 200 rigsdaler med Guds hjælp vistnok blive betalt«, og det var da en slags løfte. Men så må det retfærdigvis tilføjes, at præ-

sten faktisk betalte pengene til det årlige snapsting i Viborg i foråret 1786.

Gården med dens besætning, redskaber og indbo tilhørte altsammen Estvadgård Kloster, således som det tidligere blev beskrevet. Her udviste Laurberg imidlertid en fornem gestus, idet han bestemte, at værdien af al indbo, omtrent 76 rigsdaler, skulle tillægges børnenes arvemidler. Dette betød reelt, at der fra Stiftelsens midler skulle overføres 76 rigsdaler til børnenes arvemidler, mens det intet ændrede ved ejendomsretten til indboet, som forblev hos Estvadgård Kloster.

Laurbergs gestus bør dog nok ses i sammenhæng med de betingelser, hvorunder den 13-årige Jens Jensen i givet fald måtte overtage gården i fæste. Han skulle udrede folkenes løn for vinteren. Han skulle forpligte sig til at holde sin store søsters bryllup på en »sømmelig og anstændig« måde. Og han skulle påtage sig den 3-årige Christians underhold, indtil han selv kunne tjene sit brød. Den 8-årige Peder, derimod, regnede man nok med selv burde kunne tjene til både føde og klæder.

Stiftelsens direktion overvejede grundigt, hvad de skulle gøre med gården. De ville gerne have andre gode bønder til at kautionere for Jens, men bønderne holdt sig forståeligt nok tilbage.

Der gik et par år, mens Jens fungerede som fæster, førend han i januar 1787 fik sit fæstebrev. Og da påtog Niels Madsen i Primdal og Jens Jensen i Vester Lidegård sig at være »borgen for hans forhold og omgang med gårdens drift«, og det betød blot, at de ville lade herskabet

det vide, hvis knægten skulle udvikle sig anderledes end ventet. Denne »borgen« blev dog ophævet i august 1790, da Jens fyldte 19 år og selv opnåede en vis myndighed.

Jens fik ingen lempelser i fæstevilkårene. Han måtte betale en indfæstningsafgift på 60 rigsdaler, et beløb som stiftelsen tog fra drengens arvemidler, som den jo også var sat til at administrere. Hans fæstebrev opregner omhyggeligt alle hans pligter overfor præsten. Den indeholder tillige en udførlig liste over alt det som fulgte med i fæstet, hvoraf en del tidligere er blevet nævnt. Alt dette havde Stiftelsen jo fået foræret i 1782, om det så var småting som et par halsklæder til at ligge med om natten.

Jens's storesøster, Anne Margrethe var nogle år »kone« i huset derhjemme, men i marts 1789 blev hun gift med Jakob Martinus fra Balling, og de to kom til at bo i Egebjerg i Ejsing sogn.

Nu kunne hun også godt undværes derhjemme, idet Jens nogle måneder forinden var blevet gift med Mette Jensdatter, en datter af Jens Jensen i Vester Lidegård. Jens og Mette fik et par drenge, hvoraf den første uundgåeligt måtte hedde Jens, idet både hans far og begge hans bedstefædre hed Jens. Den anden, der hed Peder, døde, før han blev et år gammel.

Men det gik slet ikke godt med Jens Jensen i Over Vejlgård. For overhovedet at holde ham ved gården måtte hans svigerfar Jens Jensen i Vester Lidegård hen ad vejen træde til med økonomisk støtte, hvad han gjorde af kærlighed til sin datter, som han selv udtrykte det.

Og i foråret 1794 ramte katastrofen igen familien. Den 2. april blev den lille Peder begravet, og om aftenen den 6. april døde moderen Mette Jensdatter.

Da boet nogen tid efter skulle gøres op, meldte Jens Jensen i Vester Lidegård sig og sagde rent ud, hvad iøvrigt alle vidste,

»at han af faderlig følelse for sin datter havde gjort sig al mulig møje for at holde sin svigersøn ved stedet i Over Vejlgård, og med egne penge havde gjort forskud, indtil han nu indså, at alt håb var ude, og hans egne kræfter ikke længere kunne holde det ud. Det havde til i dag kostet ham 144 rigsdaler, og omend han ikke troede at kunne nyde skadesløs erstatning, håbede han dog at kunne få noget«.

Yderligere havde han lagt ud til datte-rens begravelse.

Men der var mange andre fordringer. Både Jens's bror Peder og tjenestepigen Benned Hansdatter fordrede deres vinters løn, og svogeren Jakob Martinus krævede 4 rigsdaler, for blot at nævne et par stykker. Og alt ialt var fordringerne større end hvad, der var til rådighed.

Til stede ved skiftet var imidlertid ingen ringere end den konstituerede by- og herredsfoged Jørgen Tranberg fra Holstebro. Og hvorfor så det? Der er næppe tvivl om, at det var Stiftelsen Estvadgård Kloster, der havde indbudt ham til juridisk assistance. Han gennemgik omhyggeligt hele sagen og nåede til den slutning, at Stiftelsen ifølge en kongelig anordning havde »fortrinlig adgang« eller første prioritet, som vi nu siger, til boets indtægt og formue.

Om Tranberg navnet skulle lyde bekendt for nogen på enen, kan man min-

de om, at by- og herredsfogdens søn, Søren Møller Tranberg, blev sognepræst i Estvad og Rønbjerg en ganske kort tid 1827-28, før han flyttede til Hjerm og Gimsing menigheder. Hans navn findes derfor på præstetavlen i Estvad kirke.

Skiftet sluttede i august 1794, og da var Jens Jensen forlængst forsvundet fra Over Vejlgård, og familien blevet spredt for alle vinde, så det er svært at følge de enkeltes færden. Dog dukkede sønnen Jens Jensen i 1807 op som konfirmand i Estvad kirke, og det var sikkert samme Jens Jensen, som i 1820 i Rønbjerg kirke blev gift med Dorthe Jensdatter fra Svingelhus nede ved Flyndersø i Rønbjerg sogn.

De store forandrings tid

På Estvadgård var der en halvgammel karl ved navn Morten Johansen, og det blev nu bestemt, at han skulle overtage fæstet af den vestre Over Vejlgård efter Jens Jensen. Han blev gårdens sidste fæster, idet han, godt nok noget imod sin vilje, sad som fæster indtil sin død i februar 1822.

Hans tid blev heller ikke let. Først blev de store reformer trukket ned over hovedet på ham, og senere opstod en masse vrøvl om, hvem der egentlig var ejer af gården.

Efter stavnsbåndets ophævelse og studehandelens frigivelse i 1788 gik de store landboreformer videre med Reventlow som den drivende kraft, og midt i halvfemserne kunne Morten se fremmedartede mænd springe omkring på mark og i mose med stokke og favnemål. De hørte til Christian den 7.'s hær

Et udsnit af Videnskaberne Selskabs kort fra år 1800 med Estvadgård kloster og Vejlgårdene nær midten.

af landmålere, som med forordningen af 23. april 1781 i hånden forberedte jordfællesskabets ophævelse med udskiftning og udflytninger til følge. I hele Rønbjerg sogn målte de op og skrev ned, skitserede og tegnede, indtil de en dag var færdige, drog til Skive og lagde det hele på ritmester Schuchardts skrivepult. På det grundlag lavede Schuchardt en plan og tegnede et kort for udskiftningen af al jord i Rønbjerg sogn. Derpå skrev han et brev til formanden for landvæsenkommissionen, amtmand Hansen i Ringkøbing, og foreslog et snarligt åstedsmøde i Primdal.

Amtmand Hansen reagerede straks med et memorandum til forvalter Hornstrup på Estvadgård om at arrangere mødet i Primdal den 11. sept. 1797. Men

Hornstrup mistænkes for at være den, der tog sig den frihed at ændre i amtmandens memorandum. To steder stregede han Primdal ud og skrev i stedet Estvadgård, så »åsted« mødet faktisk fandt sted udensogns!

Men det betød nu mindre, for de virkeligt implicerede, nemlig sognets bønder, var jo alligevel ikke til stede. Og de, der var til stede, kunne sagtens blive enige. Hele sognet ejedes af Stiftelsen Estvadgård Kloster, dog lige med undtagelse af en enkelt lille ager, som ejedes af Landting. Hornstrup godkendte hurtigt Schuchardts plan, og så var den sag bragt på plads.

For de to Over Vejlgårde blev ændringen mindre dramatisk, end for så mange andre. Begge beholdt de de gamle hart-

korns-værdier, og hver for sig fik de deres omkring 100 tønder land jord fordelt over 7 lodder, nemlig en mindre toft ved gården, to agerlodder, en kærlod, en englod, en moselod og en hedelod. Udflytning kom slet ikke på tale.

Med Estvadgård Kloster gik det iøvrigt ikke for godt. Stuehuset var uegnet til at rumme de 6 enker og de 6 jomfruer, alle af adelig stand, som efter fundatsen skulle huses på Estvadgård. Desuden kneb det stærkt med økonomien. Et første forsøg i 1801 på at sælge hele godset mislykkedes. Men i 1804 blev fundatsen så ændret ved kongelig resolution, hvorpå Stiftelsen blev lagt direkte under Ribe stiftsøvrighed, og klosterdamerne blev flyttet.

Så blev bøndergårdene sat til salg til selveje, og det gik stort set strygende. Omkring år 1805 blev det meste solgt, men ikke de to Over Vejlgårde. Morten Johansen skulle ikke nyde noget af at være selvejer. I 1817 prøvede han tværtimod på at afstå fæsteskabet til sin tjene-stekarl, Christen Thomasen, mod at få en rimelig aftægt. Karlen ville nu hellere købe gården end være fæster, men den handel blev aldrig til noget.

Stiftelsen taber en retssag

I 1810 lykkedes det Stiftelsen at sælge Estvadgård med Flyndersø mølle og Estvad kirke til Conrad Lundsgård, men de to Over Vejlgårde fulgte ikke med i handelen. Administrationen af de to gårde overdrog Stiftelsen til et par høje herrer. Den ene var stiftslandinspektør Wesenberg til Rismølle ved Randers, hvis vigtigste opgave det var at få gårdene solgt.

Den anden var kæmner i Holstebro, Niels Wang, der som en slags forvalter holdt opsyn med gårdenes drift, indtil de blev solgt.

I februar 1818 begyndte der at ske noget. En Søren Madsen fra Hvidbjerg underskrev en købekontrakt på Morten Johansens fæstegård. Kontrakten blev for god ordens skyld sendt til sognepræsten til udtalelse.

Provst Schjørring gav virkelig købekontrakten en hård medfart. Først påpegede han det besynderlige i, at en god anneksgård kunne foræres bort og dermed fragå Estvad og Rønbjerg præstekald, således som det var sket i 1782, og at modtageren nu kunne sælge halvdelen af samme anneksgård for en sum af 1800 rigsdaler. Det havde været langt bedre, påstod han med rette, om man i dag kunne have solgt begge halvgårde på auktion for omkring 3500 rigsdaler »til nyttig gavn for præsteembedet«, således som det tidligere er blevet nævnt.

Dernæst påpegede han den usikkerhed, som man kunne imødesee vedrørende ydelserne til præsteembedet, når først de to gårde var blevet handlet nogle gange. Han insisterede på i al fremtid at fastholde Stiftelsen på dens forpligtelse, at stå som garant for landgildens erlægelse og det pligtige arbejdes udførelse, således som den »til evig tid« var pålagt i henhold til aftalen af 1782.

Det skulle vise sig hurtigere end selv provsten kunne ane, hvor velbegundet hans skepsis var. Få år senere, i april 1822, indløb den første skriftlige klage fra hans efterfølger i embedet, pastor

Bjerregaard, angående manglende betaling og arbejde fra Over Vejlgård.

Ingen tog dog alvorlig notits af provstens advarsler. I hvert fald blev købekontrakten ikke trukket tilbage. På den anden side så man ikke meget til Søren Madsen fra Hvidbjerg. Han viste ikke ringeste lyst til at flytte ind på Vejlgård, hvorfor Morten Johansen måtte fortsætte som fæster under den nye ejer, iøvrigt også uden megen lyst.

Værre var det, at Søren Madsen misligholdt sin kontrakt, hvorfor han i september 1819 blev indkaldt for »Forligelses Commissionen« i Holstebro, hvor Wang mødte for Stiftelsen Estvadgård Kloster. Her sagde Søren Madsen rent ud, at han hverken kunne betale eller stille kaution for det skyldige beløb. Han ville ansøge rentekammeret om, at handelen måtte blive hævet. Det ville Wang dog ikke høre tale om, men forlangte Søren Madsen anklaget for herredsretten.

Mens sagen gik i gang ved herredsretten, påtog Wang sig på en rejse til Salting at undersøge Søren Madsens forhold lidt nøjere. Hjemkommen til Holstebro skrev han et brev til Wesenberg med følgende lidet flatterende skudsmål om modparten:

»Søren Madsen er en forgældet, uefterrettelig mand, som ingen yndest har af hans bekendte, hvilket jeg erfarede ved min ophold i Salting«.

Så blev de, noget for sent, så kloge. Sagen gik sin langsommelige gang ved retten, mens rentekammeret, der var den tids mægtige finansministerium, bombarderede den uheldige Wesenberg med

skrivelser og rykkerbreve for en redegørelse om sagens endelige udfald.

Den 6. oktober 1820 afsagde retten sin dom. Søren Madsen blev pure frikendt for Stiftelsens anklage, og hans overtagelse af Vejlgård blev dermed annulleret. Herredsretten fandt nemlig, at stiftslandinspektør Wesenberg, på Stiftelsens vegne, heller ikke kunne sige sig fri for misligholdelse af kontrakten, idet han ikke havde sørget for at få den tinglyst i 1818, men først i januar 1820.

At Søren Madsen faktisk havde taget gården i besiddelse, ændrede intet ved rettens opfattelse, at gården aldrig rettelig var blevet hans ejendom.

Over Vejlgårde overgår til selveje

Under alt dette hutlede Morten Johansen sig igennem, gammel og sløj som han var. I 1817 betegnes han endog som en krøbling, der er ude af stand til selv at drive gården.

Nogle år senere fik han en tid hjælp af en karl ved navn Niels Jensen Hesselbjerg, om hvem Wang i et brev til Wesenberg skrev, at han skulle være »en duelig og skikkelig mand«, men som imidlertid af konen i den anden Over Vejlgård, Dorthea Lauritsdatter, lige ud blev beskyldt for at stjæle både gruekedel, plov og harve med meget andet fra gården. I februar 1822 døde Morten Johansen, 71 år gammel. Og det lykkedes at få karlen jaget af gårde.

Nabokonens interesse for Morten Johansen og hans fæstegård viste sig nu at have gode grunde. Hun, og vistnok i mindre grad hendes mand, Peder Peder-

sen Kuurup, var opsat på at købe nabo-gården.

Under et besøg af Wang blev de åbenbart enige med ham om en pris på 200 rigsdaler i rede sølv under den forudsætning, at de stjalne ting blev bragt tilbage til gården. De betalte endog ved den lejlighed en større del af gårdens pris til Wang. Men det var nok ikke så klogt gjort, for det var jo faktisk Wesenberg, de skulle handle med. Sikkert for at bøde på fejlen skrev Dorthea Lauritsdatter den 24. april 1822 et brev til Wesenberg. Hun skrev blandt andet:

»Jeg vil ærbødigst bede den højgunstige Herre om, at De på den billigste måde overdrager os benævnte gård, og lader os ikke påligge større afgift, end før har været svaret til præsten, og behageligen foranstalter det fra gården borttagne af disse folk, som sidst var i gården, såsom plov, harve og mange andre ting«.

Nu var der det ved det, at Peder Kuurup led af »sinds svaghed« og var blevet så dårlig, at han intet fornuftigt kunne foretage sig. Det var derfor svært at få handelen afsluttet. Men konen var handlekraftig, og hun gik videre med sagen på egen hånd. På rørende vis forsøgte hun i sit brev til Wesenberg at overbevise ham om, at hendes mand var den rette køber. Lidt forkortet skrev hun:

»Jeg håber at gården tilskødes os, da den aftalte forpligtelse af mig og mine børn skal blive vedbørlig opfyldt, og jeg ville nødig, at nogen anden end min mand skulle tilskødes samme, og så havde jeg den glæde og trøst udi min mands svagheds tider, at jeg med Guds hjælp finder min forsørgelse til min død.

Høj gunstige Herr! Nu håber jeg og mine længselsfuldt, at De behagelig undskylder min svage mands forfald og gunstigt indvil-

ger min begæring om at få alt i rigtighed aftalt i vor egen hus. Min søn Hendrich skal ærlig opfylde at få bygsæden lagt efter løfte. Ærbødigst, Over Vejlgård i Rønbjerg sogn den 24. april 1822.

Dorthea Lauritsdatter, Peder Pedersen Kuurups kone.«

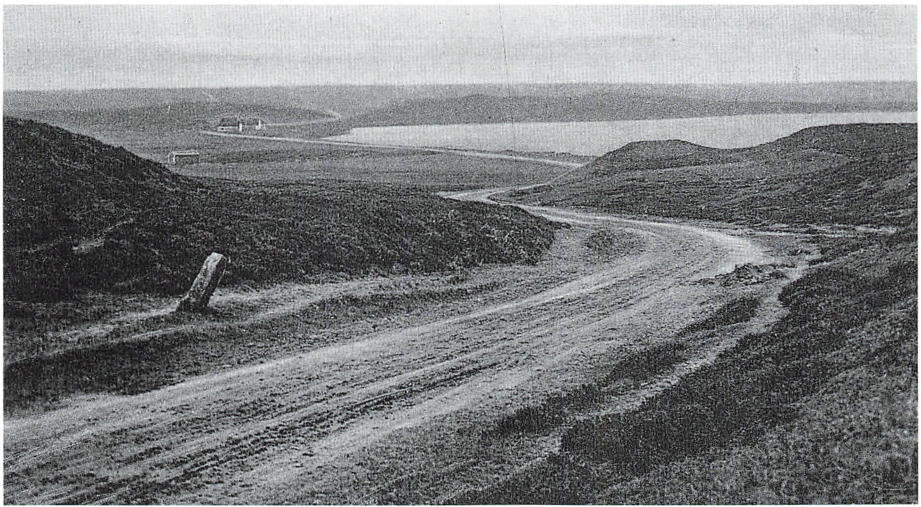
Den handel blev imidlertid ikke til noget, muligvis på grund af mandens tiltagende sygdom. Nogle år senere, i april 1830, døde han, hvorpå Dorthea Lauritsdatter købte deres egen fæstegård til selveje.

Morten Johansens fæstegård blev i stedet af Stiftelsen sat på auktion i Holstebro. Auktionen fandt sted den 11. september 1823, og hammerslaget gik til Ole Laursen Skouhus for et bud på 152 rigsbankdaler i rede sølv. Den pris må vel kaldes særdeles billig i betragtning af, at alene bygningerne var forsikret i brandkassen for 300 rigsbankdaler. Men det er ikke let at sammenligne priser fra denne tid, hvor dønningerne efter statsbankerotten i 1813 endnu ikke havde lagt sig.

Byfoged i Holstebro og herredsfoged i Hjerm og Ginding herreder, Christian Godske Fugl, og by- og herredsskriver samme steder, kaptain August Gotlieb Kühnel, udfærdigede et flot skøde til Ole Laursen Skouhus, hvori følgende forpligtelser udtrykkeligt nævnes for køberen:

1. At udrede gårdens pligtige mølledæmnings arbejde til Flyndersø mølledæmnings vedligeholdelse.

2. At udrede fra 1. januar 1823 og fremdeles til sognepræsten for Estvad og Rønbjerg menigheder alt det ham efter bestemmelsen af 30. august 1781, der

Udsigt over Flyndersø fra hedebakkerne nær Estvad, der nu delvis er bevokset med træer. Vi ser den gamle Adelvej fra Skive til Sevel sno sig mellem bakkerne og følge mølledæmningen over forbi Flyndersø mølle i baggrunden. Den skæve milesten til venstre, der stammer fra Ole Rømers opmåling af landeveje 1691-97, angiver en afstand på 4 mil fra Holstebro. Stenen står der den dag i dag med samme hældning som for henimod 100 år siden, da billedet blev taget.

under 30. januar 1782 har erholdt kongelig konfirmation, tilkommer af gården, for hvilken sidste byrdes udredelse fornævnte sognepræst er første panteberettiget i gården med tilhørende jordejendomme, besætning, indbo samt korn og høafgrøde.

Til begge disse punkter skal der fremsættes kritiske bemærkninger.

Flyndersø mølle havde fra arilds tid tilhørt Estvadgård, hvis fæstebønder blandt meget andet var pligtige til at deltage i mølledæmningens vedligeholdelse. Denne pligt slap bønderne heller ikke for, da de købte deres gårde og blev selvejere. Heller ikke efter at møllen i 1813 blev solgt fra Estvadgård til Jens Jørgen Bonne, som indtil 1823 havde mølleren Erich Lorenzen som forpagter. Det var

således omkring 1813 pålagt ikke mindre end 68 bønder, hvis gårde tidligere havde hørt under Estvadgård, at deltage i mølledæmningens vedligeholdelse.

Men netop for de to Over Vejlgårde er denne pligt ikke omtalt i noget tidligere dokument. Gårdene havde jo også helt frem til 1782 hørt under præsteembedet, og ikke under Estvadgård, hvorfor deres bønder havde helt andre pligter. At Estvadgård fra 1692 og helt frem til 1819 var ejer af Estvad kirke ændrede heller intet ved Vejlgårds status. Punkt 1. synes derfor helt uberettiget at have sneget sig ind i skødet.

Med punkt 2. stiller sagen sig endnu alvorligere. Der henvises så smukt til dokumentet af 30. august 1781 med dens kongelige konfirmation året efter og til

de pligter, denne pålægger Over Vejlgårds bønder. Men samtidig unddrager Stiftelsen sig uden videre sine egne forpligtelser i henhold til samme dokument. Ordret står der i dokumentet:

»I følge heraf er det direktionen for bemeldte Stiftelse Estvadgård indestår og pålægger Stiftelsen fra nu af og til evig tid at være og blive nuværende og efterkommende sognepræster for Estvad og Rønbjerg menigheder ansvarlig for de herudi anførte og specificerede rettigheder af landgilde, ægt og arbejde, hver slags til sine forfalds og nødvendigheds tider at lade lægge og svare.«

»Evig tid« begrænses her af Stiftelsen til 41 år, hvorpå man behændigt overlader det til sognepræsten selv at foretage udpantning på Over Vejlgård, om ikke alle ydelser præsteres til tiden.

Dermed har man rigtignok anvist en sikker måde for en præst at gøre sig populær i sit sogn på. Havde provst Schjørring endnu siddet i Estvad på den tid, så var Stiftelsen næppe sluppet godt fra den operation, hvor præstekaldet for anden gang blev taget grundigt ved næsen.

De to Over Vejlgårde 1830 - 1900

Med selveje fulgte pantebreve, og med pantebreve krævede pantehaverne en brandforsikring. Brandkasserne førte protokoller med korte beskrivelser og vurdering af alle forsikrede huse, og disse protokoller er stort set bevaret til vor tid, og de fortæller lidt om, hvordan gårdene så ud. Fra 1830, omkring den tid, da den østre gård blev solgt til Dorteia Lauritsdatter, finder vi om denne:

Stue huset i vester, 12 1/2 fag, 9 1/2 alen dyb. Opført af fyrre tømmer, lervægge og stråtag. Indrettet til stuer, kamre, køkken og bryghus. Forsynet med loft, vinduer og døre samt 1 skorsten.

Det søndre hus, 12 fag, 8 alen dyb. Opført af fyrre tømmer, lervægge og stråtag. Indrettet til fæhus, fåresti og hølade.

Det østre hus, 12 fag, 6 1/2 alen dyb. Opført i fyrre tømmer, lervægge og stråtag. Indrettet til hestestald og hakkel-seshus.

Det nordre hus, 13 fag, 7 1/2 alen dyb. Bygget sammen med det østre hus og opført i samme materialer. Indrettet til lade og tærskelo.

Den anden gård blev i 1848 overdraget fra Ole Skouhus til sønnen Laurits Olesen, som i 1861 tillige købte nabogården med henblik på at lægge de to gårde sammen og drive dem under et. Men det var sandt at sige at gå imod strømmen, idet tidens løsen var udstykninger og ikke sammenlægninger. Indenrigsministeriet gav dog sin tilladelse, men på betingelser. De vigtigste betingelser var, at der fra gården blev udstykket en grund på mindst 1 1/2 tønder land, at der på udstykningen blev bygget et hus, og at dette hus bestandig blev beboet og vedligeholdt. Betingelserne har nok ikke passet Laurits Olesen, i hvert fald solgte han i stedet nabogården til Niels Ottesen.

De to sad stadig på Over Vejlgårde i 1870, da der midt om natten mellem den 2. og 3. maj udbrød en voldsom brand i Laurits Olesens lade. Ilden bredte sig

med så voldsom fart, at folkene med nød og næppe reddede sig ud, mens hele besætningen på 2 heste, 20 køer, får og svin, samt sæd og al indbo brændte inde tillige med værdipapirer og 50 rigsdaler i rede penge.

Og ikke nok med det. Afstanden over til Niels Ottensens gård var kun 36 alen, og den afstand sprang ilden, med den kraftige vind, over så let som ingenting, og her gik det næsten lige så galt. Det lykkedes kun at redde en ko og et par møbler, mens den øvrige besætning og alt andet blev flammernes bytte.

I 1880-erne hed ejeren af den østre gård Anders Christian Nielsen. Til december termin 1885 måtte han opgive at svare enhver sit, så kongens foged i Holstebro måtte skride til udpankning. Fogedretten besluttede at lade gården gå på auktion, og denne blev holdt på gården i marts 1886. Der blev kun afgivet et bud, som kom fra Peder Pedersen i Neder Vejlgård. Han havde selv en stor pant i gården, og han overtog den for 4500 kroner.

Peder Pedersen, der bedre kendes under navnet Peder Fly, var en stor handelsmand. Han var tilflytter til sognet, idet han i 1884 var kommet fra gården Komind ved Højslev. Men tidligere havde han ejet sin fædres gård i samme sogn, Flodgård, eller på jysk »æ Fløj«. Det navn smittede af på manden, som aldrig hed andet end Peder Fløj. Senere da han lovformeligt ville tage navnet, blev det skrevet Peder Fly.

Fra sin Højslevtid kendte han sikkert Laust Laustsen og dennes kone Ane, som havde boet på Gamskær hede, men

nu boede i Søby. Peder Fly var åbenbart ikke interesseret i at drive endnu en gård, så han tilbød den til Laust, som tog imod tilbudet. Altså overførte Peder Fly auktionsskødet til Laust, som så flyttede ind i Over Vejlgård i forsommeren 1887. På nabogården boede på den tid Jens Tanderup, som få år senere kom ulykkeligt af dage. En dag i juni 1891 blev han »dræbt af lynild 1/2 mil fra gården i sin mose«, som det hedder i kirkebogen. Under uvejret satte han sig i læsiden af en tørveskrue, hvor man senere fandt ham med både hat og tøj splittet ad af lynet. Hans enke Inger Tanderup forblev ved gården.

Laust og Ane var meget aktive i sognet. De sluttede sig helhjertet til indre mission, og deres stuer i Vejlgård fungerede endog som en slags forløber for missionshuset, i henhold til hvad der står at læse i bogen »Sæden blev sået«. Her står der blandt andet:

»Da Ane og Laust kom til Vejlgård, var der ikke mange, der havde interesse for at samles om Guds ord, men de få der var, søgte sammen hos Ane og Laust. Der blev dog for lidt plads i Vejlgård, så det besluttedes at prøve at bygge et missionshus.«

Fra anden side vides det, at der i Vejlgård blev holdt søndagsskole tillige med den årlige juletræsfest for børnene i sognet. Men nu var der altså en lille flok, som i 1897 gik sammen om at bygge et missionshus. Penge kneb det med, så der måtte spares. Herom står der i nævnte bog:

»Håndværkerne boede i Vejlgård, hvor de både sov og spiste. Der var en stor børneflokk, og det fortælles, at når håndværkerne var

færdige med at spise, så syntes børnene, at der var for lidt til dem.«

Laust døde allerede 1904, hvorefter der i mange år sad enker på begge Over Vejlgårde.

Både i de to enkers og i deres efterkommeres tid mærkede man følgerne af Mads Hvids indsats næsten 400 år tidligere. Helt frem til 1930-erne var de to Over Vejlgårde pålagt at yde naturalier til præsten i Estvad.

Endnu fortælles det således på egnen, at pastor Bruun, vistnok i 1907, lod enkerne meddele, at han hellere ville have rede penge, og at de foreskrevne naturalier skulle svare til de og de beløb. Beløbene fandt enkerne imidlertid lovlig højt sat. Til deres spørgsmål om, hvordan han kom frem til sådanne tal, svarede præsten, at de var i henhold til gængse priser på Københavns torvemarked. »Ja, men de priser gælder ikke herovre«, replicerede Ane.

Nogle dage senere læssede Inger og Ane de skyldige naturalier på en vogn, satte sig begge to på agefjælen og kørte op til præsten med varerne. Pastor Bruun har sikkert moret sig over det syn, så han vel helt har glemt at ærgre sig over, at han nu selv måtte omsætte varerne i rede penge.

Da jeg således fik held til, også at få lidt med om mine bedsteforældre, Laust og Ane i Vejlgård, må det være tid at slutte denne beretning.

Trykte kilder:

J. Kinch: M. Mads Hvid. Samlinger til jysk historie og topografi. Bd. 9. Aalborg 1882-83.

C. Møller: Borbjerg sogns historie. Ringkøbing 1929.

L. P. Borberg: Om den gamle selvejerbondeæt i Trabjerg, Borbjerg sogn - urigtig kaldet »Hvid«. Hardsyssels årbog 1944.

Ole Bech Knudsen: Trabjerg-slægten, nogle kildekritiske betragtninger. Slægten, nr. 7, 1993.

Kirkehistoriske samlinger. Bd. 3, side 465. København 1857-59.

J. Aldal: Holstebros historie 1274-1939. Holstebro 1939.

Oluf Nielsen: Historisk-topografiske efterretninger om Hjerm og Ginding herreder. København 1895.

P. K. Hofmansen: Estvadgård og Flyndersø mølle. Skivebogen 1969.

Kronens skøder II, 1648-1688, side 600. København 1908.

Emanuel Pedersen: En Sørensen og en Pedersen slægt fra Fjends herred. Udateret.

Jens Kr. Larsen: Sæden blev sået. Skive 1987.

Svend Laustsen: Gårdmandslægter på Skiveegnen. Rønbjerg 1993.

Skive Avis, den 5. maj 1870.

Skive Folkeblad, den 29. juni 1891.

Arkivalier på Landsarkivet i Viborg:

Der henvises ikke til kirkebøger, folketællinger og andre let tilgængelige arkivalier. I parentes angives arkivsignatur, løbenummer og eventuel folionummer.

Ribe bispearkiv, følgende arkivalier: Ginding herred 1630-1778 (C4-28). Kopibog C, Stiftsamtsskontoret 1775-83 (C4-413 fol 214).

Estvad og Rønbjerg præstearkiv, diverse dokumenter 1679-1927 (C506-57).

Jyske Tegnelser 18. november 1583 og 6. maj 1591.

Estvadgård Kloster, følgende arkivalier: Adkomstdokumenter (C656A-3). Indkomne breve fundet i Wesenbergs bo (C656A-13). Fæstebreve og reverser 1716-1778 (C656A-36). Fæstebreve 1779-1802 (C656A-37). Fæsteprotokol 1719-1818 (C656A-38). Skifteprotokol 1775-1814 (C656A-44). Forskelligt 1610-1829 (C656A-50).

Lundenæs og Bøvling amter. Skifteprotokol 1787-1801 (B8-1085 fol 652).

Ringkøbing amt. Landvæsenskommissionsprotokol 1796-1801 (B8-1149) med tilhørende bilag (B8-1161).

Hjerm og Ginding herreders domprotokol 1820-21 (B78A-124).

Skøde- og panteprotokol for Hjerm og Ginding herreder, følgende arkivalier: (B78A-SP25, fol 138), (B78A-SP28 fol 391), (B78A-SP33 fol 183 og fol 614), (B78A-SP46 fol 319), (B78A-SP48 fol 143), (B78A-SP49 fol 581), (B78A-SP56 fol 395), (B78A-SP97 fol 1310).

Hjerm og Ginding herreders auktionsprotokol 1885-92 (B78A-5120 side 50 og 60).

Branddirektoratet for Ringkøbing amt. Taksationsprotokol 1828-44 (BrD31-24 fol 51).

Arkivalier på Rigsarkivet:

Frederik 3.' matrikel 1664. Lundenæs amt, Ginding herred, Rønbjerg sogn, fol 242.

Christian 5.' matrikel. Lundenæs amt, Ginding herred, markbog nr. 932, Estvad og Rønbjerg sogne, 1681-83, modelbog nr. 1755, Ginding herred (1682)-1688 og matrikelbog 1688-91, Bøvling amt, nr. 1821, Rønbjerg sogn.

Arkivalier i Kort- og matrikelstyrelsen:

Sogneprotokol 1806-20, Rønbjerg, Over Vejlgård.

Historisk Samfund for Skive og Omegn 1994-95

Af Poul Tolstrup, formand for Samfundet

Den lokalhistoriske interesse i Salling og Fjends er fortsat meget stor. Et højt aktivitetsniveau i hele området med hensyn til formidling af lokalhistoriske temaer vidner om dette. Mange professionelle historikere i området har arrangeret ture, holdt foredrag og lavet lokalhistoriske udstillinger på vore museer og arkiver, som det bl.a. fremgår af Skive Museums fyldige sæsonprogrammer. Men den frivillige indsats er stadig en vigtig faktor, som den udøves f.eks. i Skive Arkæologiforening og hos os i Historisk Samfund for Skive og Omegn.

Årets arrangementer

Vi har i det forløbne år interesseret os for og ydet bidrag til f.eks. jubilæet for Skive havn og for 50 års jubilæet for Danmarks befrielse. Besættelsestiden har været et hovedtema i almindelighed og på egnens museer og arkiver i særdeleshed. Vi har i beskedent omfang indsamlet oplysninger fra de få frihedskæmpere, som lever endnu, bl.a. på video, ligesom vi har medvirket til at skolebørnene har haft besøg i klassen af mennesker, som oplevede besættelsesårene på Skiveegnen. Foreningen har som bebudet i Skivebogen for 1994 arrangeret foredrag på Skive museum i vinterens løb, og vi har kunnet glæde os

over et stort fremmøde og interesse for de valgte emner.

I dette efterår har Rud Kjems arrangeret en jazzmatiné på museet med Egon Pedersens Hot Stompers, hvor musik afveksler med fortælling om jazzens historie i Skive. Vi ønsker også fremover at fortælle lokal musikhistorie med arrangementer af lignende art.

På givne foranledning kan jeg opfordre vore medlemmer (også de udenbys), der interesserer sig for foredrag og arrangementer om Skiveegnens historie, til at melde sig ind i Skive Museumsforening (50 kr. pr. år), så vil man få tilsendt museets sæsonprogrammer.

»Liv i Salling-Fjends«

I år har vi deltaget i debatten om »Liv i Salling-Fjends«, et forsøg med kulturregion på Skiveegnen, en region, der jo netop dækker Historisk Samfunds virkeområde. Jeg håber bl.a. på, at et samarbejde om en skoletjeneste for egnens museer og arkiver kan nyde fremme.

Historisk vandring 1995

Sædvanen tro arrangerede vi sommerudflugt med historisk vandring sidste søndag i august. 60 medlemmer var mødt op til turen, der i år gik til Flyndersø, hvor lektor Svend Laustsen kyndigt fortalte om Rønbjergs sønderbygårde, som har

ligget ved søens nord-vestlige hjørne. Deltagerne betragtede i det smukke hedelandskab en ringvold, der ligger i et jordfaldshul nær søen. Svend Laustsen mente, at ringvolden sandsynligvis var brugt som kreaturfold for natten, når i gamle dage stuedriverne f.eks. fra Kjærgårdsholm og Sydsalling gjorde ophold på vejen til Holsten. Svend Laustsen fortalte videre om Flyndersø som møllesø. Fæstekontrakter vidner om, at man måske helt tilbage i 1300-tallet har bygget en mølledæmning ved søens nordkant, der opstemmede vandet 3/4 meter, så Flyndersø Møllegård kunne udnytte vandkraften.

På den omtalte dæmning går den oldgamle indfaldsvej fra syd mod Skive og Salling. Ved denne grusvej - Skive-Sevelvejen - havde udflugtens deltagere lejlighed til at betragte Ole Rømers milesten fra ca. 1700 (eksemplarer kan også ses på Hjerl Hede-museet), inden man nåede Stubber Kloster, hvor en anden lokalhistorisk entusiast, Jens Peter Hede-gaard, fortalte om nonneklosterets og egnens historie. Ad sandede og bulede markveje udvirkede foredragsholderen nu, at bilkortegen kunne køre tilbage gennem Stubbergaard til kaffebordet på Sevel kro. Her fortalte Egon Jeppesen, der indrømmede, at han var af Rønbjerg-rakkerslægt, om den storstilede tørvegravning under sidste krig i moserne ved Gl. Rønbjerg. Det hårde arbejde kunne sommetider afsluttes med bal i Æ Bejshus (bisse), der lå ved siden af spillemandens hus i Gl. Rønbjerg. Denne forløber for det nuværende forsamlingshus var uisoleret, og væggene drev af fugt

fra de mange dansende. Ofte gerådede herregårdsbisserne fra Estvadgård i slagsmål med andre karle, så kakkelovnen væltede, berettede Egon Jeppesen.

Generalforsamlingen

På generalforsamlingen genvalgte foreningens kasserer, Erik Steen Sørensen og undertegnede.

Det omdelte regnskab udviste indtægter på 74.631 kr og balancerede kun i kraft af et tilskud på 10.000 kr fra Brugsforeningsbevægelsens Støttefond. Derfor besluttede man, at kontingentet fremover hæves med portoudgifterne til udsendelse af Skivebogen, således at der betales 80 kr., når bogen er under 130 sider og 85 kr., hvis sidetallet og dermed vægten er højere, så posttaksten når op på 15 kr. Regnskabets status viste aktiver på 56.836 kr.

M.h.t. vores vigtigste aktivitet, udgivelsen af Skivebogen under Rud Kjems og Niels Mortensens redaktion, kan vi kun glæde os over publikums store interesse. Vi har i 1994 solgt flere Skivebøger end nogen sinde i boghandelen og til vore 550 medlemmer.

Vi ser gerne manuskripter tilsendt, f.eks. vil vi gerne bringe artikler, der er skrevet på grundlag af historiske specialer om egnens historie.

Egentlige udgivelser af lokalhistoriske bøger har jo også vist sig mulig, hvilket Jens Ejsings bog: »Søen høj` vi æ mø` t i Salling« vidner om. Foreningen ser også meget gerne, at en ny grundig købstads-historie om Skive bliver udarbejdet. Den gamle er fra 1926 og vanskelig at opdrive antikvarisk.

Indholdsfortegnelse

Niels Mortensen: Skive bli'r en rød by	5
Egil Christensen: De Unges Idræt 1932 - DUI Leg og Virke 1995.....	41
Laurs Laursen: En kærlighedshistorie fra Vestsalling	62
Jens Ejsing: Oddense-Otting Ungdomsforening 1915-65	68
Svend Laustsen: Vejlgård i Rønbjerg sogn 1545-1900.....	105
Poul Tolstrup: Historisk Samfund for Skive og Omegn 1994-95.....	126

ISBN 87-87346-02-8

